

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické teologie a filosofie

Bc. Jaroslav Bednář

**Lichva v demokratické společnosti.
Eticko-historický a občansko-právní
pohled v kontextu České republiky**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Vojtěch Mašek, Ph.D.

Konzultant: JUDr. Cyril Svoboda, Ph.D.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. listopadu 2018

Jaroslav Bednář

Bibliografická citace

Lichva v demokratické společnosti. Eticko-historický a občansko-právní pohled v kontextu České republiky: diplomová práce/ Bednář Jaroslav; Mgr. Vojtěch Mašek, Ph.D. Praha, 2018, 137 s.

Anotace

Tato práce pojednává o významu pojmu lichvy a úroku v proměnách času po stránce antropologicko-historické pohledem filozofických a teologických autorit a malířů dané doby. V práci je reflektována sociálně-etická interpretace mravních dilemat spojených s lichvou v dnešní občansko-hospodářské praxi, zvláště v kontextu České republiky.

V úvodní části je definován pojem *lichva*. Na základě právní vědy jsou osvětleny jednotlivé principy a zásady, kterými se řídí právní věda při rozhodování a definování lichevního jednání po stránce trestněprávní a v soukromoprávních vztazích. Pro řádné uchopení a pochopení problematiky jsou osvětleny významy pojmů jako *dluh*, *obligace*, *složený a jednoduchý úrok*, *roční průměrná sazba nákladů*.

V druhé části práce je věnována pozornost lichvě ve vybraných biblických pasážích Starého a Nového zákona. V rámci komparace je učiněn skromný komparativní vhléd do islámu ve vztahu k lichvě (*ribá*) a jsou představeny některé mravně diskutabilní bankovní transakce v rámci islámského práva šaría.

Ve třetí obsáhlé historicko-právní části popisujeme vývoj problematiky úvěru, lichvy z pohledu vybraných filozofů a církevních autorit.

Ve čtvrté části se věnujeme konkrétním institutům povolujícím peněžní půjčky, typologii smluv, které byly morálně a právně přijatelné a smlouvám, které byly sporné či zakázané a mravně nepřijatelné.

V páté části popisujeme sociální učení církve a jeho pohled na lichvu prostřednictvím sociálních encyklik, křesťanského sociálního učení církve, včetně konkrétních příkladů promluv papežů k dané problematice zadlužování a úvěrů.

V šesté části jsou popsána specifika v právně-institucionálních podmínkách demokratického právního státu se zaměřením na situaci v České republice.

Pozornost je věnována nekalým obchodním praktikám, včetně současných až po současnost. Na konkrétních typologiích společnosti demonstrujeme konkrétní rozmanité současné lichevní praktiky v rámci spotřebitelských úvěrů od nebankovních a bankovních společností. V práci osvětlujeme na příkladech, jak vnímá klient (dlužník) lichváře, jejich motivaci jednání při sjednávání nevýhodných úvěrů a půjček v konzumně a utilitaristicky pojaté realitě demokratických občanských společností. Současně představujeme pohled lichváře na dlužníka a na jeho způsob výdělků na konkrétním slovenském sociologickém výzkumu. V práci jsou reflektována některá skromná možná řešení v předcházení lichvy (např. etické banky, změny v myšlení a pohledu chápání peněz, institut úvěru, konzumní způsob života, nastavení životních hodnot a cílů spokojeného a naplněného života nejen hmotnými statky, ale i duchovně).

Klíčová slova

Dobré mravy, lichva, úrok, etika, zákon, spravedlnost, autonomie vůle, dluh, peníze islám, křesťanství, Platón, Aristotelés, Tomáš Akvinský, Martin Luther, Jan Kalvín, reformace, Znojmo Židé, Montes pietatis, spotřebitelská smlouva, lichvář, dlužník

hrabivá společnost, komerční společnost, permisivní společnost, nájemní lichva, etické banky, insolvenční řízení, encyklika.

Abstract

This written work deals with the meaning of the terms usury and interest over the course of time from the anthropological-historical point of view given by the philosophical and theological authorities and painters of the time. The work reflects the socio-ethical interpretation of moral dilemmas associated with usury in today's civic-economic practice, especially in the context of the Czech Republic.

In the introductory section, the concept of usury is defined. On the basis of legal science, the principles governing the legal area in the decision-making and the definition of usurer behaviour in criminal and private law relations are highlighted. For the proper understanding of the issue are illuminated the meanings of terms such as debt, bond, compound and simple interest, annual average cost rate.

The second part of the work is devoted to usury in selected biblical passages of the Old and New Testament. In the context of the comparison, a modest comparative insight into Islam is given in relation to usury (*ribá*), and some morally controversial banking transactions under sharia Islamic law are introduced.

In the third section, an extensive historical and legal part the development of credit issues, usury from the perspective of selected philosophers and church authorities are described.

Specific institutes authorizing money loans, a typology of contracts that were morally and legally acceptable while, on the other hand, contracts that were questionable or forbidden and morally unacceptable, are dealt with in the fourth part.

In the fifth part, social teachings of the Church and its view of usury through the social encyclical letters, Christian social teachings of the Church are described including concrete examples of the popes' speeches on the issue of debt and credit. The sixth part describes the specificities in the legal and institutional conditions of a democratic state governed by law, with a focus on the situation in the Czech Republic.

Attention is paid to unfair business practices in the past up to the present. On specific company typologies, a variety of current licentious practices in consumer credit from non-bank and banking companies is demonstrated. The perception of usurers given by the client (the borrower), the client's motivation to negotiate unfavorable loans and borrowing in consumerism and in the utilitarianistic reality of democratic civil society is shown in some examples. At the same time, the usurer's perception of the debtor and his or her method of earning are presented with the use of Slovak sociological research. Some modest solutions to the prevention of usury (e.g. ethical banks, changes in thinking and understanding of money, the credit institution, the re-setting of living values and the goals of a satisfied and fulfilled life determined not only by material goods but also spiritually) are reflected in the work.

Keywords

Good morals, usury, interest, ethics, law, justice, autonomy of will, debt, money Islam, Christianity, Plato, Aristotle, Thomas Aquinas, Martin Luther, John Calvin, Reformation, Znojmo, Jews, Montes pietatis, consumer contract, usurer, debtor,

greedy society, commercial company, permissive company, leasing usury, ethical banks, insolvency proceedings, encyclical letter.

Počet znaků

(včetně mezer): 238236

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce panu Mgr. Vojtěchu Maškovi, Ph.D. a panu JUDr. Cyrilu Svobodovi, Ph.D., za provázení studiem, cenné rady, připomínky a metodické vedení při zpracovávání tohoto tématu. Děkuji rodičům a sestře za trpělivost a podporu.

Obsah

Úvod.....	9
1. Definice lichvy a úroku, vybrané zásady a principy.....	12
1.1. Lichva a její definiční znaky.....	14
1.2. Definice lichvy v českém právním řádu	16
1.3. Definice úroku	25
1.4. Definice RPSN.....	28
1.5. Definice dluhu.....	29
1.6. Definice obligace	29
2. Pojem lichva v křesťanství a v islámu	30
2.1. Lichva v biblických textech.....	30
A. Lichva ve Starém zákoně	30
B. Půjčka a úrok v Novém zákoně.....	33
2.2. Lichva v islámu.....	35
2.3. Hypoteční bankovníctví v islámských zemích	36
3. Pojetí lichvy ve vybraných historických úsecích.....	41
3.1. Platón a lichva.....	41
3.2. Aristotelés ze Stageiry a lichva.....	42
3.3. Lichva ve starověku a ve středověku ve vybraných historických úsecích	43
3.4. Židé a lichva ve středověku	46
3.5. Tomáš Akvinský a lichva	48
3.6. Židé a lichva ve středověku v Království českém	50
3.7. Lichva a rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století.....	52
3.8. Lichva a reformace na přelomu středověku a novověku	54
3.9. Lichva v malířství	56
4. Monte de pietatis (Montes pietatis)	59
4.1. Census.....	60
4.2. Contractus trinus	60
4.3. Zakázané lichvení praktiky	60
4.4. Encyklika Vix pervenit	61
4.5. Lichva ve světském zákonodárství	62
5. Lichva v sociální nauce církve.....	67
5.1. Papežské promluvy k lichvě	67
5.2. Encykliky a úvěrové hospodářství	70
5.3. Dokument Oeconomicae et pecuniariae quaestiones.....	72
6. Lichva v České republice.....	73
6.1. Rozkvět lichvy v demokratických společnostech a paradox úroků.....	78
6.2. Hrabivá společnost.....	78
6.3. Permisivní společnost	80
6.4. Komerční společnost.....	80
6.5. Lichva v současné hospodářsko-etické praxi.....	86
6.6. Insolvenční řízení – možné řešení zadluženosti pro dlužníky	96
Závěr	102
Seznam použitých zkratk	107
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	108
A. Archivní zdroje	108
B. Seznam literatury	108

C. Časopisy, sborníky.....	112
D. Internetové zdroje.....	112
E. Písemná korespondence.....	119
F. Kvalifikační práce.....	119
G. Právní zdroje a předpisy.....	119
H. Seznam použité judikatury.....	120
Přílohy.....	121
Příloha č. 1.....	122
Statistické údaje – trestný čin lichvy.....	122
Příloha č. 2.....	123
Trestný čin lichvy v České republice mezi lety 2010 – 2015.	123
Příloha č. 3.....	124
Osobní bankroty v krajích ČR mezi lety 2008 – 2014.	125
Příloha č. 4 - Modelová situace dluhové pasti a zadluženosti.....	125
Příloha č. 5.....	126
Kopie rukopisu – Kniha znojemských židů (obligací).....	126
Příloha č. 6.....	129
Kopie rukopisu – Kniha znojemských židů (obligací).....	129
Příloha č. 7.....	130
Kalkulačka mikropůjček.	130
Příloha č. 8.....	131
Graf - Kalkulačka mikropůjček při půjčce ve výši 4 000 Kč.....	131
Příloha č. 9 – Graf.....	132
Vývoj lombardní sazby v České republice v letech 1993–2018 – ČNB.....	132
Příloha č. 10 – Graf.....	133
Příloha č. 11.....	134
Systémová doporučení na boj s lichvou v sociálně vyloučených lokalitách...	134
Příloha č. 12.....	135
Tabulka – přehled o počtu důchodců s exekuční srážkou.....	135
Příloha č. 13.....	136
Tabulka – hodnota RPSN a týdenní splátky u týdenní mikropůjčky.....	136
Příloha č. 14 – Obrazová příloha.....	137
Le prêteur et sa femme – Lichvář s manželkou.....	137

Úvod

V této práci se budeme zabývat fenoménem lichvy z pozice českého práva a právních principů, historického vývoje a etických dilemat z pohledu dlužníka a věřitele. Toto téma je v České republice velice aktuální nejen. Daná problematika se řeší již několik let a v současnosti je v Senátu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky projednáván zákon o insolvenční dlužníků. Budeme hledat odpovědi na otázky: Je pobírání úroků z půjčování peněz eticky přijatelné? Kde se může občan setkat s lichvou, když nevyužívá služeb zastaváren, nebere si půjčky s hrubým nepoměrem vzájemného plnění? Jak vysoký úrok z půjčování peněz je v daných společnostech morálně přijatelný a jaká mez, totiž výše úroku, v obchodních vztazích je již nemravná, a tedy lichvou? Může justice vyřešit problematiku lichvy? Má smysl vůbec splácet úvěry z lichevních smluv v době, kdy žijeme na dluh?

Problém lichvy je dlouhodobým vícerozměrným celospolečenským problémem který závisí na konkrétních situacích, místech, kulturních, normativních a lidskoprávních zvyklostech. V dějinách lichvy hledá lidstvo způsob řešení, jak vyřešit nerovnováhu ve smluvních vztazích, aby byl naplněn princip spravedlnosti. Na straně jedné stojí svoboda jedince, svoboda podnikání, na straně druhé ochrana slabších před mocensky silnějšími, regulace prostřednictvím právních normativů v zájmu zachování společenství, států. A to vše s odkazem na integrální rozvoj člověka, lidskou důstojnost a kulturní příslušnost v souladu etikou.

Cílem práce je definovat znaky lichvy po stránce právní a etické a pojmout lichvu jako společenský jev v proměnách času ve vybraných historických údobích s vědomím, že se jedná o problematiku, která je ve své složitosti různě uchopitelná. V práci si nečiníme nárok na vyčerpávající pojednání o komplikovanosti problému lichvy. Právní, etické problémy úvěru a lichvy jsou ustáleným tématem u mnoha autorů, kteří k ní v průběhu v proměnách času zaujímají různé postoje mnohdy si rozporující.

Při objasňování významu pojmu *lichva* budeme vycházet z výkladových metod, zejména z výkladu historicko-popisného (metodologická syntézy historicko-právní a ekonomicko-morální), deskriptivního (deskriptivní metodologická syntéza), komparativního, teleologického, systematického a normativního.

V první kapitole vymežíme etymologický a historický význam pojmu *lichva*. Uvedeme definiční znaky tohoto pojmu pohledu trestněprávního a občanskoprávního, jak ji definuje český právní řád v souladu s právními principy a zásadami. Dále

se budeme věnovat definici pojmů úroku, roční průměrné sazby nákladů (dále jen RPSN), dluhu a obligace.

V druhé kapitole se zaměříme na lichvu z pohledu z křesťanského a biblického, ve vybraných biblických pasážích Starého a Nového zákona i v komparaci islámského pohledu koránu na lichvu. V případě biblických citací budeme citovat z Jeruzalémské bible.¹

V třetí kapitole se budeme věnovat společenskému jevu lichvy ve vybraných historických a filozofických východiscích Platóna, Aristotela ze Stageiry a Tomáše Akvinského. Budeme se zabývat postavením Židů v konkrétních časových úsecích v období středověku a počátku novověku v době reformace. Předložíme konkrétní historický pramen týkající se vedení dlužních knih, příklad z lichvářských knih města Znojma, zápisy lichevních smluv, včetně příloh.

Objasníme pojem veřejných záložen, tzv. Montes pietatis, působících v Evropě, které měly za cíl pomoci dlužníkům ve splacení úvěru a současně měly být protiváhou vůči bankám a lichvářům. Dále se budeme věnovat některým vybraným právním úkonům, které byly v tehdejší době ve společnosti tolerovány, a to censu a contractu trinu, včetně některých zakázaných praktik.

Ilustrativně přiblížíme pohled na lichvu a lichváře z pohledu vybraných malířů a literátů zabývajících se morálními problémy dané doby a zobrazujících je v uměleckých dílech.

V rámci celé obsáhlé historické kapitoly se budeme věnovat historickému exkurzu do světského práva ve vybraných úsecích vybraných kodifikovaných norem dané doby. Budeme se zabývat obsahem encykliky *Vix pervenit* ve vztahu k lichvě jakožto poslední encykliky odsuzující půjčování peněz na úrok.

Pátá kapitola reflektuje problematiku lichvy z pohledu sociálního učení církve, včetně vyjádření papežů k dané problematice v posledních letech 21. století.

V šesté kapitole se budeme věnovat vybraným typům společností, ve kterých se daří poskytovatelům úvěrů rozvíjet praktiky mající charakter lichvy, jednotlivým typologiím lichvy ve vybraných kazuistikách, možným řešením včetně etického bankovníctví.

V práci citujeme a uvádíme právní zdroje, zákony a judikaturu z komplexního automatizovaného systému právních informací pokrývající problematiku legislativy

¹¹ *Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou.* Přeložil František X. HALAS, přeložila Dagmar HALASOVÁ. Praha: Krystal OP, 2010.

v České republice a v Evropské unii (*ASPI* od producenta Wolters Kluwer Česká republika).

1. Definice lichvy a úroku, vybrané zásady a principy

Co je lichva a jak jí řešit v českém prostředí? Vyřeší problematiku lichvy justice? Vykládá česká justice dobré mravy ve vztahu potlačení lichvy spravedlivě, aby nevznikl konflikt mezi morálkou a dobrými mravy? Je lichva z hlediska jednání morálně dobrá, nebo morálně špatná?

Ve všech činnostech je člověk bytostí, která neexistuje sama pro sebe, ale nachází se ve vztazích. Vztahy se vytvářejí zčásti náhodně, jsou osudové, z části je člověk vyhledává a žádá. V rámci společného sdílení statků a hodnot je do usuzování zapojeno etické usuzování jakožto součást a výraz identity ve smyslu dané svébytnosti subjektu.²

Lichvě se daří tam, kde jsou osoby oslabené, zahnané na okraj společnosti, ve svízelných životních a ekonomických situacích. Ohroženy jsou všechny skupiny obyvatelstva bez ohledu na vyznání, vzdělání, sociální postavení ve společnosti, barvu pleti.

Je pobírání úroků z půjčování peněz eticky přijatelné? Jak vysoký úrok z půjčování peněz je v daných společnostech morálně přijatelný a jaká mez, totiž výše úroku v obchodních vztazích, je již nemravná, a je tedy lichvou? Novodobá společnost zná i jiné typy lichevního jednání, než je úrok z peněz. Ohrožuje lichva společnosti v mravním chování jednotlivců a rodin a možnost ve svobodě žít spokojený život? V jakých konkrétních společnostech se lichvě daří? Má úrok z půjčování peněz a vytváření dluhů vliv na rozvoj ekonomických vztahů a jaký má dopad zadlužení na rodiny a jednotlivce? Je morálně ospravedlnitelný život na dluh? Jaké jsou důsledky ekonomického pokroku pro lidský život? Na tuto a další otázky budeme hledat odpovědi.

Naše jednání podléhá určitému nároku, tedy jak máme jednat, aby to bylo správně? Vše, co vykonáváme spontánně, není etickým úsudkem. Člověk disponuje schopností morálně jednat a morálně usuzovat. Abychom mohli odpovědně jednat, hledáme důvody ospravedlnění našeho jednání před druhými. Na základě motivu jednání, znalosti norem a dané problematiky, jsme schopni cíleně promýšlet důsledky svého jednání. Odpovědné jednání způsobuje odlišení od pouhé poslušnosti vůči nezpochybněným pravidlům.³

² HILPERT, Konrad. *Základní otázky křesťanské etiky*. Přeložila Lucie KOLÁŘOVÁ. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, s. 24–27.

³ *Ibidem*, s. 24–27.

Lichva je úzce spojena s úvěrem a s dluhem. Pobírání úroků z peněžní zápůjčky odsuzovala světová náboženství (křesťanství, judaismus v minulosti, islám až doposud). Tento zákaz se vztahoval na lichvu provozovanou mezi osobami téhož náboženského vyznání. Důvod byl morální. Tomáš Akvinský konstatoval, že peníze se nemohou rozmnožovat, jsou sterilní. Poskytovatel peněz na úrok nepracoval, nenesl žádné riziko na rozdíl od obchodníka, tudíž jeho jednání je neospravedlnitelné. Reformace v Evropě přináší obrat, kalvinisté tolerují úrok, luteráni a křesťané ho odsuzují. Zlom v pohledu na úvěr přichází v Anglii, kde král Jindřich VIII. v roce 1545 zavádí 10% úrok.⁴ Dnes je představa o nemorálním pobírání úroků pro většinu lidí cizí. Úrok se stal součástí každodenního života nás všech. Jde pouze o to, jaká výše úroku je morálně přijatelná, a jaká ne.

Kdo má regulovat lichvu a jakou formou? Má to být ponecháno trhu, jako samoregulaci nebo státu? Má stát vstupovat do obchodních vztahů a zasahovat do svobody smluvního ujednání? Níže se budeme zabývat vybranými historickými údobími, státy, které úvěr umožňovaly, a státy, které ho po určitou dobu zakazovaly. Z pohledu práva České republiky na lichvu odkážeme na vybrané judikáty a zákony, které jsou určitým etickým minimem regulujícím lichvu.

Podle Adama Votruby jsou dluhy principiálně nesplacitelné. Zadluženost a bankroty všech subjektů (stát, firmy, domácnosti) jsou součástí finančního systému. Moderní ekonomie definuje peníze jako dluh v okamžiku poskytnutí úvěru klientovi, kde přísun do ekonomiky je podmíněn úrokem. Spojení úvěrové tvorby peněz s úrokem má důsledek v tom, že systém obsahuje více peněz a dluhů, což bývá označováno jako paradox úroků. Dalšími způsoby vzniku peněz v ekonomice mohou být nákupy státních dluhopisů centrální bankou, vydávání oběživa, výplaty úroků střadatelům a další platby bank. Švédský ekonom Knutt Wicksell v roce 1898 přišel jako první s teorií, že peníze vznikají jako úvěr.⁵ V takovýchto systémech platí, že peníze mají vlastnost vyrovnané bilance mezi kladnými a zápornými zúčtovacími body, tedy formu vyrovnané bilance. Hromadění kladných zúčtovacích bodů není úsilím o maximalizaci zisku, jak je tomu v neoklasickém modelu. Má-li některá země aktivní obchodní bilanci, zákonitě jiná země má pasivní obchodní bilanci. V klasické ekonomii se tomuto způsobu říká

⁴ VOTRUBA, Adam. *Paradox úroků: dějiny konceptu bezúročné měny*. Brno: Doplněk, 2013. Společensko-ekologická edice; sv. 17, s. 32–33, s. 143, s. 145.

⁵ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 325.

ožebračování svého souseda podle Ilony Švihlíkové.⁶ Příkladem je Spolková republika Německo, úspěšný exportér s přebytky na běžném účtu, a Řecko doplácující deficitem. Primární funkcí peněz je funkce prostředku směny a druhotnou je funkce peněz, jakožto uchovatele hodnot. Hromadění peněz kritizoval např. Aristotelés, z jeho pohledu bylo nepřirozeným jevem, zatímco používání peněz ve směně, bylo jevem přirozeným. Obojí označoval chrematistikou tedy zvrhlým protějškem ekonomiky.⁷

Níže se pokusíme demonstrovat na příkladech, že úvěr, jakožto lichva se postupem změny pohledu na směnu stal součástí ekonomického jednání společností. V rámci morality jednání se společností snaží stanovit prostřednictvím zákonných norem pravidla a výši úroku a určit kdy je jednání v obchodních vztazích morální a kdy již morální není. Lze tedy řešení problematiky lichvy přenést pouze na justici?

1.1. Lichva a její definiční znaky

V úvodu je nutné terminologické vymezení pojmu *lichva* a *úrok*.

Lidstvo se pokouší o redukci lichvy formou předpisů a norem. Z historických pramenů se dozvídáme o úvěrových vztazích a o pohledu společností na úvěr.

Termín lichva, latinsky *usura* původně znamenal jakýkoli úrok získávaný za půjčku v penězích nebo ve věcech určený podle druhu. Později vlivem středověkého církevního náhledu na půjčku se pojem *usura* stal synonymem pro lichvu v dnešním významu, tedy pro půjčování peněz nebo věcí za přemrštěný úrok, za úrok vyšší, než povoluje zákon. Český a slovenský ekvivalent dnešního pojmu lichva v 19. století byl *úžera* (německy *der Wucher*).⁸ Lichvou je označeno nepoměrné obohacení se věřitele při půjčování peněz plynoucí z dlužníkových nesnází, což je tzv. úrokovou či úvěrovou lichvou (*Zinswucher*, *Kreditwucher*). Etymologický význam slova *lichva* je odvozen od přídavného jména *lichý*, tedy „nerovný“ či „nesprávný“.⁹ Lichevní jednání je tak spojeno přímo s významem přídavného jména *lichý*, které má původ ve staroslověnském slově *lichojimati*, *lichvařiti* tj. brát příliš vysoký úrok.¹⁰ Dalšími z dalších možných souvislostí je gótské slovo **leihwa*, které lze rekonstruovat

⁶ ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona. *Globalizace a krize: souvislosti a scénáře*. Všeň: Grimmus, 2010, s. 104–105.

⁷ VOTRUBA, Adam. *Paradox úroků: dějiny konceptu bezúročné měny*, s. 12, s. 124, s. 143, s. 145.

⁸ KOTT, František Štěpán. *Česko-německý slovník zvláště grammatičko-fraseologický*. Díl čtvrtý – T–Y. V Praze: František Šimáček, 1884, s. 519.

⁹ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Šestnáctý díl. Lih – Media. Praha: Paseka, 1999, s. 11.

¹⁰ MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 333.

ze slovesa *leihwan* „půjčovat“ (německy *leihen*), nebo domácí odvozenina od praslovanského slova **lichъ* „přílišný, nadměrný“¹¹.

Jiným výrazem pro lichvu je slovo *sedláni*. V Jungmannově česko-německém slovníku z roku 1938 slovo *sedláni* označovalo zřejmě původně specifické jednání, je možné, že bylo odvozeno z německého slova *Sattelung*. Jungmann uvádí: „(...) *Sedláni od těch, kteří nad řádnou lichvu i osedlaného koně brali od dlužníků, das Wuchern, der Wucher, die Sattelung*.¹² Dále uvádí, že úrok vyšší jak pět, resp. šest procent ze zapůjčené částky je lichvou. Lichevní praktiky negativně působí ve společnosti: „(...) *Že skrze lichwy, praktiky a sedlanj netoliko lid obecny w městech a po wsech, ale i knížata k záhubě přicházegj*.¹³

V současnosti se můžeme setkat u části romského etnika s výrazem *intereš*, jehož význam je „půjčka s určitým úrokem či za určitou protislužbu“. Některá romská komunita chápe slovo *intereš* jako synonymum pro běžnou půjčku s navýšením, nikoli tedy jako lichevní praktiky. Ekvivalentem k výrazu *intereš* bývá v romštině užíváno též výrazu *kečeň*.¹⁴ Český lingvista Viktor Elšík¹⁵ z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy uvádí, že slovo *intereš* se vyskytuje v tzv. východoslovenské romštině (tou mluví i někteří Romové v Česku). Nejde o nijak obecně užívané romské slovo; například na jihozápadě Slovenska je v romštině zcela neznámé. Ve východoslovenské romštině jde o přejímku ze slovenského nářečí (např. šarišského nebo zemplínského) *intereš úrok*. Slovo *interest* apod. ve významu *úrok* považujeme za poměrně běžný evropský kolokvialismus.¹⁶

Anglické označení úroku *interest* znamená náhradu za ušlý zisk způsobený opožděnou platbou.¹⁷ Výraz *interest* či *interisse* vychází z latinského základu *interitus*¹⁸,

¹¹ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, s. 356–357.

¹² JUNGSMANN, Josef. *SLOWNJČESKO-NĚMECKÝ*. Djl IV., S–U. W Praze: W kněžecj arcibiskupské knihtiskárně, u Josefy wdowy Fetterlowě, řjzenjm Wáclawa Špinky, 1838, heslo *Sedláni*, s. 48.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú.* Nové formy lichvy a zadlužení [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016, s. 9. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/images/blog/lichva/Vyzkum_lichva_ASZ_2016.pdf>.

¹⁵ ELŠÍK, Viktor. *Písemná elektronická komunikace (E-MAIL)*. Praha, 11. 12. 2017, dokumentace v majetku autora

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ GRAEBER, David. *Dluh: prvních 5000 let*. Brno: BizBooks, 2012, s. 228.

¹⁸ KÁBRT, Jan et al. *Latinsko-český slovník*. 3., uprav. vyd. Praha: SPN, 1991. Střední slovníky jednostranné (Státní pedagogické nakladatelství), s. 242.

v překladu znamená *ztraceno*. Užíval se v dobách raného křesťanství. Dovoleny byly pouze malé poplatky spojené s transakcí, aby pokryly náklady spojené s půjčkou.¹⁹

Do druhé poloviny 19. století se lichva vázala výhradně ke smlouvě o půjčce. Ve čtyřicátých letech 20. století se např. v Německu definuje lichva, jako zneužití ekonomického nerovného postavení subjektů při uzavírání smluv o půjčce.²⁰ Kodifikace zákonů k dané problematice byla vystavěna na bázi sociálně tržního státu²¹ s cílem dosažení sociálního smíru a snesitelných životních podmínek pro všechny jeho obyvatele.

V dřívějších dobách byla lichva chápána tak, že se jedná o úrok, kdy věřitel žádá od dlužníka vrácení celé finanční částky včetně určitého navýšení, jakožto odměny za dočasné zřeknutí se možnosti použít peníze pro vlastní výdělečné či spotřební zájmy.²² Lichevní jednání se tedy původně netýkalo poskytnutých půjček, týkajících se pronájmu či nájmu nemovitostí. První zmínky o lichvě nacházíme např. v Písmu svatém ve Starém zákoně. Tehdy šlo nejen o zákazy lichvy a různá doporučení, jak má být chudým bratřím zapůjčeno to, co potřebují, ale i o různá svolení k výběru úroků od cizinců.

V současnosti je pojem definice lichvy širší. Dělíme ji na dva typy, a to na lichvu se smlouvou, kdy nebankovní úvěrové a poradenské společnosti nabízejí půjčky. Druhý typ lichvy je lichva bez smlouvy. Způsob poskytování půjček nemá vždy právní statut, je často bez smlouvy mezi dlužníkem lichvářem.²³

1.2. Definice lichvy v českém právním řádu

Morálka působí jak na poli společenském (obecná morálka), tak v oblasti partikulární (skupinové) – a především v oblasti individuální, na rozdíl od práva, které je obecné. Morální normy nejsou oficiálně vyjádřeny, (jsou neinstitucionalizované), nejsou

¹⁹ HAMPL, Mojmir. *Vývoj pohledu na úrok očima ekonoma*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/hampl_2011032_2_young_mbsa_forum.html>.

²⁰ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 6.

²¹ *Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé* (vydala Německá biskupská konference 1995). Vyd. 2. V Českých Budějovicích: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005, s. 311.

²² BENEŠ, Václav. *Bankovní a finanční slovník*. Praha: Svoboda, 1993, s. 140.

²³ ACCENDO – *Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. Nové formy lichvy a zadlužení*. [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit 5. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://accendo.cz/vyzkum-novych-forem-lichvy-a-zadluzeni/>>.

formálně publikovány, bývají zpravidla méně určité a stát k jejich prosazení nepropůjčuje mocenské donucení. Morální vynutitelnost norem působí formou veřejného mínění, formou opovržení či naopak veřejným povzbuzením, oceněním. Autonomní morálka zavazuje člověka zevnitř. Naproti tomu právo je vynutitelné a je ukládáno heteronomně, tedy autoritou zvenčí. Rakouský právník a právní teoretik Georg Jellinek na přelomu 19. a 20. století konstatoval, že právo je vlastně minimem morálky. Systém práva a morálky se od sebe liší kvalitativně. Také morální a právní normy jsou kvalitativně různé, i když mají stejný předmět. Příkladem je uložení povinnosti splacení duhu dlužníkem řádně a včas po stránce právní a morální. Jedná se tedy o dvě kvalitativně různé normy se shodným obsahem.²⁴

Lidstvo nemůže spoléhat pouze na justici, že vyřeší problematiku lichvy. Stát vytvořil předpoklady, že justice a soudci jsou podle ústavy nezávislí, nestranní.²⁵

Český právní řád obsahuje definici lichvy jakožto zákonné normy v rámci trestného činu (§ 218, zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ze dne 8. 1. 2009, účinný k 1. 1. 2010, dále jen TrZ).²⁶ Rozdíl mezi lichvou a spácháním trestného činu podvodu spočívá v tom, že lichvář neuvádí nikoho v omyl. Lichvář, tedy pachatel, naplní objektivní stránku skutkové podstaty trestného činu tím, že zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti či něčího rozrušení. Hrubý nepoměr se

²⁴ MALÝ, Stanislav. *Právo 10: úvod do práva*. Vyd. 1. Praha: ČVUT, Stavební fakulta, 2000, s. 27.

²⁵ Pozn. Ústava České republiky, čl. 82.

Čl. 82

(1) Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.

(2) Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné odpovědnosti stanoví zákon.

(3) Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný. (In: zákon č. 1/1992 Sb., Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, účinnost k 1. 1. 1993.).

²⁶ Pozn.: § 218 trestního zákoníku. Lichva

(1) Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 pro sebe nebo pro jiného značný prospěch,

b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo

c) způsobil-li takovým činem jinému stav těžké nouze.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu. (In: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ze dne 8. 1. 2009, účinný k 1. 1. 2010.).

vždy posuzuje z hlediska konkrétních směnných hodnot obou plnění, přičemž hodnota plnění se stanoví podle stejných zásad, jako se určuje výše způsobené škody.²⁷

Druhou formou lichvy je palichva. „*Pokud někdo dá sobě nebo jinému poskytne nebo slíbí plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, anebo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu ji na sebe převede.*“²⁸ Dlužník se tak nachází v postavení, kde je omezen ve svobodě a volnosti rozhodování po určitou přechodnou dobu, čímž dochází k omezení svobody vůle, jakožto jedné z náležitostí právního úkonu.

Tísni se rozumí stav, byť jen přechodný, který je vyvolán nepříznivými okolnostmi, kdy situace poškozeného je způsobena určitou (a to i přechodnou) potřebou, jejíž uspokojení není v možnostech poškozeného. U stavu tísně není podstatné, zda si stav způsobil poškozený sám nebo zda k němu došlo vlivem okolností na něm nezávislých. Účastník těžící ze stavu tísně o této tísně nemusí vůbec vědět. Pokud však účastník tíseň zavínil, či ji využil, nese za její nepříznivé následky odpovědnost. Následkem tísně lze odstoupit od smlouvy a od uskutečnění právního úkonu, který byl učiněn za nápadně nevýhodných podmínek. Takové podmínky jsou posuzovány zcela individuálně, např. u smluv se vzájemným plněním, je jako určující hledisko posuzována ekonomická ekvivalence plnění.²⁹ Obdobně se vyjádřil např. Nejvyšší soud České republiky (dále jen NS) v usnesení ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 3 Tdo 184/2014.³⁰

V textové příloze č. 1. předkládáme statistické údaje Policie ČR týkající se spáchání trestného činu lichvy v České republice v letech 2010–2015.³¹ Z údajů vyplývá, že lichva je v České republice postihována. Od roku 2010 do roku 2015 přibývaly případy

²⁷ HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck. xxii. 2009. Beckovy odborné slovníky, s. 382.

²⁸ Ibidem, s. 382

²⁹ Ibidem, s. 1130–1131.

³⁰ Pozn.: „(...) *Objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu lichvy má dvě alternativní formy jednání. Tou první je situace, kdy pachatel zneužije něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení k tomu, aby pachateli nebo jinému bylo poskytnuto nebo slíbeno plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. Druhá forma spočívá v tom, že pachatel takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede (tzv. palichva). Pachatel trestného činu lichvy zneužívá některého z taxativně vyjmenovaných stavů poškozeného, které omezují jeho svobodu rozhodování a spočívají v rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo rozrušení poškozeného. Tísni se poté rozumí mimořádně tíživá situace poškozeného, vyvolaná určitou (a to i přechodnou) potřebou, jejíž uspokojení není v možnostech poškozeného. Není podstatné, zda si stav tísně poškozený způsobil sám nebo zda k němu došlo pod vlivem okolností na něm závislých.*“

(In: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 3 Tdo 537/2016. *Nejvyšší soud* [online]. Nejvyšší soud, Brno © 2010 [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5DCC26339BF5C332C1257FFB004102AC?openDocument&Highlight=0,null,>>).

³¹ Textová příloha č. 1.

trestného činu lichvy z deseti podezření (stíháni dva pachatelé) až na třicet případů (stíháno třináct pachatelů). Ze statistiky není patrné, kolik případů bylo skutečně pravomocně ukončeno v soudních řízeních. Nutno podotknout, že zcela chybí ucelenější statistické zpracování týkající se neplatnosti smluv z důvodu lichevních praktik dle § 1796 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ze dne 3. 2. 2012, účinného k 1. 1. 2014 (dále jen „NOZ“ – nový občanský zákoník). V České republice ve výše uvedeném období působilo okolo padesát tisíc poskytovatelů půjček. Někteří poskytovatelé půjček zbohatli na byznysu s lidskou chudobou, kdy připravili dlužníka o veškerý majetek, uvrhli do exekuce a mnohým dalším dlužníkům narostl dluh tak, že ho nejsou schopni splácet.³²

Judikatura se snaží definovat lichvu např. v usnesení NS ČR ze dne 31. července 2013, sp. zn. 4 Tdo 416/2013: lichvou je taková „(...) půjčka s úrokem přesahujícím 44 % ročně je plněním, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru ve smyslu § 218 odst. 1 tr. zákoníku o přečinu lichvy.“³³

V civilním právu jsou však lichevní smlouvy předmětem judikatury civilních soudů podle zákona č. 89/2012 Sb., NOZ, který upravuje lichevní praktiky. Soudy zkoumají platnost či neplatnost smluv v podobě lichevní smlouvy, tedy zda jde o rozpor s dobrými mravy.³⁴

Zákaz lichevních smluv se objevuje v několika evropských občanských kodexech (např. Spolková republika Německo, Nizozemské království, Rakouská republika atd.). Občanský zákoník vychází z těchto zahraničních vzorů. Dalším výchozím materiálem pro nový občanský zákoník byl vládní návrh československého občanského zákoníku z r. 1937, a samozřejmě, při tvorbě nového občanského zákoníku bylo přihlédnuto k pojetí lichvy dle § 218 trestního zákoníku. Na tomto příkladu lze v praxi demonstrovat uplatnění pozitivního a přirozeného práva.

³² BLESK.CZ. *Síla na Vaší straně. Pozor na lichváře, mohou vás připravit i o nemovitost* [online]. Praha, 26. července 2017 [cit. 27. 12. 2017]. 2001–2017 Copyright Czech news center a.s. a dodavatelé obsahu. Dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/radce-penize-financni-poradna/482310/pozor-na-lichvare-mohou-vas-pripravit-i-o-nemovitost.html>>.

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. 4 Tdo 416/2013. *Nejvyšší soud* [online].

Nejvyšší soud, Brno © 2010 [cit. 23.12.2017]. Dostupné z:

<http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E6FBF09CB88FE001C1257C1600484070?openDocument&Highlight=0,null,>>.

³⁴ Pozn.: § 1796 Lichva

Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru. (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. 2. 2012, účinný k 1. 1. 2014.).

Pozitivní právo je dané státem nebo společenstvím států a je tvořeno soustavou právních norem, tzv. objektivním právem a soustavou subjektivních práv a jim odvozených od právních norem.³⁵

Přirozené právo je též rozděleno na dvě roviny: rovinu normativní, tedy objektivní právo v podobě právních principů, a na rovinu subjektivní, tedy rovinu legitimního chování právních subjektů, které mají nezadatelná souhrnná práva, tedy lidská práva. Přirozené právo vzniká nezávisle na státu či společenstvích států, uznává však i existenci daného pozitivního práva daného státu.³⁶

Nutno podotknout, že podle důvodové zprávy k ustanovení § 1793 odst. 1 NOZ, nemůže podnikatel požadovat zrušení smlouvy, kterou uzavřel při svém podnikání, a ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1796.³⁷ Jinými slovy plnění i protiplnění nemají být v příkrém rozporu, tedy vzájemná práva a povinnosti mají být nejen vyvážená, ale mají být i ve shodě s morálkou, tedy v souladu s dobrými mravy. Mají odpovídat zásadám spravedlnosti.

1.2.1. Dobré mravy

Dobrymi mravy jsou v právu myšleny hodnoty, které jsou poměřovány právními normami v určité společnosti a vnímány jako nezpochybnitelné minimum slušnosti ve společnosti jedinců, kteří uvažují spravedlivě. Občanský zákoník ale nedefinuje dobrý mrav. Dobré mravy jsou dohodnuté pravidlo. Význam pojmu *dobry mrav* se dozvíme pouze z judikatury soudu. Dobré mravy ale vše neřeší. Co bude označeno lichvou v praxi, nám určí česká judikatura v blízkém budoucnu. Ale neřeší to etický problém. Odkaz na dobré mravy, to je jen jedno kritérium.

V České republice je zcela neřešen právní, mravní a etický problém, kdy soud uzná dlužníka vinným v nalézacím řízení, povinný neplní závazky vůči věřiteli a nastupuje tak institut exekučního řízení. Jedná se tedy o pokračování řízení. Soud, který nařídí exekuci, by měl mít dohled nad tím, zda exekuce není lichvou, zda nedochází

³⁵ HENDRYCH, Dušan. *Právnícký slovník*, s. 772.

³⁶ *Ibidem*, s. 892.

³⁷ Pozn.: § 1793 (1) *Zavází-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, ledaže ji druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. To neplatí, pokud se nepoměr vzájemných plnění zakládá na skutečnosti, o které druhá strana nevěděla ani vědět nemusela.*

(2) *Odstavec 1 se nepoužije pro případ nabytí na komoditní burze, při obchodu s investičním nástrojem podle jiného zákona, v dražbě či způsobem postaveným veřejné dražbě naroveň, ani pro případ sázky nebo hry, anebo při narovnání nebo novaci, pokud byly poctivě učiněny.* (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. 2. 2012, účinný k 1. 1. 2014.).

ke zneužití slabého postavení dlužníka. To se však v praxi neděje. Soud může pověřit kterýkoliv exekutorský úřad v České republice. Např. soudce z Českých Budějovic může pověřit exekutora ve Zlíně. V praxi má malou možnost dohlédnout nad výkonem exekuce. V tomto případě neplatí princip teritoriality. Jak dohlíží jednotlivé soudy na naplnění principu dobrých mravů? Jak je naplněn dohled nad tím, aby byla šetřena práva povinného, nedocházelo k tísní a byla šetřena práva povinného? Jedná se o dlouhodobě neřešený problém. Stát rezignoval nad tím, aby šetřil práva slabších a aby se tiše zpět nedostaly principy lichvy v rámci exekučního řízení. V minulosti byly učiněny návrhy, aby platil princip teritoriality pro exekutory, tedy místní působnosti, obdobně, jak je tomu u soudců. V praxi by tak nebylo možné, aby vymožení pohledávky povinného bylo řešeno v jiných krajích. Na straně druhé je nutné šetřit práva věřitele s cílem vymožení pohledávky (dluhu).

Snahy navrhovatelů a předkladatelů novely zákona o exekučním řízení byly doposud neúspěšné. Na níže uvedených kazuistikách prezentujeme neúměrné zvýšení původního dluhu a navýšení o odměnu exekutora, úroků z prodlení a dalších exekučních poplatcích.

Morálka znamená, že se nepřidám k páčání zla. I kdyby to byla dohodnutá pravidla většiny. Obdobně odkazuje Starý zákon v knize Exodus: „(...) *Nespolčíš se s většinou k páčání zla ani nebudeš v rozepři svědčit podle většiny, abys pokřivil právo, ani nebudeš nadržovat nuzákovi v jeho rozepři.*“ (Ex 23,2).

Snahou justice musí být, aby vykládala dobré mravy spravedlivě, aby nevznikl konflikt mezi morálkou a dobrými mravy, protože morálka je otázkou našeho svobodného rozhodnutí, zdali se přidáme k většině či ne, tedy otázkou svědomí soudů.

V judikatuře bývají dobré mravy označovány též jako právní cit slušných, spravedlivě uvažujících lidí.³⁸ Jejich realizace se pozitivním právem stává smyslem právní úpravy nebo je s ekvitou chápanou „(...) *jako mravnost nebo jako požadavek rovných pozic účastníků – právních vztahů.*“ Dobré mravy se svým významem stávají základní zásadou soukromého práva. Jsou tak pojmem inherentním právnímu řádu, protože v pozitivním právu doplňují psané normy na úrovni nepsaného práva, kde hlavní složkou jsou obecné právní zásady a všeobecně uznávané normy morálky a

³⁸ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi, s. 173.

spravedlnosti.³⁹ Z hlediska obsahu jsou neurčitým pojmem, z hlediska funkcionálního pojmu jsou částečně užívány jako hodnota v právu, na kterou se právo přímo neodvolává. Jsou normou neurčitého obsahu a jsou užívány na základě přiměřeného zákonného odkazu. Posouzení konkrétního obsahu pojmu *dobré mravy* by mělo náležet soudci, který aplikuje právo. Úkolem soudů není hodnocení příčin dlužníkovy špatné finanční situace nebo jeho platební morálky, nýbrž mají zkoumat, jak dlužník vnímal sjednání předmětné smlouvy, zda věřitel nezneužil jeho obtíží k prosazení podmínek přičicích se zásadám férovosti.

V Evropě právní řády v soukromém právu místo principu dobrých mravů užívají významově podobná označení a principy: *princip dobré víry (Good Faith)*, *poctivého obchodního styku (Fair Dealing)*, *rozumnosti (Reasonableness)*, atp.⁴⁰

Konkrétně dobré mravy jsou zmíněny v ustanovení § 580 ve spojení s ustanovením § 588 zákona č. 89/2012, občanský zákoník (dále jen „OZ“).⁴¹

1.2.3. Princip spravedlnosti

Spravedlnost je z hlediska práva jednou z nejvýznamnějších hodnot. V právu se vychází z aristotelovské tradice pojetí spravedlnosti, kdy se rozlišuje spravedlnost *zarovnávací (komutativní)*, kde je základem rovnováha hodnot a „(...) její zachování (v případě porušení její obnovení), a spravedlnost rozdělovací (distributivní), která je založena na rozdělování hodnot podle určitého kritéria.“ Kritéria se mohou lišit historicky a podle charakteru rozdělovaných hodnot např. z pohledu různých sociálních skupin a jejich zájmů (např. rozdělování podle původu, zásluh, potřeb, výkonu, atp.). Dojde-li k porušení rovnosti při distribuci hodnot v rámci formální spravedlnosti (např. stanovení kritéria původu majetku, pohlaví, politické příslušnosti, pohlaví, sociálního statutu, apod.), jde o ústavní či mezinárodněprávní diskriminaci.

Z hlediska materiální spravedlnosti je vhodné zohledňovat v určitém rozsahu rozdíly např. v biologické a sociální determinaci u těch, mezi něž se hodnoty přerozdělují. Tím

³⁹ Ibidem, s. 55–56.

⁴⁰ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*, s. 151–152.

⁴¹ Pozn.: § 580 odst. 1) *Neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.*

§ 588 *Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.* (Srov. zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů platný k 1. 1. 2014.).

je prolomeno formálně rovné měřítko ve prospěch zmírnění reálných nerovností, což je nazýváno tzv. pozitivní diskriminací, tedy zvýhodněním jedněch na úkor druhých.⁴²

Aby bylo možné dosáhnout spravedlnosti v souladu s dobrými mravy, poctivostí v právních vztazích, je v odůvodněných případech dovoleno zmírňovat tvrdost zákona, tzv. obecné právo (anglicky *Common Law*), a dát tak soudci prostor k uplatnění spravedlnosti, tedy ekvity.⁴³

Zásada ekvity se v legislativě českého právního řádu nachází v ustanovení § 10 odst. 2 NOZ, jako *ultima ratio* (nejzazší řešení) při posuzování sporných případů, kdy soudy či správní orgány mohou podle právního uvážení, pokud nelze právní případ rozhodnout v souladu s příslušným ustanovením a ani analogicky podle ust. § 10 odst. OZ. Vychází se podle principů spravedlnosti a zásad, na kterých spočívá zákon.⁴⁴

1.2.4. Princip autonomie vůle

Princip autonomie vůle, tedy svobody vůle je základním rysem pro určení právního postavení osoby. Na autonomii vůle je postaven zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Právo je systémem normativním, které svou sociální a psychologickou podstatou působí na způsob chování lidí formou zákazů, příkazů, dovolení, čímž působí na jejich vůli.⁴⁵

V soukromoprávních vztazích je autonomie vůle stanovena ustanovením obecných pravidel chování mezi účastníky, kteří svým vlastním aktivním jednáním konkretizují v podobě práva autonomní volby právně významného chování. Jinými slovy jde o autonomii volby, tedy učinění nebo neučinění právního úkonu, autonomie výběru adresáta, obsahu a formy právního úkonu. Odkaz lichváře na autonomii vůle nemůže být výmluvou. K autonomii volby bývá někdy řazena i svoboda volby vlastního soudce.

⁴² HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*, s. 1064–1065.

⁴³ LawTeacher. *Differences Between Common Law And Equitable* [online]. LawTeacher the law essay professionals. Nottingham, United Kingdom. November 2013 [cit. 27. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/equity-law/for-one-to-discuss-law-essays.php>>.

⁴⁴ Pozn.: § 10

(1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího.

(2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností. (In: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. 2. 2012, účinný k 1. 1. 2014.

In: REMEŠ, Jiří. *K metodologickému dopadu § 10 odst. 2 NOZ* [online]. OBCZAN.CZ komunitní portál o rekodifikaci. Praha, 29. 8. 2013. [cit. 22. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.obczan.cz/clanky/k-metodologickemu-dopadu-ss-10-odst-2-noz?do=detail-export>>).

⁴⁵ MALÝ, Stanislav. *Právo 10: úvod do práva*, s. 18.

V České republice je omezena procesním principem. Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci na základě principu teritoriality.⁴⁶ Nutno podotknout, že princip autonomie vůle není absolutní a není totožný s principem svobody jednotlivce, spočívající v relativní nezávislosti jedince na státu.

Z judikatury Ústavního soudu ČR vyplývá, že vznik závazkových vztahů musí vycházet zejména z respektu a ochrany autonomie vůle smluvních subjektů, neboť se jedná o zcela elementární podmínku fungování materiálního právního státu. Ústavní soud ve své předchozí judikatuře o autonomii vůle dovedl též z čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle něhož každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 167/04 ze dne 12. 5. 2004 (N 70/33 SbNU 197)]. Přesto však ochrana autonomie vůle nemůže být absolutní tam, kde existuje jiné základní právo jednotlivce nebo ústavní princip či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem, který je způsobilý autonomii vůle proporcionálně omezit [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 457/10 ze dne 18. 7. 2013 (N 124/70 SbNU 133)].⁴⁷

Ústavní soud ČR se vyjádřil v nálezu ze dne 19. 1. 2017, sp. zn. I.ÚS 3308/16, že nezpochybňuje zásadu *pacta sunt servanda* (smlouvy necht' jsou dodržovány) přiznáním vyšší právní ochrany slabší smluvní straně a ani ochranu autonomie vůle. Konstatuje však, že v souladu s principem spravedlivého rozhodování a principu fungování soudní moci se musí rozlišovat situace, kdy v právním vztahu figurují v obdobném postavení např. podnikatelé a kdy je právní vztah postaven mezi podnikatelem, profesionálem v daném oboru (např. bankovní společnost poskytující půjčku), a nepodnikatelem, tedy subjektem, jež zásadně není v rovném postavení,

⁴⁶ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*, s. 26.

⁴⁷ Pozn.: „(...) Respekt autonomní sféry jednotlivce je základní podmínkou funkce právního státu, která také požívá ochrany ze strany státu. Na jedné straně stát zajišťuje ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů a na straně druhé sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem, a kdy je takový zásah proporcionální s ohledem na cíle, jichž má být dosažen.“ „Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny,“ je třeba chápat ve dvojím smyslu. Ve své první dimenzi představuje strukturální princip, podle něhož lze státní moc vůči jednotlivci a jeho autonomní sféře (včetně autonomních projevů volních) uplatňovat pouze v případech, kdy jednání jednotlivce porušuje výslovně formulovaný zákaz upravený zákonem. Také takový zákaz však musí reflektovat toliko požadavek spočívající v zabránění jednotlivci v zásazích do práv třetích osob a v prosazení veřejného zájmu, je-li legitimní a proporcionální takovému omezení autonomního jednání jednotlivce. [...] Ve své druhé dimenzi pak působí čl. 2 odst. 3 Listiny jako subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno.“ (In: Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. sp. zn. I. ÚS 546/03 (N 12/32 SbNU 107). *Ústavní soud* [online]. Ústavní soud, Brno © 2006 [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-190-15_1.>.

a odkázal na předešlou judikaturu [„(...) srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 342/09 ze dne 15. 6. 2009 (N 144/53 SbNU 765), sp. zn. IV. ÚS 457/10 ze dne 18. 7. 2013 (N 124/70 SbNU 133) a sp. zn. II. ÚS 1287/14 ze dne 31. 8. 2015)“].⁴⁸

V rámci autonomie vůle lze smlouvu kdykoli vypovědět, zatímco podle principu právní jistoty je požadováno, aby smlouva byla vždy dodržena.

1.2.5. Zásada přiměřenosti

Zásada přiměřenosti, tedy proporcionality znamená, že postihování pachatelů musí být úměrné závažnosti. Použité prostředky mají být úměrné cíli.

1.3. Definice úroku

V této podkapitole definujeme úrok a roční průměrnou sazbu nákladů.

Úrok je úroková sazba, tedy částka, kterou je dlužník povinen splatit věřiteli z pohledávky, která je „(...) stanovena určitým procentem z dlužné částky za určité období, např. za rok – úrok p. a. (per annum) nebo za pololetí – úrok p. s. (per semestrem). V tržním hospodářství je úrok cenou peněz (kapitálu), která se utváří na trhu a vyjadřuje vztah k poptávce a nabídce peněz“.⁴⁹ Úrok zohledňuje znehodnocení peněz inflací a rizikovou přírážku v rámci rizikovosti investice.

V právním smyslu je úrok příslušenstvím práva, tedy pohledávky. „(...) Úrokový vztah je akcesorickým vztahem vůči vztahu, jehož předmětem je jistina, z níž jsou úroky odvozeny, úrokový závazek je jakožto závazek akcesorickým podmíněn hlavním závazkem existujícím mezi stranami. Úrokový vztah přísluší zásadně vztahu hlavnímu, jehož předmětem je peněžité plnění. Úrokový závazek a závazek hlavní, ač jsou spojeny akcesoritou, mohou dohodou stran do jisté míry existovat samostatně (např. nejdříve je splácen při půjčce úrok a teprve poté jistina).“ Akcesorickým vztahem se chápe stav, kdy existují dva právní vztahy, kdy akcesorní vztah sleduje hlavní určující vztah. U smluvního úroku existuje vzájemná dohoda vyjádřená sjednanou hodnotou peněz. Naproti tomu úrok z prodlení je sankcí, která stíhá dlužníka.⁵⁰ Úroky z prodlení patří

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 3308/16. *Ústavní soud* [online]. Ústavní soud, Brno © 2006 [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=96039&pos=2&cnt=52&typ=result>>.

⁴⁹ Ibidem, s. 139–140.

⁵⁰ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*, s. 1176.

mezi příslušenství pohledávky jak v občanském právu, tak v obchodních vztazích. Právo věřitele požadovat úrok z prodlení vzniká dnem následujícím po dni splatnosti. Smluvní strany si mohou ujednat, že sjednaný úrok nekryje škodu vzniklou prodlením dlužníka se splněním jeho peněžitého závazku.

Filozoficky můžeme definovat úrok jako podíl na zisku z dané investice za poskytnutí prostředků. Existují různé druhy úročení s různým časovým počítáním úročení. Obvykle se setkáváme s ročním počítáním úroků, tzv. RPSN (roční průměrná sazba nákladů).⁵¹

Eugen von Böhm-Bauwerk, ministr financí v Rakousko-Uhersku v letech 1895–1904, ekonom, právník a učitel, definoval na konci 19. století úrok („čistý úrok“), jako platbu za použití kapitálu a výsledku psychologických příčin a oklikovosti výroby. V knize *Kapitál a úrok* konstatuje, že úrok je neodmyslitelnou součástí lidské přirozenosti.⁵² Jinými slovy lidé si cení a upřednostňují přítomné spotřební statky k uspokojování potřeb před statky budoucími. Budoucí potřeby vnímají s méně nutkavou potřebou. Rozdíl mezi hodnotou přítomných a budoucích statků je tedy úrokem. Kapitálem označuje zásobu statků vyšších řádů, které jsou používány v čase k výrobě statků prvního řádu. Přímou výrobní metodou jsou statky prvního řádu, což je práce a půda. Oklikovou metodou jsou využívány statky vyšších řádů (kapitál) vedle původních statků. Zvyšující se oklikovost výroby vede k růstu produktivity práce a vytváří zdroje pro placení úroku. Tam, kde ekonomika roste, se zvyšuje dostupnost statků. Budoucí statky tak budou mít nižší mezní užitek než statky přítomné.⁵³

Centrální banka reguluje podmínky poskytování úvěrů, má dozor nad komerčními bankami a reguluje nabídku peněz. Komerční banky, jejichž činnost je motivována dosažením maximalizace zisku, jsou dále regulovány vládními institucemi. Komerční banky poskytují úvěry, přijímají vklady a úvěry, čímž vytvářejí zisk z rozdílu mezi přijímanými úroky z poskytnutých úvěrů a vyplácenými úroky z vkladů klientů. Tyto banky udržují malou část vkladů jako peněžní rezervu pro případný výběr, poněvadž jejich filozofií je, že vkladatelé své vklady drží v bankách dlouhodobě.⁵⁴ Malá peněžní zásoba může v případě finančních krizí dostat banky do velkých obtíží při výběru vkladů klientů.

⁵¹ SMRČKA, Luboš. *Rodinný rozpočet a společnost spotřeby: (staronový pohled na osobní finance a bohatství)*. Praha: Professional Publishing, 2008, s. 301.

⁵² CHAFUEN, Alejandro A. *Víra a svoboda: ekonomické myšlení pozdních scholastiků*, s. 189.

⁵³ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*, s.179–180.

⁵⁴ SEDLÁČEK, Miroslav. *Základy ekonomické teorie*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2000, s. 107–108.

1.3.1 Složený úrok

Úrok z úroku je podstatou složeného úroku, tedy úroku, kdy se dlužná částka úročí několikrát. Jde o úrok za určité období, při kterém se připočítává úrok k počátečnímu kapitálu a s ním je v následujícím období úročen.⁵⁵ V případě složeného úroku roste úročení exponenciálně oproti jednoduchému úročení, které roste lineárně.

Na konkrétním příkladu prezentujeme mechanismus složeného úroku. Při zapůjčené částce ve výši dva miliony korun a ročním úroku ve výši desti procent, za 15 roků uhradíme výslednou dlužní částku 8 354 496 Kč, tedy na úrocích vynaložíme 6 354 496 Kč, podle vzorce:

$$A_c = A_0 \cdot (1 + B)^C = 2\,000\,000 \cdot (1 + 0.1)^{15} = 8\,354\,496$$

Písmeno A znamená jistinu, tedy dlužnou částku. Dolní index c (c) znamená, kolik proběhlo zúročení. Symbol A_0 označuje částku, která nebyla úročena (dlužná částka). Horní index písmeno C (C) je počet zúročení (např. 15 roků). Písmeno B označuje úrokovou míru v desetinném zápisu ($10\% = 0,1$)⁵⁶

Příklad úvěru: Klient D si zapůjčil od věřitele S půl milionu korun s roční úrokovou sazbou osm procent. V prvním roce zaplatil pouze dvacet tisíc korun. Dlužná částka se snížila na hodnotu 480 000 Kč. Na přelomu roku došlo k zúročení dlužné částky, kdy se úrok vypočítal tak, že se od dlužné částky odečetla splacená částka a vynásobila se roční úrokovou sazbou: $480\,000 \cdot 0,08 = 38\,400$. Na Nový rok klient D dlužil 518 400 korun ($480\,000 + 38\,400 = 518\,400$). Což je více než na počátku sjednané smlouvy o půjčce. Dlužník D splatil další rok 20 000 korun. V druhém roce dlužil 498 400 korun + úrok, tedy celkem činil dluh 538 272 korun. Pokud by každý rok splácel po 20 000 korun, nikdy by dluh nesplatil a ten by se dále zvyšoval.⁵⁷

1.3.2 Jednoduchý úrok

Jde o způsob úročení, kdy jsou úroky počítány pouze z investovaného kapitálu. Existují dva typy úročení, tzv. polhůtní, kdy jsou úroky připsovány na konci úrokového období, a předhůtní období, kde se úroky připsují na počátku úrokového období.

⁵⁵ BENEŠ, Václav. *Bankovní a finanční slovník*, s. 121, s. 140.

⁵⁶ MATEMATIKA.CZ. *Složený úrok* [online]. Vydavatelství Nová média, s.r.o., Brno [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://matematika.cz/slozeny-urok>>.

⁵⁷ MATEMATIKA.CZ. *Složený úrok* [online]. Vydavatelství Nová média, s.r.o., Brno [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://matematika.cz/slozeny-urok>>.

Pokud si půjčíme 1 000 000 korun s deseti procentním úrokem na jeden rok, výše zaplacené částky činí 1 100 000 korun. Tedy úrok činil 100 000 korun.⁵⁸

1.4. Definice RPSN

Roční průměrná sazba nákladů (dále jen *RPSN*) není shodná s úrokovou mírou. RPSN určuje celkové náklady věřitele, které zahrnují poplatky, jako jsou např. poplatky za posouzení žádosti o úvěr, přijaté platby spotřebitelského úvěru, za uzavření úvěrové smlouvy, za vedení účtu a převod peněžních prostředků v případě, že spotřebitel nemá možnou volbu způsobu splácení. Dále to jsou poplatky za platby pojištění v případě smrti, invalidity, nezaměstnanosti či pracovní neschopnosti. Nutno podotknout, že v případě leasingů musí být součástí RPSN odkupní předmětu leasingu, tedy kupní cena, která je hrazená leasingovým nájemcem leasingovému pronajímateli, který se po úhradě poplatku stává vlastníkem předmětu leasingu.⁵⁹

V praxi se tak můžeme setkat se nebankovními společnostmi, které mají RPSN převyšující výši 40%. Např. nebankovní společnost Ferratum Bank p.l.c., se sídlem na Maltě, poskytuje půjčky s RPSN ve výši 4000 %.⁶⁰

Ředitel Poradny při finanční tísni David Šmejkal uvedl, že v ČR podnikají firmy, které nabízejí služby rychlých půjček ve výši tisíc a více procent RPSN.⁶¹ Na internetovém portálu Zaplo.cz jsou nabízeny rychlé půjčky. U půjčky deset tisíc korun na třicet dnů je výše RPSN 730 %. Pokud by si někdo půjčil tisíc korun na sedm dnů, výše RPSN by byla 88 464 %. Společnost Crediton má výši RPSN více jak milion procent při půjčce pětiset korun na sedm dnů. Výši RPSN legislativa v ČR nijak neomezuje.⁶² Ilustrativně odkazujeme na konkrétní případy výše sazby RPSN u vybraných společností v příloze 13.

⁵⁸ MATEMATIKA.CZ. *Úrok* [online]. Vydavatelství Nová média, s.r.o., Brno [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://matematika.cz/uroky>>.

⁵⁹ SMRČKA, Luboš. *Rodinný rozpočet a společnost spotřeby*, s. 302.

⁶⁰ 100Pujcky.cz *Půjčky od lichváře* [online]. Copyright © 2018. [cit. 25. 5. 2018]. Dostupné z: <<http://www.100pujcky.cz/pujcka-od-lichvare/>>.

⁶¹ Česká televize. Zpravodajství ČT 24. *Google zakáže reklamu na rychlé půjčky. Dluhy můžou být nesplacitelné*. 12. 5. 2016 [online]. © Česká televize 1996–2018. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1784179-google-zakaze-reklamu-na-rychle-pujcky-dluhy-muzou-byt-nesplacitelne>>.

⁶² HOVORKA, Jiří. *Půjčka se sazbou milion procent. V pořádku, říká zákon*. 20. 8. 2015 [online]. Aktualne.cz. [cit. 25. 6. 2018]. 1999–2018 © Ecconomia, a. s. Praha: 2015. Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/finance/pujcka-se-sazbou-milion-procent-v-poradku-rika-zakon/r~8e325e18468711e5b22d002590604f2e/>>.

1.5. Definice dluhu

Dluh můžeme v právním smyslu definovat tak, že jde o závazek, předmět povinnosti, tedy vlastní hodnoty, kde jedna osoba (fyzická, právnická, stát či zahraniční subjekt) je povinna něco splnit vůči druhé osobě, tedy věřiteli. Jinými slovy dlužník, jakožto subjekt úvěru, je povinen vrátit věřiteli půjčenou věc zpět na základě právního důvodu ustanoveného ze smlouvy, zákona nebo utrpěné škody nebo z protiprávního jednání (deliktu). V hospodářském styku je pojem dluh chápán jako závazek k peněžnímu plnění. Z pohledu věřitele se jedná o pohledávku.⁶³ V některých případech postavení dlužníka nabývá osoba jiná, jako např. zástavní dlužník, ručitel, přestupitel k dluhu.⁶⁴

1.6. Definice obligace

Obligace v občanském právu označuje závazek či závazkový vztah, kdy je dlužník (věřitel) povinen poskytnout věřiteli určitou hodnotu, zpravidla majetkovou. Bez souhlasu stran nelze měnit závazkový vztah podle občanského zákoníku.⁶⁵ Dlužníkem může být fyzická, právnická osoba, včetně státu. V případě více dlužníků, může jít o společný dluh, tedy společný závazek.

⁶³ BENEŠ, Václav. *Bankovní a finanční slovník*. Praha: Svoboda, 1993, s. 40.

⁶⁴ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*, s. 147.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 553, s. 1382.

2. Pojem lichva v křesťanství a v islámu

Lichva byla od nejstarších dob chápána jako hřích. V synagogálním judaismu talmud lichvu zakazuje mezi židy navzájem, ale umožňuje ji ve vztahu k cizincům. S rozvojem peněžního hospodářství začal rozmach peněžní lichvy, která byla zprvu označena jako zlo, krádež, kacířství. Půjčování věcí, peněz, tažných zvířat, plodin, atp., mělo být aktem pomoci bližnímu. V praxi se však často stávalo prostředkem k útisku bližního. Ve starozákonních textech řeší tuto problematiku např. Kniha smlouvy, Deuteronomium (Dt 15), zákon svatosti. Dlužník mohl výpůjčku použít k uspokojování vlastních potřeb, nikoli však k tvorbě kapitálu. Podle tehdejšího pohledu bylo na úroky, tedy lichvu, nahlíženo jako na zisk, což by vedlo k neoprávněnému obohacování věřitele, čímž by se narušila sociální rovnováha.⁶⁶

Ve starém Orientu bylo postavení dlužníka velice těžké. Kolem roku 2000 př. n. l. se obvyklý úrok pohyboval ve výši 20–40 %. V římské říši byla výše úroku okolo 12 %. Věřitel mohl dlužníkovi zabavit všechno, takže se často stávalo, že dlužník upadal do otroctví včetně své rodiny (Ex 22,25).⁶⁷

V novozákonních textech v Ježíšových podobenstvích můžeme odkázat na oblast půjčování potřebným a k řešení situace dlužníků a potřebných např. odpouštěním dluhů (Mt 5,42). Ve starších překladech Bible bylo uvedeno: (...) „*A odpusť nám naše dluhy, jako i my jsme odpustili svým dlužníkům.*“ (Mt 6,12). Později v ekumenickém překladu Bible dochází k posunu: „(...) *jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám.*“⁶⁸ Dlužní úpis (dluhopis) je v novozákonních textech obrazně označen jako dluh hříchů, kterým je uzavřena cesta k Bohu (Ko 2,14).

Níže na konkrétních úryvcích z Písma svatého představíme křesťanský pohled na lichvu. Obdobně se budeme věnovat pohledu islámu v koránu na problematiku lichvy.

2.1. Lichva v biblických textech

A. Lichva ve Starém zákoně

Již ve Starém zákoně v Knize smlouvy byla řešena problematika úroku jako morální systém vztahů mezi židy. Naturální směna později ve středověku střídá peněžní

⁶⁶ STUBHANN, Mathias, et al. *Encyklopedie Bible*. 2. díl. MŽ. Bratislava: Gemini, 1992, s. 666.

⁶⁷ Ibidem, s. 123.

⁶⁸ Ibidem, s. 522.

hospodářství. V Orientu (Egypt, Palestina, Persie) a v antických státech (helénistický stát, 336–30 př. n. l.) původní platidla, peníze, tvořily kousky ušlechtilých kovů (např. stříbro, Dt 23,20) v různé podobě jako byly pruty, kruhy o různých velikostech, které se pomocí závaží vážily při uzavírání smluv (Jr 32,9). Menší závaží nosili lidé u sebe ve váčku (Gn 42,35). Nejpoužívanější peněžní jednotkou se stal *šekel*, který vznikl z původního hebrejského slova *vážít*, s pozdějším významem *platit*. Vzniklo tak úvěrové peněžnictví. Peníze nejsou v Bibli odsuzovány, ale je vyjádřen nesouhlas se vzniklým kontrastem mezi bohatými a chudými (2 Mak 3,11), zavedením cel, ziskuchtivosti, mamonu a zbožšťování peněz (Am 3,6).⁶⁹

Funkci bank tehdy měly královské pokladny a chrámové banky, nejnámější byl Apollonův chrám na Délu. Od 3. století př. n. l. byly zřizovány v řeckých státech a v Orientu městské banky a soukromé banky (např. banka Ptolemaiovců). Novým oborem se stalo bankovníctví, kde byly deponovány a uschovány větší obnosy a novým povoláním se stal bankéř poskytující úvěry, půjčky, krátkodobé a dlouhodobé vklady, depozitní obchody a hypotéky.

V Egyptě bylo bankovníctví postaveno na centralizaci, kde královský pokladní úřad plnil funkci centrální banky s několika filiálkami po celé zemi. Fungoval zde tzv. bezhotovostní styk převádění dobropisů na cizí konto v rámci běžného platebního styku.⁷⁰

V Římě byly banky na velice vysoké úrovni. Poskytovaly notářské obchody, makléřství a aukce. To kladlo vysoké nároky na účetnictví a kvalitní právní systém, který byl stanoven v *Ius Civile* (Zákon dvanácti desek), v Justiniánově kodifikaci v *Institucích*, v *Digestech*, kde bylo stanoveno právo veřejné umožňující řádný chod státu a právo soukromé sledující prospěch jedince, kde subjekty právních vztahů mají rovné postavení na principu dispozitivního postavení.⁷¹

I když braní úroků a tedy lichva byla v Římě běžným jevem od konce republiky po celou dobu císařství (2. stol. př. n. l. – 7. stol. n. l.), byl v roce 326 vydán tzv. zákon *Lex Poetelia Papiria de nexis* zakazující, aby dlužník byl prodán do otroctví pro neplacení dluhů.⁷²

⁶⁹ Ibidem, s. 476.

⁷⁰ Ibidem, s. 476.

⁷¹ SCHELLE, Karel. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 159.

⁷² Ibidem, s. 199.

Ve starozákonních textech bylo zakázáno vymáhání úroku jakožto sociálního nástroje u chudého, který si půjčoval v nouzi, protože neměl být zatížen navíc úroky. Mělo být zabráněno upadání do otroctví a řetězení zadluženosti. Zatímco v zemích Blízkého východu (např. v Mezopotámii) byly úročené půjčky široce rozšířeny, Izraelité je zakazovali. Konkrétně můžeme odkázat na biblické pasáže ze Starého zákona: „(...) *Upadne-li tvůj bratr, jenž s tebou žije, do nesnázi a nebude s to vůči tobě obstát, podpoříš ho jako cizince nebo hosta a on bude žít s tebou. Neber mu práci ani zisk, ale měj bázeň před svým Bohem a tvůj bratr ať žije s tebou. Nebudeš mu dávat peníze, tak abys z toho měl zisk, ani potravu, tak abys za ni vybíral úroky.*“ (Lv 25,35–37).

Leviticus odkázal na fakt, že židé byli vysvobozeni Bohem z egyptského otroctví na základě bezúročných půjček. Židé měli vytvořit společenství, kde si všichni vzájemně pomáhají a podporují se a neprofitují z chudoby bratří a nebudou úročit půjčky, viz Lv 25,38.⁷³ O bezúročných půjčkách je několik starozákonních odkazů, jako např. odkaz v Exodu: „(...)“ *Půjčíš-li peníze svému krajanovi či domorodcům, jenž u tebe přebývá, nebudeš mu půjčovat na zástavu a nebudete mu ukládat úroky.*“ (Ex 22,24). Obdobně v Deuteronomiu: „(...)“ *Nebudeš půjčovat na úrok svému bratru, ať jde o půjčku peněz nebo potravin nebo čehokoli, za co se požaduje úrok.*“ (Dt 23,20), v Nehemiáši (Neh 5,11), v Žalmech (ŽL 15,5), v Ezechielovi (Ez 18,8 a Ez 18,17). Ochota pomoci bližnímu má vést zároveň k blahu druhých lidí, tedy jde o mravní požadavek dokonalosti, života vedeného ve svobodě, pro který má člověk žít.

Můžeme zde konstatovat, že zákaz lichvy mezi příslušníky židovského náboženství a kořistění ze sociálních důvodů bylo zakázáno.

Obdobný nesouhlas s obohacováním jedněch na úkor druhých nacházíme v biblickém textu např.: „(...)“ *Kdo Hospodinu půjčuje, kdo se nad nuzným smilovává, on mu odplatí jeho dobročinností.*“ (Př 14,21).⁷⁴

Naproti tomu se setkáváme s možností půjčky – lichvy, která je připuštěna ve vztahu vůči příslušníkům nežidovského náboženství, cizincům, jako např. v Deuteronomiu: „(...)“ *Cizinci smíš půjčovat na úrok, ale svému bratru budeš půjčovat bezúročně, aby ti Jahve, tvůj Bůh, požehnal při všech pracích v zemi, do níž vejdeš, abys ji převzal.*“ (Dt 23,21), což vedlo k tomu, že se stávali závislými ekonomicky i mocensky pod vlivem věřících.

⁷³ DEBERGÉ, Pierre. *Peníze v Bibli*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. Biblistika, s. 63.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 44.

Toto ospravedlnění se stalo sporným až do doby středověku. Půjčování peněz na úrok se zakazovalo ve vztahu k bratrům, k vlastní komunitě – Izraelitům a cizincům na půdě, kde žili Izraelité. Mimo území byla lichva, tedy půjčování cizincům povolena. Cizinec byl prakticky nepřítel. Lichva mohla být chápána jako způsob a nástroj nepřátelské povahy.

B. Půjčka a úrok v Novém zákoně

V této části se budeme věnovat vybraným pasážím týkajícím se úroku a půjčky. V novozákonních textech můžeme pozorovat, že úrok z půjčky je akceptovatelný. Konkrétně v Matoušově evangeliu: „(...) *Tomu, kdo tě žádá, dávej, a k tomu, kdo si od tebe chce půjčit, se neobracej zády...*“ (Mt 5,42), a „(...) *Měl jsi tedy mé peníze uložit u peněžníků a při návratu bych si vybral, co mi patří i s úrokem.*“ (Mt 25,27).

Obdobně půjčování na úrok je obsaženo v Lukášově evangeliu: „(...) *Proč jsi tedy nedal mé peníze do směnárny? Při návratu bych si je byl vyzvedl s úrokem.*“ (Lk 19,23). Z lásky se mohu vzdát jistiny, půjčeného obnosu, neplyne to ze spravedlnosti. Apelem je milosrdenství vůči dlužníkům, výzva k vyššímu ideálu. Kombinací těchto textů lze vyvodit příkaz pomoci bližnímu v nouzi a příkaz moudrého hospodaření, kterým je myšleno rozmnožení bohatství prostřednictvím peněz. Půjčka má být umožněna, ne však za lichvářský úrok.

Církev vede věřící k tomu, aby poskytovali pomoc svým bližním. Půjčování peněz či jiného zboží je pro křesťana aktem milosrdenství, kdy má pomáhat lidem potřebným na okraji společnosti aniž by měl mít zisk. Nový zákon nepřímou pojednává o lichvě. Farizeové lichvu trpěli, půjčovali na úrok. Římské platidlo tehdy převáděli do chrámové měny.

V podobenství o svěřených hřivnách evangelisty Matouše (Mt 25,14–30) a evangelisty Lukáše (Lk 19,12–27) nacházíme nepřímé připuštění braní úroků z peněžních zápůjček. V obou Ježíš chválí služebníky při účtování, kteří vydělali a rozmnožili zapůjčené talenty či hřivny, tj. *vylichvařili* nové jmění, jak uvádí Antonín Vřešťál v knize *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*.⁷⁵

Ježíš uznává hodnotu a důležitost peněz, ale současně varuje nad úskalím peněz, jejich absolutizací, možným podmaněním a zotročením člověka. Peníze a bohatství mají

⁷⁵ VŘEŠŤÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1899, s. 12.

být nástrojem v rozvoji každého člověka a v zájmu všech lidí. Neměly by se stát v rámci autonomie a autarkie (nezávislosti) štěstím jedince, který nikoho nepotřebuje ani druhé lidi a ani Boha.⁷⁶ Měly by přispívat ke svobodě jednotlivců, k jejich rozvoji a tedy spravedlnosti ve společnosti. Bohatí lidé často velice rychle propadají službě penězům a jejich rozmnožení. Zaslepení bohatstvím dává pocit zdánlivého bezpečí, ale je zaměřeno jen samo na sebe, což mnohdy vede k tomu, že dříve či později přestáváme vidět chudé, zaslepuje naši mysl a srdce.

Peníze se tak stávají modlou, kdy člověk vše v životě poměřuje z hlediska majetku. Odkazujeme např. na Lukášovo evangelium: „(...) *Žádný služebník nemůže sloužit dvěma pány*“ (Lk 16,13). Každý křesťan má možnost autonomní volby, může se rozhodnout, zda svou víru vloží v Boha a v Boží království, nebo v bohatství a peníze. Víra v Boha znamená uznání závislosti na Bohu. Víra v bohatství znamená víru v sebe, kde je člověk ve svém chování pánem svého života, v schopnosti se vymanit ze svého lidského údělu, což je v konečném důsledku mylný pohled. Opravdového štěstí dosáhneme tehdy, když jsme bohatí před Bohem. Majetek by měl být nástrojem sloužícím ke svobodě a solidaritě. Kult peněz nenahrazuje Boha. Na peníze a bohatství nelze nahlížet v rovině společenské funkce, ale ve vztahu k Bohu a k bratřím. Bůh nesouhlasí s tím, aby docházelo k obohacování jedněch na úkor druhých.⁷⁷ Každý z nás by si měl uvědomit, že jeho osud je uzavřen smrtí. Hromadění světských statků a bohatství je pomíjivé a je odsouzeno k zániku. Odkazujeme např. na Lukášovo evangelium: „(...) *Blázne, ještě této noci budeš muset odevzdat svou duši, a čím bude to, co jsi nashromáždil?*“ (Lk 12,16–21). V této pasáži je bláznem ten, který pomíjí konečnost života, smrt a víru v Boha a v posmrtný život. Ježíš dále konstatuje, že zadluženost způsobuje chudobu. Na chudobu nahlíží tak, že není respektováno právo a spravedlnost.⁷⁸ Měli bychom jednat v duchu kategorického imperativu, tedy: "*Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek. Jednej tak, jako bys na základě své maximy vždy byl zákonodárným členem v obecné říši účelů. Jednej tak, aby maxima tvé vůle vždy mohla být zároveň principem obecného zákonodárství.*"⁷⁹

⁷⁶ KOCH, Kurt. *Konfrontace nebo dialog?: palčivé otázky dneška a křesťanská víra*. Praha: Vyšehrad, 2000. Orientace (Vyšehrad), s. 43.

⁷⁷ DEBERGÉ, Pierre. *Peníze v Bibli*, s. 25–30, s. 34, s. 44.

⁷⁸ Ibidem, s. 29–30.

⁷⁹ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994, s. 52–53, 57, 60.

V raném křesťanství bylo půjčování peněz na úrok zamítnuto církevními autoritami, což bylo stvrzeno na církevních koncilech v Arles (314 n. l.), Nikaii (325 n. l.), kde byl stanoven zákaz půjčování na úrok všem duchovním osobám. Postupně začaly vznikat zákazy pro osoby laického stavu (synoda v Clichy r. 626 n. l.). Plošný zákaz pro laiky byl vydán r. 789 v Cáchách císařem Karlem Velikým.⁸⁰

2.2. Lichva v islámu

Lichva (ribá) je u muslimů v koránu jednoznačně zakázána.⁸¹ V koránu je úrok chápán jako nespravedlivý akt vykořisťování, zákaz je etickým pravidlem na ochranu práv bližních. Pozitivní postoj islámu k obchodu, čestné usilování o zisk, povolení poplatků na provozní služby a jiné úhrady, tedy umožnění stanovení vyšší ceny zboží zakoupeného na úvěr oproti nižší ceně zboží zakoupeného za hotovost, vedlo muslimské země k rozvoji poskytování úvěrových služeb. I když zisky nebyly tak vysoké, aby ho uživil, věnoval se muslim nejen poskytování půjček, ale především mnoha dalším pracovním činnostem. Muslimové byli a jsou zdatnými obchodníky, řemeslníky, zemědělci. Úvěrové nástroje v muslimském světě byly pro obchod nezbytné. Od středověku měli muslimští obchodníci svůj bankovní účet (již kolem roku 1000 např. v Basře). Na bazarech se platilo směnkami, tedy šeky (*sakk*) nebo bankovkami (*ruq'a*), což stavělo islám do jiného postavení v obchodě, než jaký byl v křesťanském světě. Šeky bylo možné kontrasignovat, byly přenosné. Akreditivy (*suftaja*) byly směnky užívané od 10. století n. l., které se používaly ke splacení dluhů, ale nebylo možné s nimi zaplatit daně. Hodnota směnek byla založena na důvěře a dobrém jménu, tedy partnerství s dobrou pověstí. Úvěrové společenství v islámu bylo společenstvím chudých, které bylo postaveno na partnerství dvou lidí bez jakéhokoli kapitálu, kteří nakoupili na úvěr a pak prodávali, a zisk si dělili rovným dílem. Úvěr byl poskytován lidem s dobrou pověstí skládající se z jejich postavení a dobrého jména. Úvěrová ekonomika funguje převážně bez zásahu státních donucovacích prostředků.⁸² Významný francouzský sociální vědec, sociolog, antropolog 20. století Pierre Bourdieu popisuje zásady a normy středomořské cti v ekonomickém způsobu důvěry

⁸⁰ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*, s. 14–15.

⁸¹ Pozn.: Zákaz lichvy v koránu: číslo súry: 4, název súry (kapitoly): Ženy, arabský název: Al-Nisa', verš: 161. „(...) i za to, že brali lichvářské úroky, ačkoli jim to bylo zakázáno, a za to, že pohlcovali majetky jiných lidí podvodně. A připravili jsme pro ty, kdož mezi nimi nevěří, trest bolestný.“ (In: *Korán*. Přeložil Ivan HRBEK. Praha: Československý spisovatel, 2012, s. 540.).

⁸² GRAEBER, David. *Dluh: prvních 5000 let*, s. 216–217.

v současném Alžíru u Kabyľů tak, že lze provést přeměnu cti na peníze, ale je prakticky nemožné přeměnit peníze na čest.⁸³

Dalším významným dokumentem muslimů je Káhírská deklarace lidských práv. Na devatenácté islámské konferenci ministrů zahraničních věcí (Mírové zasedání, Vzájemná závislost-propojenost a rozvoj), která se konala v Káhiře, v Egyptě ve dnech 9. až 14. Muharramu (první měsíc islámského kalendáře) 1411 hidžry (podle gregoriánského kalendáře ve dnech 31. července až 5. srpna 1990) byl jasně deklarován zákaz lichvy, který je obsažen v článku 14, Káhírské deklarace lidských práv: „(...) Každý má právo vydělávat si na živobytí legální cestou bez monopolizace, podvodu, či poškozování sebe nebo ostatních. Lichva (*ribá*) je jednoznačně zakázána.“⁸⁴

2.3. Hypoteční bankovníctví v islámských zemích

Jakékoli poskytování úročených půjček je v islámských zemích s uplatňovaným právem šaría (Pákistán, Afghánistán, Irák, Irán, Jemen, Súdán, Saúdská Arábie) posuzováno jako smrtelný hřích a lichva (*ribá*). Někteří ekonomové toto kritizují s odkazem, že to brání ekonomickému rozvoji daného regionu. Na počátku 20. století se v těchto zemích rozvinulo tzv. islámské bankovníctví, tedy systém bank umožňující poskytování kapitálu jednotlivcům a firmám. Přesto existují způsoby hypoték, které imámové (znalci a učitelé koránu) kritizují jako obcházení koránu.⁸⁵

V České republice se při sčítání lidu v roce 2001 přihlásilo 3699 občanů, kteří vyznávají islámské náboženství. V roce 2011 se k islámskému náboženství přihlásilo 1921 občanů.⁸⁶ Údaje o náboženském vyznání byly v roce 2011 nepovinným údajem uváděným ve sčítání lidu. Proto se značně rozcházejí údaje o počtech muslimů žijících

⁸³ HYÁNKOVÁ, Tereza. *Pierre Bourdieu a Kabylové: Idealizace, identifikace, instrumentalizace?* In: *Sociologický časopis = Czech Sociological Review*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Roč. 49, č. 1 (2013), s. 115.

⁸⁴ Islámská výzva. Káhírská deklarace lidských práv v islámu. Překlad dokumentu Organizace islámské spolupráce (Organisation of Islamic Cooperation; Organisation de la Coopération Islamique) [online]. 5. srpna 1990. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://islamskavyzva.com/kahirska-deklarace-lidskych-prav-v-islam/>>.

⁸⁵ Hypotékomat. *Právo šaría zakazuje úrok. Jak funguje hypotéka v islámských zemích?* [online]. 22. 8. 2014. NetFunds, s.r.o., Praha: 2014. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.hypotekomat.cz/clanky/pravo-saria-zakazuje-urok-jak-funguje-hypoteka-v-islamskych-zemich/#.WVpBN9TyiM8>>.

⁸⁶ Český statistický úřad. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011. Tab. 2 Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 2001 a 2011* [online]. 27. 2. 2014, poslední aktualizace 27. 2. 2014. [cit. 17. 5. 2018]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatele-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>>.

v České republice. Podle expertních odhadů Českého statistického úřadu, který vyšel ze statistiky Ministerstva vnitra ČR o pobytu cizinců, žilo v České republice ke dni 31. 12. 2013 okolo 22 280 muslimů.⁸⁷

Nutno podotknout, že islámské bankovníctví a poskytování finančních služeb není vázáno na praktikování muslimské víry. Níže popíšeme některé typy úvěrů.

2.3.1 Ildžára (ijarah, iljara)

Jedná se o leasingovou koupi nemovitosti. Patří mezi levnější oproti níže uvedeným typům hypoték. Pro zájemce je poměrně dostupná. Banka až do splacení předem dohodnuté částky podle splátkového kalendáře vlastní nemovitost. Klient se zavazuje bance, že bude podle dohody splácet včas dohodnutou částku. Po splacení celé částky se stává vlastníkem nemovitosti. V případě nesplacení a finančních potíží může klient o veškeré finanční prostředky přijít, ale též může prodat koupenou nemovitost se souhlasem věřitele. Nevýhodou této hypotéky je fakt, že nezohledňuje výši úrokové sazby. Cena je předem pevně stanovena bez ohledu na vývoj inflace a ekonomiky (možnost devalvace měny, tj. snížení hodnoty peněžní jednotky, ekonomická krize, atp.).⁸⁸

2.3.2 Murábaha (murabahah)

Murábaha je produktem islámských bank srovnávaným s podílovým fondem. Též je nazývána smlouvou „náklady plus předem stanovený zisk“. Jde o princip koupě např. zboží na žádost za předem stanovenou cenu a předem domluvenou odměnu.⁸⁹ Návratnost investice není tvořena prostřednictvím úroků, ale je tvořena prostřednictvím zisku a ztráty investorů v projektu. Banka poskytne potřebný kapitál pro investice, zatímco klient (iniciátor projektu) poskytne svůj čas, zkušenosti a práci pro tento projekt bez přispění vlastního kapitálu. Podmínkou je předložení detailního finančního projektu před uzavřením smlouvy finančníkem (rabb al-mál) a iniciátorem projektu (mudárib).⁹⁰

⁸⁷ TOPINKA, Daniel. Muslimové v Česku: etablování muslimů a islámu na veřejnosti. Brno: Barrister & Principal, 2016, s. 36–37.

⁸⁸ Hypotékomat. *Právo šaría zakazuje úrok. Jak funguje hypotéka v islámských zemích?* [online]. 22. 8. 2014. NetFunds, s.r.o., Praha: 2014. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.hypotekomat.cz/clanky/pravo-saria-zakazuje-urok-jak-funguje-hypoteka-v-islamskych-zemich/#.WVpBN9TyiM8>>.

⁸⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Vyd. 1. Praha: A.M.S. trading, 2013, s. 80.

⁹⁰ Islamic Finance Lexikon. *Mudarba* [online]. INAIA GmbH, 2007-2017. Reutlingen. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.inaia.de/service/islamic-finance-lexikon/mudaraba/>>.

V praxi se tak jedná se o přeprodání např. nemovitosti se ziskem, kde žadatel má zájem o koupi domu. Banka dům zakoupí za určitou sumu (např. 1 milion rijálů) a prodá ho žadateli za 2 miliony rijálů. Žadatel se stává ihned vlastníkem nemovitosti, ale musí se zavázat k pevným měsíčním platbám po dobu např. deseti let, což v konečném důsledku budou dva miliony.⁹¹

Nevýhodou této transakce je těžko odhadnutelná míra inflace do budoucna (např. během decenia). Banka podle islámského práva nesmí účtovat penále za zpožděné platby dlužníka. V konečném důsledku tedy ceny nemovitostí bývají dvojnásobné a vyšší, včetně požadavku banky, aby dlužník dal do zástavy nějaký majetek, včetně částečného splacení předem, tedy první splátkou kupní ceny před převodem nemovitosti, tedy určitá akontace.⁹² Tento typ hypoték je jen pro některé majetné zájemce.

2.3.2 Mušáraka (musharaka, v překladu společná účast)

Je forma společného podniku banky a klienta (právnícká nebo fyzická osoba), v němž obě strany přispívají a podílejí se na výsledku hospodaření a sdílí zisk i ztrátu. V bankovním jazyce je užíván výraz širka (sahirkah), v překladu znamená sdílení, partnerství, společnost.⁹³ Např. klient projeví zájem o koupi nemovitosti. Společně s bankou založí firmu, do níž každý vloží určitou část finančního obnosu, tedy každý vlastní poměrnou část kapitálového podílu ve firmě a koupí nemovitost. Nemovitost využívá klient a platí firmě, kterou s bankou založil, nájemné. Výše nájemného závisí na výši kapitálu klienta. Za předem dohodnutých podmínek má klient právo odkupovat kapitálové podíly od banky. Takto se stane klient vlastníkem celé firmy a tedy nemovitosti. Podstatné je to, že vzájemná dohoda reflektuje inflaci, čímž je chráněna před finančními ztrátami. Klient tak platí nižší nájemné, než by platil u ijarahu nebo murabahahu.⁹⁴

Není bez zajímavosti, že německý ministr financí Wolfgang Schäuble v roce 2015 na summitu G20 uvedl, že pro globální ekonomiku jsou stále důležitější islámské

⁹¹ Hypotékomat. *Právo šaría zakazuje úrok. Jak funguje hypotéka v islámských zemích?* [online].

22. 8. 2014. NetFunds, s.r.o., Praha: 2014. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné

z: <<https://www.hypotekomat.cz/clanky/pravo-saria-zakazuje-urok-jak-funguje-hypoteka-v-islamskych-zemich/#.WVpBN9TyiM8>>.

⁹² BENEŠ, Václav. Bankovní a finanční slovník, s. 9.

⁹³ HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*, s. 72.

⁹⁴ Islamic Finance Lexikon. *Musharaka* [online]. INAIA GmbH, 2007–2017. Reutlingen. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.inaia.de/service/islamic-finance-lexikon/musharaka/>>.

finance. „ (...) Je proto nezbytné, aby se mezinárodní finanční instituce zabývaly otázkou integrity islámských financí v globálním ekonomickém systému.⁹⁵ Nutno podotknout, že londýnská banka Citybank UK je druhým největším centrem islámského bankovníctví po Dubai Islamic Bank. V Londýně sídlí řada arabských bank a kapitálových fondů, které spravují jmění např. saúdské královské rodiny. Podle údajů z roku 2009 islámské banky a fondy vlastnily 0,5 % celkového světového bohatství.⁹⁶ V období celosvětové ekonomické krize v letech 2013–2015 tento způsob bankovníctví přestál krizi bez větších újem, lépe než západní bankovní systémy. Proto se ekonomové po krizovém období uchýlili ke zkoumání podstaty a funkcí islámského bankovníctví.

Islámská doktrína zakazuje všechny transakce související s hazardem, nebezpečným obchodem, či obchodem založeným na spekulaci. Obchodní zisky by neměly pocházet od společností vyrábějících a prodávajících vepřové maso, zbraně, alkohol, hazardní hry, či podnikajících v oblasti pornografie. Jedním z principů islámského bankovníctví je, že investice je věcí svědomí, vlastnictví je věcí důvěry.⁹⁷

Muslimové jsou nabádáni duchovními, jak mají např. nakládat s penězi získanými z úroku z bankovních účtů. Principem islámských financí a finančních služeb je, že peníze nejsou určeny samy o sobě k tomu, aby bez dalších faktorů pouze vytvářely zisk a tvořily další peníze. Platí zásada, že zisk, jakožto produkt činnosti a úsilí, má být využit ve prospěch ostatních podle předem daných pravidel. Konkrétně má podporovat sociálně slabé, chudé rodiny, studenty, sirotky, vdovy. Ekonomický systém islámu je komplexní a velmi sociálně orientovaný.⁹⁸ Například je muslimovi dovoleno uložení peněz v sejfů banky, ale nikoli na bankovním účtu, aby nebral úrok. Pokud muslim žije v západním světě, je mu dovoleno mít peníze na úročeném účtu za předpokladu, že se úročené přírážky znehodnocují v situaci, kdy nejsou vybrány. Vybrané peníze mají být rozděleny formou milodaru za účelem zbavení se nečistého zisku.⁹⁹

⁹⁵ Islamic Finance Lexikon. *Pionier für Islamic Finance in Deutschland* [online]. INAIA GmbH, 2007–2017. Reutlingen. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.inaia.de/unternehmen/>>.

⁹⁶ Hypotekomat. *Právo šaría zakazuje úrok. Jak funguje hypotéka v islámských zemích?* [online]. 22. 8. 2014. NetFunds, s.r.o., Praha: 2014. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.hypotekomat.cz/clanky/pravo-saria-zakazuje-urok-jak-funguje-hypoteka-v-islamskych-zemich/#.WVpBN9TyiM8>>.

⁹⁷ Islamic Finance Lexikon. *Pionier für Islamic Finance in Deutschland* [online]. INAIA GmbH, 2007–2017. Reutlingen. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.inaia.de/unternehmen/>>.

⁹⁸ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*, s. 45.

⁹⁹ E-ISLAM. *Peníze z úroku a náhrada nezaplaceného akátu*. [online]. E-ISLAM.CZ [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.e-islam.cz/content/pen%C3%ADze-z-%C3%BAroku-n%C3%A1hrada-nezaplacen%C3%A9ho-zek%C3%A1tu>>.

Část muslimů stojí před etickým a morálním dilematem, zda využít arabské hypotéky od institucí poskytujících úročené hypotéky, což je vlastně lichva¹⁰⁰ a rozchází se to s arabskou vírou. Nejen křesťané, ale i muslimové stojí před etickými, morálními dilematy a dilematy víry. Po podrobnějším studiu docházíme k závěru, že hypotéky islámských bank ve srovnání s bankovními produkty bank nabízející klasický úrok vycházejí stejně draho či mohou být i dražší.¹⁰¹ Bankovní instituce mají vytvořené etická oddělení, v kterých zdůvodňují přijatelnost nabízených bankovních produktů v souladu s muslimskou vírou.

¹⁰⁰ Pozn.: "Je třeba se co nejvíce vzdálit od všech podob úroku, neboť úrok s sebou přináší zkázu a hřích.

Alláh praví: **يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ**

(IN: E-ISLAM. *Peníze z úroku a náhrada nezaplaceného akátu*. [online]. E-ISLAM.CZ [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.e-islam.cz/content/pen%C3%ADze-z-%C3%BAroku-n%C3%A1hrada-nezaplacen%C3%A9ho-zek%C3%A1tu>>.

¹⁰¹ Hypotékomat. *Právo šaría zakazuje úrok. Jak funguje hypotéka v islámských zemích?* [online]. 22. 8. 2014. NetFunds, s.r.o., Praha: 2014. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.hypotekomat.cz/clanky/pravo-saria-zakazuje-urok-jak-funguje-hypoteka-v-islamskych-zemich/#.WVpBN9TyiM8>>.

3. Pojetí lichvy ve vybraných historických úsecích

V této kapitole se zaměřujeme na pohled řeckých filozofů a dalších na problematiku lichvy. Antičtí filozofové a někteří středověcí teologové se snažili ve své době poskytovat normativní doporučení a vytvořili kurikula morálního jednání při řešení konkrétních ekonomických problémů. Lze tak konstatovat, že v Evropě převládlo deontologické pojetí morálky založené na morálních soudech, co je dobré či špatné. Podané odpovědi byly rozdílné a závisely na konkrétní společnosti a na rozdílných hodnotových východiscích autorů. Ke změně v myšlení došlo až příchodem utilitarismu. Jak se vypořádat s lichvou měla řešit koncilní zasedání.

3.1. Platón a lichva

Platón (427–347 př. n. l.) se vymezil ve vztahu k lichvě v díle Ústava (Politeia), kde představil rozdělení obyvatelstva do tří společenských vrstev a zabýval se jednotlivými formami ideálního uspořádání společnosti. Ideální stát měl být vybudován na základech harmonie, efektivnosti, nikoli však formou demokracie a na principu svobody. V případě úroků konstatoval, že majetkové rozdíly mezi jednotlivými stavy narušují ideální stát, „(...) Z mužů řevnivých ctižádostivých stanou se tedy nakonec výdělkáři a penězomilci; a ti boháče vychvalují, obdivují se mu a dosazují ho na úřady, ale chud'asem pohrdají.“¹⁰² A ti peněžníci jsou skrčeni a dělají, jako by těchto ani neviděli, ale kdykoli se jim poddá někdo z ostatních, zahadlem peněz ho zraňují, a získávajíce z původní jistiny mnohonásobné úroky, dělají obci mnoho trubců a žebráků.“¹⁰³ V případě vlády oligarchie kritizuje zanedbávání povinností správců, kteří ponechávají volnost rozmařilosti, nepřijímáním zákonů, které by zabránily „(...) rozmařilým mladým mužům, že nesmějí utráceti a mrhati svůj majetek, aby sami mohli kupovati statky takových lidí i půjčovati na ně, a tím se stávali ještě bohatšími a váženějšími).“¹⁰⁴ Třída vládců představovaná elitou společnosti, filozofy, politiky, je schopna řídit stát, neměla by vlastnit majetek, aby nedošlo k rozkladu morálních hodnot a k upřednostňování tak privátních zájmů před zájmy státu. Třída strážců charakterizovaná statečností má ochraňovat stát. Vlastnit majetek by tak měla jen třída

¹⁰² PLATÓN. *Ústava*. Knihovna antické tradice sv. 18, Kniha osmá – Druhy ústav a povah – Oligarchie. 3. opr. vyd. Přeložil Novotný, František. Praha: Oikoymenh, 2001, s. 253.

¹⁰³ Ibidem, s. 259.

¹⁰⁴ Ibidem, s. 258.

pracujících z důvodu efektivního zajištění výroby a obchodu. Demokracie vede k narůstání majetkových rozdílů, destabilizaci státu a později k tyranii, „(...) *Tito pak sedí v obci, opatření žahadly a vyzbrojeni, jedni zadluženi, druzí stížení ztrátou občanské cti, jiní obojím, plní záští a úkladných záměrů proti těm, kteří získali jejich jmění, i proti ostatním, a touží po převratu.*“¹⁰⁵

3.2. Aristotelés ze Stageiry a lichva

Aristotelés (384–322 př. n. l.) považoval peníze, jako uchovatele hodnot a prostředek směny usnadňující výrobu, které mohou být použity k nákupům. Použití peněz rozlišoval na přirozené a nepřirozené. Směna byla přirozeným použitím peněz. Nepřirozeným použitím bylo hromadění peněz. Zvláště zavrženíhodným jednáním byl výdělek peněz formou půjčky peněz na úrok. Jakékoli půjčování peněz bez ohledu na výši úroku označoval jako nepřipustnou lichvu. V *Etice Nikomachově* vyjádřil princip ekvivalence směny prostřednictvím peněz tak, že „(...) *peníze zajisté činí všechny věci spolu měřitelnými,*“¹⁰⁶ což mezi nimi vytváří rovnost. Aby mohlo dojít ke směně různých statků, musely mít stejnou hodnotu. Nedokázal však odpovědět na otázku podstaty směnné hodnoty zboží. Vymezil se však proti půjčování peněz na úrok. Peníze nelze přímo spotřebovat, protože jsou neplodné a nemohou samy o sobě zvýšit bohatství. Půjčování peněz na úrok se tedy příčí přírodě a mělo by být zcela zapovězeno.¹⁰⁷

Nabývání majetku rozdělil na *ekonomiku*, což je označení soustavy naturálního hospodářství nebo směny pro uspokojení potřeb svobodného občana, a *chrematistiku*, což bylo starořecké označení pro peněžní ekonomiku a hospodářské aktivity zaměřené na získávání majetku obchodem, dosažením zisku, úroku či lichvy. Aristotelés se domníval, že dopady lichvy, jakožto vrchol chrematistiky, a obchodních zisků mají vliv na diferenciaci společnosti, hodnotové chápání a ovlivnění výchovy mládeže. Negativně působí na osobní iniciativu a zájem na výsledek práce, což může vést k destabilizaci. V důsledku zadlužení mohl svobodný Řek upadnout do otroctví. Pokud

¹⁰⁵ Ibidem, s. 259.

¹⁰⁶ ARISTOTELES. *Etika Nikomachova* [Jan Laichter, 1937]. V Praze: Jan Laichter, 1937. Laichterova filosofická knihovna. Kniha pátá, s. 115.

¹⁰⁷ STROUKAL, Dominik. 1.7. *Aristotelés – soukromé vlastnictví a peníze*. In: ROTHBARD, Murray N. *Ekonomické myšlení před Adamem Smithem* [online]. Mises.cz. 6. září 2012. [cit. 25.12.2017]. Dostupné z: <<https://www.mises.cz/literatura/ekonomicke-mysleni-pred-adamem-smithem-1-7-aristoteles-soukrome-vlastnictvi-a-penize-269.kapitola>>.

dlužník nevyplatil zástavu, mohl věřitel jeho, členy rodiny, děti nebo všechny prodat do otroctví nebo je nechal pracovat na své půdě.

Ekonomické jevy dělil na přirozené, eticky přijatelné či spravedlivé. Přirozeným a žádoucím pro rozvoj a zabezpečení rodiny bylo soukromé vlastnictví mající vliv na osobní zodpovědnost, motivační a charakterové vlastnosti člověka. V případě, že soukromé vlastnictví sloužilo k obohacování formou zisku, či lichvy, bylo považováno jako nepřirozený ekonomický jev.¹⁰⁸ Rozsáhlou obchodní výměnou by se neměl zabývat soběstačný stát.¹⁰⁹

3.3. Lichva ve starověku a ve středověku ve vybraných historických úsecích

Důkazy o existenci směnárníků a peněžníků, kteří půjčovali peněžní prostředky a zabývali se směnou, nacházíme v blízkovýchodních civilizacích v Egyptě, Babylonii, Mezopotámii a Asýrii v dobách před naším letopočtem, kde úrok u půjček byl zcela samozřejmý.

Chammurapiho zákoník přibližně z roku 1686 př. n. l. v Babylonii nezakazoval úroky, ale reguloval je. U půjčky na obilí stanovil výši úroku 33,3 %.¹¹⁰ U peněžních půjček byla výše úroku 20 %. Bankéři byli chápáni jako lichváři.¹¹¹ V paragrafech 66 až 100 se setkáváme s předpisy týkajícími se zúročitelné půjčky a úrokových sazeb, nájemních vztahů mezi věřitelem a pronajímatelem.¹¹²

V pozdní římské říši císař Konstatin I. Veliký na nicejském koncilu v roce 325 n. l. stanovil zákaz lichvy církevním osobám. Výchozím bodem se stal starozákonní text: „(...) Jahve, kdo bude bydlet ve tvém stanu, kdo bude přebývat na tvé svaté hoře? Ten,

¹⁰⁸ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*, s. 21.

¹⁰⁹ MILLER, David. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Přeložila Jana KUČTOVÁ. Brno: PROGLAS, 1995, s. 19.

¹¹⁰ MÜLLER, Gerhard. BALZ, Horst. *Theologische Realenzyklopädie. Band 36, Wiedergeburt – Zypern*. Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2004. Zins II., s. 672.

¹¹¹ KLÍMA, Josef. *Zákony Chammurapiho*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, s. 127.

¹¹² Pozn.: Předpis o vymáhání úroků: „(§ O) [Jestliže obchodník dal jako úročnou půjčku obilí nebo peníze a přijal úrok z obilí nebo z peněz,] neodečtl vše, co [přijal] v obilí nebo penězích, nenapsal novou tabulku nebo připočetl úrok ke kapitálu, tento obchodník vrátí dvojnásobek obilí, jež přijal.

(§ Q) Jestliže [obchodník] dal jako (úročnou) půjčku [obilí nebo peníze] bez svědků nebo bez [smlouvy, ztratí vše, co dal.

(§ 101) jestliže se tam, kam přišel, neshledal se ziskem, zmocněnec vrátí obchodníkovi dvojnásobek peněz, jež si vzal.“

(In: KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva Chammurapiho a jeho předchůdci*, s. 79–80, s. 128.).

kdo nepůjčuje peníze na úrok, nic nepřijímá, aby poškodil nevinného.“ (Žl 15,5). Církevní osoby, které se dopouštěly lichvy, měly být sesazeny.¹¹³ Kněžím byl stanoven zákaz poskytování půjček za úrok vyšší než 1 % měsíčně. Důvodem tohoto opatření byl fakt, že stále více rolníků si půjčovalo od bohatých patriciů. Výše úroků rostla a způsobovala rozšiřující chudobu, kdy rolníci nebyli schopni splácet své závazky, což fakticky vedlo k vykořisťování. Na pozdějších koncilech se zákaz rozšířil na všechny, tedy i na laiky.

Povoleny byly pouze poplatky na krytí věřitelových transakčních nákladů, které byly spojeny s půjčkou. V praxi však k úročení půjček docházelo a zákaz byl tajně porušován.

Sv. Augustin označuje lichvu jako krádež. Peníze vydělané formou úroku byly natolik zavržením hodným aktem, že neměly být použity ani pro charitativní účely.¹¹⁴

Lev I. Veliký v roce 444 n. l. rozšiřuje zákaz lichvy na laickou veřejnost pod trestem exkomunikace v rámci *turpe lucrum*. Lichvu označuje jako smrt duše.

V římské říši zákon dvanácti tabulí upravoval výši úrokové míry pojmem *fenus unciarium*. Pro celek v římské metrologii byl užíván pojem „as“ a „unce“. *Fenus unciarium* byl postaven na tom, že úrok měl být placen v určitém poměrné části „unce“ vážící k deseti- či dvanáctiměsíčnímu roku z každého celku „asu“. Doposud se odborníci přou nad numerickým přepočtem. Úroková míra však mohla být ve výši 10 % (desetiměsíční rok), nebo 81,3 % při dvanáctiměsíčním roce. Jiné studie konstatují, že úroková míra mohla být ve výši 1 %, 12 % či 100 %.¹¹⁵

Se všeobecným zákazem lichvy poddaným, laikům a duchovním se setkáváme v rámci vlády franckého krále Karla Velikého a koncilu v Cáchách roku 789. V roce 806 je lichva definována jako směna, ve které je zpět žádáno více, než bylo dáno. Lichva je považována jako nedostatek dobročinnosti a lakoty. V prvních stoletích našeho letopočtu není považována jako hřích nemravnosti a nespravedlnosti.

V 11. století přichází Anselm z Canterbury (1033–1109) s tezí o lichvě, kterou chápe jako krádež a hřích proti sedmému přikázání s požadavkem navrácení úroků jakožto

¹¹³ LE GOFF, Jacques. *Peníze a život: ekonomika a zbožnost ve středověku*. Přeložila BAVOROVÁ, Kateřina. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. s. 20.

¹¹⁴ HAMPL, Mojmír. *Vývoj pohledu na úrok očima ekonoma*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/hampl_2011032_young_mbsa_forum.html>.

¹¹⁵ URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti: uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva*. Brno: Universita J. E. Purkyně v Brně, 1975. Spisy právnické fakulty University J. E. Purkyně v Brně, s. 14–15.

ukradených statků. Tento pohled je revolučním s ohledem na fakt, že k uzavření úvěrové smlouvy dochází na základě dobrovolného ujednání stran.¹¹⁶

Učitel boloňské univerzity Gratianus ve svém učení na počátku 12. století vychází ze striktního zákazu lichvy. Jakákoli půjčka nejen peněžní, zboží či čehokoli, kde je požadováno vrácení zpět nad půjčku, je nespravedlivou tržní, resp. netržní cenou. Nutno zdůraznit, že již okolo roku 1140 (Gratianův dekret¹¹⁷) jsou formulována základní stanoviska církve vůči lichvě. Konkrétně vztah půjčování na úvěr zněl: „(...) *Cokoli je požadováno nad jistinu, je lichva.*“ Tehdejší pojem lichvy nezahrnoval jen pobírání úroku z půjčky. Lichvou bylo prakticky označováno jakékoli nekalé obchodní jednání.

V roce 1312 koncil ve Vienne označuje lichvu za hřích rovný kacířství. Každá osoba dopouštějící se lichvy měla být vyobcována z církve, čímž ztrácela možnost dosáhnout odpuštění hříchů prostřednictvím zpovědi, včetně zapovězení křesťanského pohřbu. Zákaz půjček na úrok trval až do roku 1830, ve 14.–17. století se však vytvořily mechanismy právních vztahů, které suplovaly půjčování peněz na úrok.¹¹⁸ Rozvoj obchodu, investování do výroby, vývozu zboží a zisku kapitálu prostřednictvím úvěru dospělo na přelomu 15. a 16. Století k přehodnocení pohledu na úrok a jeho legalizaci v právních předpisech zemských a městských práv. Lichvou bylo označeno pouze nadměrné vymáhání úroku, zneužití dluhu věřitele k zisku dalších výhod.¹¹⁹

Provozování lichvy lichvářem bylo obchodem s časem, což bylo v rozporu s přirozeným božským právem a tedy prohřeškem proti církevním zásadám. Na půjčené peníze bylo nahlíženo tak, že jsou ze své podstaty sterilní, nejsou schopny množit se a nejsou vlastníky času. Obchodník, který půjčuje peníze, nemůže těžit výhody z plynutí času, který nevlastní, čas patří jen Bohu. Jinými slovy by to bylo tak, jako by prodával cizí majetek a tímto způsobem loupil či kradl.¹²⁰

¹¹⁶ STROUKAL, Dominik. *Dějiny 2.5. – Kanonistický zákaz lichvy* [online]. Mises.cz. 6. září 2012. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.mises.cz/clanky/dejiny-2-5-kanonisticky-zakaz-lichvy-777.aspx>>.

¹¹⁷ Pozn.: Graciánův dekret je soukromou sbírkou předpisů kanonického práva, kterou vytvořil mistr boloňské univerzity Gracián. Jde o nejstarší a nejrozsáhlejší součást svodu sbírek předpisů kanonického práva. (viz TRETERA, Rajmund Jiří; HORÁK, Zboj. *Slovník církevního práva*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 51).

¹¹⁸ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 16.

¹¹⁹ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 147–148.

¹²⁰ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*, s. 16.

3.4. Židé a lichva ve středověku

Ve středověku křesťanské církve nahlížely na lichvu jako na společenský a morální problém. Hlavním měřítkem bylo Písmo svaté. Vymezení lichvy bylo však v praxi různě chápáno. Na jedné straně společnost nenáviděla a pronásledovala lichváře, ale na straně druhé využívala služeb lichvářů a toužila po penězích. Peníze začínaly hrát významnou roli v hospodářském dění jednotlivých států. V období humanismu se rozvíjí obchod s Indií. Na počátku novověku vzniká potřeba mít více peněz na udržení a rozšíření pracovní sféry, vyšších zisků. Striktní odmítání úvěrů jako lichevních praktik ustupovalo do pozadí. Bankéři bylo umožněno, aby za riziko, že poskytli půjčku, dostal od obchodníka, který půjčku čerpá, něco navíc, než si obchodník vypůjčil. V 16. století Charles Desmoulin, francouzský právník uvedl, že pro každodenní obchodní praxi je akceptovatelná zákonem povolená mírná a přijatelná lichva. „(...) *V obchodní praxi vidíme každý den, že značné peněžní částky jsou nemálo užitečné... a nepomáhá tvrdit, že peníze samy jsou neplodné: vždyť ani pole neplodí samo, bez výloh, námahy a lidské píce; právě tak peníze, i když je po čase nutno je vrátit, vydají do té doby lidskou píli značný výtěžek...a někdy to odnímá věřiteli zrovna tolik, kolik to vynáší dlužníku...Veškerá...nenávisť, odsuzování a tresty by se tudíž měly vztahovat jen na upřílišněnou, nerozumnou, nikoli na mírnou a přijatelnou lichvu.*“¹²¹

Postavení židů bylo velice složité, s odstupem času však někteří historici nahlížejí na lichváře jako na předchůdce pokroku, kapitalismu a ekonomického bankovního systému se všemi jeho negativními projevy nespravedlnosti a zla. Jedním ze způsobů obživy židů byl peněžní obchod, tedy půjčování na úrok neboli lichva, a to zástavou či dlužním úpisem. Jakýkoli příjem úroku za peníze byl lichvou. I když tato činnost byla církví označena za neslučitelnou s duchem křesťanství, byla pro židy nezbytným ekonomickým způsobem života. Židé a nekřesťané měli umožněno provozovat lichevní praktiky. Stali se tak významnými věřiteli panovníků.

Podle tehdejších dobových představ byla lichva chápána jako hřích proti spravedlnosti vedoucí k zahálce a lenosti, ke ztrátě zájmu o vlastní způsob hospodaření a o zemědělskou činnost, lichva odváděla lidi od fyzické práce, duševního výkonu a znamenala porušení příkázání, tedy svátosti sedmého dne. Lichvář nedodržel

¹²¹ ŠRÉDL, Karel. Pojem „spravedlivá cena“ ve středověké kanonické nauce. *Revue církevního práva*, 2009, roč. 42, č. 1, s. 32.

pracovní klid, nectil neděli. Peníze pracovaly bez ohledu na denní dobu. Tím se lichvář stal zlodějem času a protivil se vůči Bohu.¹²²

Ve 12. století je v křesťanství zaveden pojem očištění, kde se mohl každý zbavit svých hříchů. A tak se lichvářům naskytla možnost vykoupení se za cenu pokání a především navrácení neoprávněně vydělaných peněz původním majitelům a církvi.¹²³ Od 13. století měli židé slíbenou ochranu panovníků prohlášením, že jsou služebníky královské komory, čímž se stali nejen majetkem krále, ale hlavně trvalým zdrojem královských příjmů tím, že odváděli vysoké daně, zvláštní poplatky, mimořádné daně, domovní daň, atp. Židé měli možnost vnitřní samosprávy v ghettech.¹²⁴ Králové se zavazovali poskytovat ochranu židům v případě ohrožení v případě ohrožení, jako byly například protizidovské nálady a pogromy. Tento příslib byl však často málo účinný.

Od 12. století (třetí a hlavně čtvrtý lateránský koncil – 1179, 1215¹²⁵) bylo židům zakázáno soužití s křesťany.¹²⁶ Židé měli uvnitř ghett náboženskou svobodu a podléhali interním židovským zákonům, což vedlo k rozvoji židovské literatury, kultury písemnictví, peněžního obchodu finančního úvěrování, vzdělanosti, práva a upevnění židovské identity. V případě sporů s křesťany byl ustanoven tzv. židovský rychtář – křesťan znalý městského židovského práva. Židé se tak stali důležitou součástí tehdejší středověké ekonomiky v Evropě.¹²⁷ Výše úroků dosahovaly někdy až sta procent dlužné částky.¹²⁸

Za samotné povolení usadit se na vymezeném místě museli odvádět vysoké daně a zvláštní poplatky – k dani z hlav i daň domovní, mimořádnou, „zvláštní pomoci“, při válečných a jiných pohromách. Což mnohdy tvořilo nejjistější zdroj panovníkových

¹²² ŠIMEK, Robert. *Lichva a lichváři* [online]. Euro.cz. 03. června 2011, 07:46. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z <https://www.euro.cz/byznys/lichva-a-lichvari-863250>.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Poz. Ghetto – výraz se používá od 16. století z ital. *geto nuovo* – nová slévárna.

¹²⁵ Pozn.: Usnesení Lateránského koncilu 1215.

Židům bylo zakázáno vlastnit půdu, zabývat se řemeslnou a zemědělskou výrobou. Z hospodářské činnosti jim bylo umožněno poskytování zástavy a úroku, což měli křesťané zakázáno. Dále měli zákaz styku s křesťany, zákaz stravování ve veřejných hostincích, možnost usídlování na vyhrazených a uzavřených místech (čtvrtích). Byli odlišeni oděvem obdobně jako muslimové. Židovský oděv byl označen žlutým kolečkem a bílým skládaným krejzlíkem. (IN: ŠIMEK, Robert. *Lichva a lichváři* [online]. Euro.cz. 3. června 2011, 07:46. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/lichva-a-lichvari-863250>.)

¹²⁶ BURYÁNEK, Jan. (ed.). *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy* [online]. Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s, Praha 2002, s. 310, 314. [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <https://www.varianty.cz/publikace/54-interkulturni-vzdelavani>.

¹²⁷ Ibidem, s. 318.

¹²⁸ ŠIMEK, Robert. *Lichva a lichváři* [online]. Euro.cz. 03. června 2011, 07:46. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/lichva-a-lichvari-863250>.

příjmů. Peníze židy na jedné straně chránily, na druhé straně však vyvolávaly závist, pomluvy, pověry a nesnášenlivost.

3.5 Tomáš Akvinský a lichva

V této podkapitole je hlavním zdrojem publikace a studie Pavla Blažka *Tři dopisy Tomáše Akvinského*, kde reflektujeme názory Tomáše Akvinského týkající se problematiky přípustnosti přijímání peněz a praxí úvěrového prodeje a lichvy. Na peníze nahlížel Tomáš Akvinský jako na měřítko hodnoty. Konstatoval, že v rámci panství stanovoval panovník kupní sílu peněz, ale za hranicemi byla kupní síla peněz dána jejich vnitřní hodnotou. Tomáš Akvinský vycházel z učení a ekonomických názorů Aristotelových. Za základ hospodářství považoval soukromé vlastnictví, podobně jako další scholastikové s odůvodněním, že lidstvo si je vědomo vzácnosti zdrojů, neomezených potřeb a nutnosti soukromého vlastnictví. Scholastické ekonomické učení však vycházelo ze souboru pravidel a předpisů etického křesťanského jednání, která regulovala chování křesťanů ve směně a spotřebě statků, ve výrobě a rozdělování statků. Jakékoli půjčování peněz na úvěr je lichvou (*usura*), tedy zlem. Ve středověku byla nízká gramotnost. Šízení ze strany lichvářů bylo nepoměrně snazší než dnes. Až do reformace byl úrok – lichva – v Evropě zakazován.¹²⁹

Věřitel poskytující půjčku s úrokem účtoval peníze za čas, tedy prodával něco, co mu nepatřilo, a toto jednání bylo tedy označeno hříchem proti spravedlnosti způsobující nerovnost. Nicméně Tomáš Akvinský připustil, že je možné žádat místo úroku jinou penězi neměřitelnou odměnu, např. formou lásky k věřiteli.¹³⁰

Tehdejší církevní nauka a morální teologie konstatovala v souladu s teorií o spoluúčasti na hříchu lichvy, že ukradený majetek, neprávem nabytý majetek a lichvářské úroky mají být navraceny těm, kterým byly odcizeny, případně jejich dědicům, nebo mají být použity na zbožné účely podle doporučení biskupa nebo k obecnému prospěchu země.¹³¹ Panovníci mohli židy zdaňovat s umírněností, aby je nepřipravili o prostředky nutné k živobytí. Vycházelo se však z tvrzení, že židé

¹²⁹ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*, s. 22–23.

¹³⁰ HAMPL, Mojmir. *Vývoj pohledu na úrok očima ekonomů*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003-2018, Praha. [cit 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/hamp1_2011032_2_young_mbsa_forum.html>.

¹³¹ BLAŽEK, Pavel. *Tři dopisy Tomáše Akvinského*. Praha: Krystal OP, 2010. Aquinata, s. 25–26, s. 33–34.

se provinili tím, že nepřijali Krista za mesiáše, a tím se vlastní vinou dostali do otrockého postavení, tzv. *servitus Judaeorum*.¹³²

Dále Tomáš Akvinský konstatuje, že lichvářské peníze je třeba jako takové vrátit, tento požadavek se nevztahuje na zboží zakoupené prostřednictvím těchto peněz. Kazatelům je dovoleno přijetí lichvářské almužny jen v případě otázky přežití a v případě, kdy kazatel nabádá lichváře k restituci, tedy navrácení peněz. Takováto almužna je mravně přijatelná jakožto akt *restitutio usurarum*. Pokud se židé provinili, měl panovník právo jim udělit finanční pokutu, aby byli *potrestáni vyšší peněžní pokutou, než někdo jiný ve stejné situaci*. Dále doporučoval, aby k pokutě byla připojena ještě další sankce.¹³³

Tomáš Akvinský souhlasil, aby se židé lišili od křesťanů oděvem v souladu se závěry a ustanoveními čtvrtého lateránského koncilu z roku 1215.¹³⁴

Pokud si obchodník sjednal peněžní půjčku s úroky, poskytl věřiteli lichváři příležitost ke hříchu a tím, že půjčku splatil, též zhřešil. V případě, že věřitel žádal od dlužníka více peněz, než mu půjčil s odkazem na dobu čekání splacení dluhu, jednání bylo označené jako hřích. V situaci, kdy věřitel odpustil dlužníkovi část dluhu, aby dříve obdržel peníze od dlužníka, nejednalo se o lichevní jednání. V případě, kdy věřitel poskytl dlužníkovi určitý rabat při dřívějším splacení dluhu, jednalo se o mravně přijatelné jednání,¹³⁵ ale ze strany dlužníka, který takovýto rabat požadoval po věřiteli, bylo na toto jednání dlužníka pohlíženo tak, že bylo mravně nepřijatelné.¹³⁶

Obchodník mohl navýšit cenu zboží v rámci konceptu spravedlivé ceny, jakožto umírněného zisku (určitá kompenzace výdajů za dopravu), tedy Tomáš Akvinský připouští určité cenové rozpětí v rámci koncepce spravedlivé ceny (*iustum pretium*), tedy stanovení normativního vyjádření výše ceny k jejím nákladům. Nepřipouštěl však navýšení ceny za účelem zisku či kompenzování výdajů s pořízením úvěru (obchodování s časem). Spravedlivá cena byla hospodářskou zásadou. Stala se základem veřejné úpravy možných hospodářských monopolů. Rozsah trhu byl v té době značně omezený. Uskutečňoval se formou řemeslných cechů s malou mírou územní dělby práce. Prakticky chyběla hospodářská soutěž a peněžní hospodářství.

¹³² Ibidem, s. 30.

¹³³ Ibidem, s. 34–35.

¹³⁴ Ibidem, s. 41.

¹³⁵ Pozn: Si vero aliquis de iusto pretio velit diminuere ut pecuniam prius habeat, non peccat peccato usurae. II-II q. 78 a. 2 ad 7 (In: *SUMMA THEOLOGIAE. Sancti Thomae Aquinatis* [online]. 78. De usura. Secunda Secundae Partis. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://krystal.op.cz/sth/sth.php?&A=2>>.

¹³⁶ BLAŽEK, Pavel. *Tři dopisy Tomáše Akvinského*. Praha: Krystal OP, 2010. Aquinata, s. 88–89.

„Cílem středověkého způsobu úpravy bylo, aby se výsledku dosáhlo podle zásady neměnné spravedlivé ceny. Bez úpravy by mohly poskytnout rozdíly v obratnosti a osobních vlastnostech jedné smlouvající straně neúměrnou výhodu. Tak společenský dozor nebo úprava byly za podmínek místního monopolu středověkou náhražkou za moderní soutěžní hospodářství peněžní.¹³⁷

Tomáš Akvinský neměl negativní postoj k obchodu jako takovému v porovnání s pojetím Aristotela. I když se vyjadřoval negativně k půjčování peněz spojených s úrokem, hlavně k lichvě, principálně se lišil od Aristotela v tom, že v konkrétních kazuistikách připustil výjimky, jako např. v situaci dlužníkovy prodlení se splacením půjčky či vzniku neúměrných rizik.¹³⁸ Kupříkladu připustil půjčku s úrokem v případě, že dlužník v dobrém úmyslu si chce ulehčit ve svých potřebách nebo v potřebách někoho dalšího. Prokázání dobrého úmyslu je nejen právní problém, ale i morální.¹³⁹

3.6 Židé a lichva ve středověku v Království českém

V této části se budeme věnovat vybraným obdobím za vlády krále Vladislava II. Jagellonského přezdívaného jako krále Bene a dalších panovníků v Království českém a výši úrokových sazeb.

Rozvoj peněžního hospodářství měl veliký vliv na změnu církevního učení. Zemský sněm v roce 1484 povoluje nejvyšší míru úroků ve výši 10 %.¹⁴⁰

Vladislavským židovským nařízením položil český král Vladislav II. Jagellonský roku 1497 hlavní zásady peněžního obchodu židů v Čechách. Židé mohli půjčovat peníze na zástavy, nebo měli umožněno půjčky pojišťovat jednoduchými dlužními úpisy, či je registrovat v úředních knihách. K vymáhání půjček bylo stanoveno Nejvyšší pražské purkrabství. Tehdejší úroková míra se podle výše půjčky pohybovala mezi 20–24,25 %. Jednoduché dlužní úpisy na kredity mohli židé přijímat do maximální výše kreditu 1500–2000 kop míšeňských grošů.¹⁴¹ Konkrétně však v Praze až do roku 1623

¹³⁷ ŠRÉDL, Karel. Pojem „spravedlivá cena“ ve středověké kanonické nauce, s. 35.

¹³⁸ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*, s. 24.

¹³⁹ HAMPL, Mojmír. *Vývoj pohledu na úrok očima ekonoma*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/hampl_2011032_2_young_mbsa_forum.html>.

¹⁴⁰ HALAMA, Jindřich. *Sociální učení Českých bratří 1464–1618*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. Moderní česká teologie, s. 128.

¹⁴¹ Pozn. Za vlády Jiřího z Poděbrad se od roku 1469 razil nový český groš a stanovil poměr: 1 kopa českých grošů = 2 kopy grošů míšeňských, do 1 groše počítalo se 7 penízů bílých nebo 14 haléřů (malých peněz), stanovený poměr mezi zlatými mincemi byl: 1 uherský zlatý = 24 grošů, 1 rýnský zlatý = 18

docházelo ke zhoršováním podmínek židovského úvěrování. Na Novém Městě pražském roku 1503 se úroková sazba pohybovala ve výši 18,56 % a na Starém Městě pražském roku 1515 ve výši 12,38 %. Privilegiem Ferdinanda II. z roku 1623 byl židovský úvěr stanoven ve výši 24,76 %.¹⁴²

Křesťané mohli podle sněmovního usnesení z roku 1484 poskytovat úrok ve výši 10 % až do roku 1543, kdy byla úroková sazba snížena na 6 %. Důvodem snížení úroků byl rozmach ekonomiky a růst úvěrového kapitálu, což bylo reflektováno usnesením zemského zřízení v článku R. 32.¹⁴³

Židé své kredity nesměli pojišťovat listem hlavním, jehož formulace a způsoby ručení byly garantovány věřiteli, nesměli postupovat svá práva jiným osobám.¹⁴⁴ S tímto zákazem souvisí také to, že židé nesměli používat ani tzv. plnomocné listy, kterými křesťané mohli převádět práva na třetí osoby. Křesťanům byl vysloven zákaz, aby své pohledávky postupovali židům. I navzdory striktním zákazům některých forem

grošů. (In: Obec Rymaně. *Historie obce. Staré jednotky a měna*. [online]. Obec Rymaně: 07. 02. 2006. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.rymane.cz/starejednotky.htm>>.

¹⁴² BUŇATOVÁ, Marie. *Peněžní obchod pražských židů v době předbělohorské*. [online]. Theatrum historiae. Ústav historických věd Fakulty filozofické, Univerzita Pardubice, 2010, č. 6, 5. ročník. [cit. 5. 6. 2017]. S. 253–257. Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/theatrum/TH6_2010.pdf>.

¹⁴³Pozn.: Čl. 32. O sedláni „*Item, Což se sedláni dotýče, jakož lidé mnozí půjčovali jsau peněz s přílišným a nekřesťanským obtížením, úroky lichevné sobě nad obyčej dotahující, a vymyšlenými způsoby nad obyčejné úroky lidi obtěžující, koně, šuby a jiné pocty od nich berauce, i také zlaté sobě při půjčkách veyše nežli platí nasazující, což všecko jest proti Pánu Bohu a spravedlnosti i proti právuom všem tohoto království: protož se takové věc ihned po dnešní den zapovídá, aby toho nyní i v časech budaucích nebývalo, a žádný aby se toho nedopauštěl. Než kdož by peněz komu jakých puojčil, buď na list hlavní, neb na zápis dskami, aby se ze sta kop grošuov českých více nebral žádný, nežli šest kop grošuov českých, a z tisíce kop grošuov českých šedesáte kop grošův českých.(...) Pakli by kdo více mimo takové úroky napřed dotčené sněmem obecním vyměřené bral, což koli jiného, pod jakýmž koli vymyšleným spuůsobem a obyčejem nebo přikrytím, zjevně nebo tajně: to vše má za sedláni držáno a jmíno býti. A na kohož by to uznáno a uvedeno bylo, takový každý člověk, kdož by se toho dopustil, ten má ode všech jmín a držán býti jako jiný psanec a zločinec, a že nemá žádného práva požívati, v úřadech a v svědomí nemá přijat býti, a dobří lidé nemají s ním obcovati. A ty peníze tak neřádné puojčené, mají na královskou Mst připadnauti, tak jakož Zřízení Zemské veyše o tom šířeji ukazuje.“*

(In: Centrum medievistických studií. Filosofický ústav AV [online]. Čl. R. 32. Zemské zřízení 1549. Codex iuris Bohemici IV/1. *Práva a zřízení zemská 1549. O Sedláni*. Edice Josef a Hermenegild Jireček, Praha 1882, [cit. 25. 12. 2017], s. 345–346. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=25&bookid=296&page=349>>.)

¹⁴⁴ Pozn.: *List hlavní* byl zvláštní formou dlužního úpisu. Poskytovatel úvěru měl vyšší právní jistotu danou jasnou formulací, která byla předepsána roku 1567 zemským zřízením než u jednoduchého dlužního úpisu. Dlužní úpis obsahoval jména ručitelů, včetně pečeti dlužníka ručitelé a jejich podpisů. Pohledávka mohla být převedena na třetí osobu se souhlasem původního věřitele potvrzená *plnomocným listem* opatřeným pečeti a podpisem, která ji mohla stejným způsobem vymáhat po dlužníkovi a věřitelích. Právo postupovat svá vlastní práva na jiné osoby měli jen křesťané. Registrování těchto úvěrů spadalo do pravomoci registrů soudu Nejvyššího pražského purkrabství a do staroměstských úředních knih po celé 16. století. (In: BUŇATOVÁ, Marie. *Peněžní obchod pražských židů v době předbělohorské*. [online]. Theatrum historiae. Ústav historických věd Fakulty filozofické, Univerzita Pardubice, 2010, č. 6, 5. ročník. [cit. 5. 6. 2017]. S. 253–257. Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/theatrum/TH6_2010.pdf>.

židovského úvěrování byly s vědomím orgánů městské samosprávy nebo soudních institucí úřadů praktikovány.¹⁴⁵

3.7. Lichva a rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století

Tato podkapitola je věnována nejvýznamnějšímu a nejcennějšímu pramenu středověku a poznání kulturní historie v českých zemích, a to souboru sedmi rukopisů tzv. židovských knih („*judenpuch*“) z let 1415–1438 v kterých můžeme hlouběji sledovat život středověkých obyvatel. O růstu zadlužení obyvatelstva se můžeme přesvědčit z historických pramenů, konkrétně z rychtářské knihy z let 1437–1438. Vedle lichvy tížila obyvatelstvo též monopolní cena řemeslnických výrobků. Mezi dlužníky židů byli církevní feudálové (kláštery), šlechta, rolníci, městští řemeslníci, města (např. Znojmo, Jihlava, Popovice, Šatov, Bohumilice, Hevlín, Plaveč, Načeratice, Merkersdorf, Nieder Retzbach, Retz, atd.), obyvatelstvo z Dolních Rakous, konšelé, představitelé správy, rychtáři, kteří figurovali jako ručitelé za dluhy pánů. Nejvíce si lidé půjčovali kvůli potřebě peněz v živnosti, řemeslech, obchodu, ve vinařství a vinohradnictví. Lichva nebyla privilegiem židů. Půjčování peněz bylo mezi křesťany velice rozšířené formou tzv. *svědectví a paměti* nebo se označovalo názvem renta. Renta se podobala současnému hypotekárnímu úroku a byla nižší. Šlo o plat, který byl každoročně splácen ve výši 10 %. Renta byla spojena s nemovitým majetkem, čímž se lišila od běžného úroku. Byla reálným břemenem. Vyskytovaly se jako nadace k církevním institucím (fary, kostely, kláštery). Významné je to, že renty nebyly pokládány za lichvu podle kanonického práva, protože se jednalo o nemovitosti. Zajímavostí je, že i zapůjčení sirotčích peněz bylo úročeno 10% ročním úrokem. Pokud se jednalo o vysoké dluhy, ty neprocházely rychtářskou knihou, ale byly vyhotoveny formou listiny. V knihách můžeme nalézt vysoké peněžní pohledávky věřitelů z Vídně, Norimberka, Bratislavy. Židé byli z významných moravských měst vyhnáni r. 1454.¹⁴⁶ Konkrétně ve Znojmě po odchodu židů byla přejmenována ulice na Veselou. Synagoga ve Veselé ulici č. p. 3 se proměnila r. 1455 postupně v katolickou kapli, protestantskou

¹⁴⁵ Ibidem, s. 258.

¹⁴⁶ VERBÍK, Antonín. *Rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století*. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR. Roč. 31, č. 1 (1981), s. 53, s. 65, s. 69.

modlitebnu, zbrojní sklad a sladovnu. Do současnosti se zachovala jen tzv. židovská lázeň.¹⁴⁷

V příloze č. 5 a 6 předkládáme ilustrativně fotokopie z Knih znojemských židů (obligací) z let 1417–1419 a z let 1437–1438, tzv. *liber iudeorum* s laskavým svolením pana ředitele Mgr. Davida Nehyby ze Státního okresního archivu ve Znojmě. Jde o velice vzácný a důležitý historický pramen o moravských židech v pozdním středověku. Knihy jsou psány převážně raně novou středověkou bavorskou němčinou. Poznámky a doplňky jsou převážně v latinském jazyce. Celkově jde o soubor sedmi knih označovaných jako Znojemské městské knihy či Židovské knihy. Knihy byly úředně vedeny městským rychtářem (soudcem). V příloze č. 5 jsme provedli doslovnou transkripci abecedního jmenného seznamu židů půjčujících peníze. Jednotlivé jmenné seznamy lichvářů se liší tím, že velká písmena bývají uvedena za jmény, či před jmény v různých kombinacích. Po jmenném seznamu následuje zpravidla poznámka vedení účetní knihy pověřeným městským rychtářem (soudcem). Záznam byl učiněn tak, že v první osobě jednotného čísla bylo uvedeno jméno dlužníka ověřené městským rychtářem, který dlužil židovi/židovce určitou peněžní částku, která ve sjednané době byla bezúročná, v případě nesplacení byla úročena. Následovala možná jména ručitelů a jmenování exekutora, kteří byli z opatrnosti ustanoveni.¹⁴⁸

Mřežování textu znamená, že buď byl dluh splacen, nebo byl nahrazen zvláštním zápisem o splacení závazku obsahujícím kvitanci. V některých případech se kvitance nacházejí v oddílech „*svědectví*“ nebo „*paměti*“. V oddíle „*židovské dluhy*“ nacházíme dva pododdíly, a to „*osvědčení*“ (urchund) či „*svědectví křesťanů*“ a „*svědectví židů*“. V těchto pododdílech se připisovaly nároky židů formou prohlášení před rychtářem. Věřitel nabýval přednostního práva vůči druhým osobám v případě uplatnění nároků druhých osob na stejnou věc (zástavu).¹⁴⁹ Později z oddílu „*svědectví*“ vznikly oddíly „*paměti křesťanů*“ a „*paměti židů*“, ve kterých se zaznamenávaly přiznání dlužníků, kvitance, obligace, změny v ručení a v ručitelích, vzdání se nemovitosti, atp.¹⁵⁰

¹⁴⁷ MÁTLOVÁ, Marta. *Židé ve Znojmě – II. část*. [online]. Město Znojmo. Vytvořeno 30. 5. 2001. [cit. 3. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.znojmocity.cz/zide-ve-znojme-ii-cast/d-1245>>.

¹⁴⁸ PETER, Thomas. Die Znamer Judenbücher In: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. [ED.: KLEINE, Ane. IRSFELD, Christian (Hg.)]. *Grenzgängereien. Beiträge der gemeinsamen germanistischen Vortragsreihen in Trier und Prešov 2006/2007*. Prešov: 2008, s. 146–151.

¹⁴⁹ VERBÍK, Antonín. *Rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století*, s. 64.

¹⁵⁰ Ibidem, s. 66.

3.8 Lichva a reformace na přelomu středověku a novověku

Obdobná revize církevního učení o lichvě proběhla uvnitř evangelického hnutí ve Švýcarsku (kalvinisté), v Německu (luteráni) a u dalších konfesí napříč Evropou.

Martin Luther, známý tzv. *učením o ospravedlnění pouhou vírou* a prohlášením 95 tezí z 31. října 1517, se kriticky vyjádřil proti nemorálnímu obchodu s odpustky, které zastával lipský dominikán Johann Tetzel. Výnos z odpustků měl být původně použit na výstavbu chrámu sv. Petra v Římě. Ve skutečnosti více než polovina všech vybraných peněz z odpustků plynula na splacení dluhů Albrechta Braniborského (arcibiskup mohučský a magdeburský, administrátor halberstadtského biskupství) u augsburského bankovního domu nejbohatšího středověkého bankéře Jakuba Fuggera.¹⁵¹ Dluhy vznikly mimo jiné z hromadění církevních hodností, které měl zaplatit kurii. Martin Luther, profesor na wittenberské univerzitě od roku 1512, odmítal zprvu jakýkoli úrok.¹⁵² Ovlivněn Tübingenskou školou roku 1524 zastává souhlasné stanovisko s oprávněností 5% úroku za předpokladu, že odhad zisku z hospodářské či obchodní transakce bude alespoň ve výši 10 %.¹⁵³

I když Martin Luther přehodnotil svůj postoj k oprávněnosti úroků, vyjádřil svůj protižidovský postoj k lichevním praktikám v několika reformních textech, např. ve spisu *An den Christlichen Adel Deutscher Nation von des Christlichen Standes Besserung* z roku 1520, kde kritizuje úroky z nákupu.¹⁵⁴ Z roku 1524 je známé jeho prohlášení k lichvě a k židům: „(...) *Jejich dech páchne po pohanském zlatě a stříbře, neboť žádný národ pod sluncem nebyl hamižnější, neboť oni jsou, byli a nadále zůstanou Židy, jak je vidět na jejich proklaté lichvě. Arci drží nás, křesťany, v zajetí v naší vlastní zemi, nechávají nás pracovat v potu tváře, získávat peníze a majetek, zatímco oni sedí za pecí, lenoší, žijí v přepychu, pečou hrušky, žerou, chlastají, žijí*

¹⁵¹ Pozn.: Jakub Fugger (6. 3. 1459 Augsburg až 30. 12. 1525 Augsburg, Bavorsko), nejbohatší středověký bankéř a obchodník. Bankovní domy zřídil ve Vídni, v Římě a v Augsburgu. Kontroloval podniky od jihoněmeckých firem přes banky v Antverpách až po doly na stříbro v Tyrolsku a Uhrách. Byl zakladatelem prvního nadnárodního monopolu s odhadovanou hodnotou jeden trilion euro, což v současnosti odpovídá největším světovým firmám. (In: Osobnosti.cz. *Jakub Fugger, obchodník, bankéř*. [online]. TISCALI MEDIA, a.s. © 1996–2017. [cit. 23. 12. 2017]. ISSN 1801–5131. Dostupné z: <<http://www.financnici.cz/jakub-fugger>>.).

¹⁵² MÜLLER, Helmut M., VOLLRATH, Hanna, KRIEGER Karl-Friedrich. *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Dějiny států, s. 82–83.

¹⁵³ HALAMA, Jindřich. *Sociální učení Českých bratří 1464–1618*, s. 128.

¹⁵⁴ PRIEN, Hans-Jürgen. *Luthers Wirtschaftsethik*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, c1992, s. 69.

si jako v bavlnci z našeho nahospodařeného jmění, lapili nás a naše statky na tu svou prokletou lichvu... Jsou tedy našimi pány a my jejich pohůnky.“¹⁵⁵

Až do konce života Martin Luther odsuzoval lichvení praktiky a vymezoval se proti učení Jan Kalvína. Příkladem je traktát *Židé a jejich lži* z roku 1543, kde opakovaně vyjádřil negativní postoj k lichvě a židům.¹⁵⁶

Protestantská etika nabádala ke skromnosti a umírněné askezi, která je nezbytná pro správnou funkci společnosti jakožto morálně lidského organismu.

V českých zemích v Dekretu Jednoty bratrské z roku 1540 byl stanoven striktní zákaz půjčovat nebo ukládat peníze na úrok. Zákaz lichvy byl odůvodněn křesťanským zákazem uvádění někoho do dluhů, využívání něčí tísně za účelem zisku, a tudíž útisku chudých. Bylo však dovoleno půjčovat si peníze na úrok v krajních situacích, jako byla péče o potřebné (vdovy, osiřelé děti, nemocné, staré a zdravotně postižené).¹⁵⁷

Švýcarské reformní hnutí je prezentované Janem Kalvínem (1509–1964), který patřil k otevřeným zastáncům a podporovatelům úrokování v úvěrových vztazích a stal se tak jedním z několika kritiků středověké usurární doktríny. Kalvín rozlišoval úvěr poskytovaný v obchodních vztazích, který označoval jako službu veřejnému dobru,¹⁵⁸ a úvěr poskytovaný dlužníkovi z nedostatku, na který nahlížel optikou krajní regulérnosti v úvěrových vztazích.¹⁵⁹

Na Kalvínovo učení navázal britský právník a zakladatel utilitarismu Jeremy Bentham (1748–1832), představitel liberálního kapitalismu, který v knize *Defence of usury* (Obrana lichvy) z roku 1787, vyjádřil názor, že kodifikované zákony proti lichevním praktikám omezují poskytování úvěrů. V případě, že se obě strany (dlužník a

¹⁵⁵ BURYÁNEK, Jan (ed.). *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online]. Člověk v tísní – společnost při ČT, o. p. s., Praha 2002, s. 314. [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.varianty.cz/publikace/54-interkulturni-vzdelavani>>.

¹⁵⁶ Pozn., úryvek z traktátu *Židé a jejich lži*. (...) 6. *Musíte jim zakázat lichvu a odebrat jim všechny peníze, zlato i stříbro a poklady, neboť všechno mají z lichvy a z toho, že nás okrádali. Z těch odebraných peněz se může dávat těm Židům, kteří konvertují ke křesťanství, jejich ženám a dětem, nebo starým a slabým. Poněvadž takový zisk je prokletý, není-li užíván s Božím požehnáním pro dobrodiní. 7. Doporučuji jim dát do rukou cep, sekeru, lopatu, motyku, vřeteno a kužel, ať se učí vydělávat na živobytí rukama v potu tváře.* (In: DEŠTENSKÝ Jiří. *Systematické otázky Téma: Luther – inspirace pro nacismus*. [online]. Evangnet.cz. Evangnet, nezávislý evangelický portál. 17. 5. 2008. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.evangelnet.cz/diskuze/vlakno/forum/teologie/system//2045>>.

¹⁵⁷ HALAMA, Jindřich. *Sociální učení Českých bratří 1464–1618*, s. 130–131.

¹⁵⁸ EVAN, Tomáš. Zápás o duši. Ekonomické myšlení Jana Kalvína. *Reformace.cz* [online]. 1989–2018 © Reformace.cz. Praha, publikováno 11/2009 [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.reformace.cz/zod/ekonomicke-mysleni-jana-kalvina-cislo-106>>.

¹⁵⁹ URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti*, s. 79–80.

věřitel) dohodnou v rámci svobodné vůle jednotlivců v smluvním ujednání o úvěru, nejde o lichvu, zákony by neměly omezovat autonomii jednotlivců a svobodu.¹⁶⁰ Úvěrové stropy ve výši pěti procent byly později v Anglii zrušeny.¹⁶¹ Lichva a úrok jsou většinou vázány k půjčování peněz. Úvahy opíral o politickou filozofii liberalismu, která spočívala na ekonomickém systému založeném na svobodné tržní konkurenci a svobodném obchodu.¹⁶² Jak se vyhnout nařčení z lichvy, vysvětluje Bentham na příkladu umožnění nepeněžní půjčky dlužníkovi formou zboží, čímž nejde o peněžní transakci, a tedy úrok se stává oprávněným požadavkem věřitele.¹⁶³

Skotský ekonom Adam Smith (1723–1790) konstatoval, že v případě půjčování peněz na úrok je žádoucí omezení výše úroku, aby peněžní půjčky byly dostupné širokému spektru obyvatelstva a nedošlo tak k poškození obchodní soutěže.¹⁶⁴

3.9. Lichva v malířství

Na vybraných případech prezentujeme obraz lichvy v dílech významných malířů.

V 16. století známý vlámský malíř, portrétista a zakladatel antverpské školy Quentin Metsys (též Massys)¹⁶⁵ zobrazuje ve své tvorbě mimo jiné lichváře. Konkrétně jde o obrazy *Lichvář* a *Lichvář a jeho žena (Goldwäger-Ehepaar)*.¹⁶⁶ Krásná přirozená figurální kompozice a výrazová rozmanitost je typická pro jeho obrazy. Konkrétně obraz z roku 1514 *Le prêteur et sa femme* (viz příloha č. 14) zdůrazňuje přehnanou expresivitu obličejů a postavů, které mají tušit duchovní zmatky a úzkost dané dobou

¹⁶⁰ Ibidem.

Pozn.: V současnosti se setkáváme s obdobnou argumentací lichvářů při uzavírání úvěrových smluv na údajnou svobodnou vůli žadatele o úvěr, tedy odkazu na princip autonomie vůle.

¹⁶¹ ZEMAN, Roman. Finanční loupežníci. Mýtus první: konkurence vše vyřeší. *FINMAG, finanční magazín* [online]. Praha: Partners media, publikováno 17. 4. 2008 [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://finmag.penize.cz/financni-poradenstvi/262108-financni-loupeznici>>.

¹⁶² HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckovy ekonomické učebnice, s. 43.

¹⁶³ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*, s. 33–34.

¹⁶⁴ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva – trestný čin a společenský jev*. Praha, 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, s. 34.

¹⁶⁵ Quentin Metsys (též Massys), nar. 1465/1466 Löwen, zem. 1530 Antverpy. Vlámský malíř raného romantismu, malující převážně náboženskou tematiku. V roce 1988 byla na jeho počest pojmenována planetka č. 9569 – Quintenmatsijs (In: *Lexikon für Theologie und Kirche*. Begründet von Dr. Michael Buchberger. Zweite, völlig neu bearbeitete Auflage 1962. Bd. VII., Marcellinus – Pallotti, Freiburg: Verlag Herder, 1962, Spalte 159–190.; *Planetka – Quintenmatsijs* [online]. Astronomia. Astronomický server Fakulty pedagogické ZČU v Plzni © 2017 Planety sluneční soustavy (Autorský tým). [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://planety.astro.cz/planetka-9569>>.).

¹⁶⁶ *Lexikon für Theologie und Kirche*. Begründet von Dr. Michael Buchberger. Zweite, völlig neu bearbeitete Auflage 1962. Bd. VII., Marcellinus-Pallotti, Freiburg: Verlag Herder, 1962, Spalte 159–190.

reformace.¹⁶⁷ Quentin Metsys zobrazuje morální a náboženský konflikt peněžního obchodu, lichvy v Evropě a rodícího se kapitalismu ve Flandrech a v Antverpách na přelomu 15. a 16. století. Město Antverpy, křižovatka obchodu mezi severní a jižní Evropou, zažívalo v té době obrovský hospodářský růst, rozvoj bankovníctví a obchodů. Ve středověku a na počátku novověku neexistovala jednotná měna ani žádná instituce připomínající náš devizový trh. Panovník na svém území stanovil druh a hodnotu měny, mincí, určil místa ražby mincí a pověřené směnárníky, později bankéře. První bankéři však zajistili konverzi všech různých mincí tak, aby byla možná směna zboží. Jsme tak svědky v obratu v dějinách křesťanského Západu, kde se rozvíjí peněžní obchody, přičemž někteří lidé žili výhradně z výnosů peněz jiných. Bankéři obchodem s cizími měnami obešli zákaz půjčování na úrok. Nákupem cizí měny došlo ke směně, která zahrnovala i poskytnutí úvěru. Banky v transakcích s cizí měnou skrývaly platbu úroků.¹⁶⁸

V kompozici *Lichvář a jeho žena* je patrný vznik nového povolání, tedy bankéře, směnárníka a věřitele. Konkrétně sledujeme náboženský motiv v popředí klenutého zrcadla, kde je zobrazené okno, postava a kříž jako Boží přítomnost a zároveň pomíjivost lidského života a postava klienta stojícího u okna. Metsys prostřednictvím zobrazené ženy, manželky listující duchovním dílem, která se sklání a smutně pozoruje muže přepočítávajícího stříbrné, zobrazuje alegorický nesouhlas vlády peněz v lidském životě, tedy pozemského hodnotového statku. Povšimněme si alegorie zobrazené Madony s dítětem v Písmu svatém. Perly a pomeranč jsou atributy znázorňující bohatství. Váhy symbolizují spravedlnost. Malíř ztvárnil bohaté osoby oděné do kvalitní látky lemované kožešinou. Krajky a výšivky nejsou zdobené, což symbolizuje diskrétnost.¹⁶⁹

Metsys upozorňuje na fakt, že křesťanská morálka by měla být postavena nad kontrolou užívání peněz. Člověk nemůže sloužit Bohu a současně na druhé straně mamonu. Používání peněz nemůže existovat bez pevné kontroly morálky. Peníze by měly plnit funkci sluhy, a nikoliv být pánem v životě jednotlivců a ve společnosti.

Italský malíř Sandro Botticelli se nechal inspirovat světoznámým literárním dílem *Božská komedie* od Danta Alighieriho popisujícím alegorickou mystickou pouť

¹⁶⁷ *Allgemeines Künstlerlexikon: die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*. Editor BEYER, Andreas, editor SAVOY, Bénédicte, editor TEGETHOFF, Wolf. Berlin: De Gruyter, [2015]. li, s. 500.

¹⁶⁸ CHAFUEN, Alejandro A. *Víra a svoboda: ekonomické myšlení pozdních scholastiků*. Přeložil CHALUPNÍČEK, Pavel a kol. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 189.

¹⁶⁹ PIJOÁN, José. *Dějiny umění*. Přeložil Jiří PECHAR. Díl V. Praha: Odeon, 1. vydání, 1979, s. 94.

duše, jednotlivce a celého lidstva vedoucí ke spáse k Bohu. Ono mysterium duše zobrazuje tři stavy, tedy pozemskou lidskost, očištění a obrácení se, což odpovídá Peklu, Očistci a Ráji. Peklo je zobrazeno v devíti kruzích. Básník z Pekla prochází přes Očistec do Ráje společně s průvodcem italským básníkem Vergiliem. Účelem cesty je očista od hříchů a hledání a pochopení Boží lásky. Na konci cesty v Ráji se má setkat se svou milovanou Beatrice.¹⁷⁰

V kruhové kompozici Pekla od Sandra Botticelliho představuje každý jednotlivý kruh jeden smrtelný hřích. V sedmém kruhu v třetím okruží se nacházejí provinilé duše proti Bohu, přírodě a práci, kam spadá i lichvář. Všichni hříšníci jsou vystaveni nepřestávajícímu ohnivému dešti.¹⁷¹

¹⁷⁰ MACURA, Vladimír, et. al *Slovník světových literárních děl*. Díl 1. A–L. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988, s. 193.

¹⁷¹ MOLNÁR, Ondřej. *Alighieri, Dante. Komédie (Peklo)* [online]. iLiteratura.cz. 26. 12. 2008. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/23569/alighieri-dante-komedie-peklo>>. Pozn.: Pro bližší popis jednotlivých kruhů doprovázený obrazovým a literárním popisem celého Dantova Pekla, doporučujeme internetový server: Institut for Advanced Technology in the Humanities. University of Virginia. *The World of Dante. Inferno*. [online]. Charlottesville [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.worldofdante.org> <http://www.worldofdante.org/inferno1.html>>.

4. Monte de pietatis (Montes pietatis)

V této kapitole se věnujeme úvěrovým praktikám povoleným ze strany církve. Konkrétně máme na mysli záložny tzv. Montes pietatis a census. A dále v této kapitole představím sporné a nepovolené praktiky v rámci smluvních ujednání.

Montes pietatis, byly instituce (kreditní záložny) zřízené církevními obcemi za účelem poskytování bezúročných půjček potřebným, aby neupadli do dluhové pasti. Na desátém lateránském koncilu (4. 5. 1515)¹⁷² byla stanovena úroková sazba od 3 % do 10 % po vzoru františkánských záložen, jakožto účinná zbraň proti lichvě ve Francii, Itálii a Německu. První záložny či kreditní instituce byly založeny v Itálii v Perugii roku 1462, Orvietu roku 1461, v Norimberku, roku 1498.¹⁷³ Na počátku poskytovaly půjčky bez daní a poplatků. Postupem času byl vybírán poplatek ve výši 4 % až 5 % z půjčky. Půjčky byly poskytovány na jeden rok.¹⁷⁴ Bohatí filantropové vkládali přebytečné peníze a obilí do těchto záložen. Z nich se poskytovaly úvěry na movitou zástavu. Na koncilu byla vedena diskuse o tom, co je a není lichva, tj. zda mají Montes pietatis nárok požadovat od dlužníka víc, než co mu půjčily, a to za účelem pokrytí nákladů spojených s chodem instituce (záložny) a půjčováním peněz. Proti Montes pietatis byly jak banky a lichváři, tak též i některé církevní kruhy, například dominikáni a augustiniáni, kteří viděli v záložnách porušení kanonického zákazu úroku. Vyjádření koncilu bylo jednoduché: jedná-li se pouze o pokrytí nákladů, není to hříchem; ovšem jedná-li se o větší sumu, a tedy o zisk ve prospěch Mons pietatis, jedná se o lichvu. Poté koncil vřele doporučil všem, kdo takový Mons pietatis zakládá, aby jej obdařil finančními fondy, které by pokryly zmíněné náklady, aby nešly na úkor dlužníka. To je však jen doporučení, nikoli nařízení. Nakonec koncil exkomunikuje všechny, kteří by proti tomuto rozhodnutí kázali nebo o něm diskutovali.¹⁷⁵ Dozor nad půjčovnami a zastavárnami měl biskup.

¹⁷² JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, s. 64.

¹⁷³ VŘEŠTÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*, s. 24.

¹⁷⁴ *Lexikon für Theologie und Kirche*. Begründet von Dr. Michael Buchberger. Zweite, völlig neu bearbeitete Auflage 1961. Bd. VI., Karthago – Marcellino, Freiburg: Verlag Herder, 1962, Spalte 927–930.

¹⁷⁵ JEDIN, Hubert. ALBERIGO, Giuseppe. *Conciliorum oecumenicorum decreta*. Ed.bilingue. Bologna: Istituto per le scienze religiose, 1991, s. 625–627.

4.1. Census

Dekretem Martina V. roku 1424 a Kalixta III. roku 1455 bylo dovoleno zakoupení ročního důchodu, tedy censu. Smluvní ujednání bylo postaveno tak, že censuář, majitel pozemků, který měl nárok na roční důchod, prodal budoucí výnos kupujícímu censualistovi, který vyplatil dohodnutou hotovost po částech či celou. Věřitel censualista nemohl vypovědět smlouvu. O lichevní praktiku, nájem nebo pacht se v daném případě nejednalo, protože censuář hospodařil na svých pozemcích lidskou prací. Nešlo tedy o bezpracný výdělek.¹⁷⁶

4.2. Contractus trinus

Trojité smlouvy (contractus trinus) byla postavena tak, že zájemce, který chtěl vložit peníze do obchodního podniku s cílem zisku a zároveň se chtěl vyhnout možné ztrátě i za cenu nižšího zisku, uskutečnil transakci prostřednictvím obchodníka tak, že svůj nárok vůči obchodníkovi postoupil jiné osobě prostřednictvím právního nástroje tzv. cesse. V dnešním pojetí práva bychom konstatovali, že jde o postoupení pohledávky. Tato třetí osoba se zavázala, že bude poskytovat určitý stejný důchod. Důchod byl pojištěn čtvrtou osobou, která se zavázala uhradit každou ztrátu, kterou by první osoba utrpěla s obchodníkem. První osoba, zájemce tak pobíral po určitou dobu důchod od druhé a čtvrté osoby zmenšený o poplatky pro třetí a čtvrtou osobu. Všechny tři smlouvy byly povoleny, tudíž jsou jako celek povolené. Takovýto způsob byl akceptovatelný v poskytování výrobního úvěru ne však spotřebního. Problém by vznikl v případě, kdyby první osoba uzavřela všechny tři smlouvy s jedinou osobou. V tomto případě by se jednalo o zastřenou lichvu.¹⁷⁷

4.3. Zakázané lichvení praktiky

Z říšských policejních řádů z roku 1577 níže uvádíme některé vybrané nepovolené úvěrové vztahy a lichevní praktiky té doby.

4.3.1. Contractus mohatrae, pactum legis commisoriae, partita

Contractus mohatrae byl právní úkon a později od roku 1575 lichevní praktika zakázaná pod trestem smrti, ztrátu majetku a cti, kdy budoucí věřitel prodával

¹⁷⁶ VŘEŠŤÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*, s. 23.

¹⁷⁷ *Ibidem*, s. 27–28.

dlužníkovi nemovitost nebo movité věci (svršky), a vzápětí je od dlužníka odkoupil, ale za mnohem nižší cenu, která byla vyplacena. Právní vztah mezi dlužníkem a věřitelem zůstal v původní vyšší v neproplacené ceně.

Obdobně bylo postupováno v tzv. *partitě*, tedy transakci, kdy dlužník dostával od věřitele místo hotovosti movité věci, jejichž cena byla nepřiměřeně vysoká a stávala se tak předmětem kreditního vztahu, tedy lichvářského zisku.¹⁷⁸

Za lichvu bylo považováno zvyšování úroků z prodlení, či poskytování služeb dlužníkem věřiteli ve formě provizí.¹⁷⁹

Jinou formou lichevních praktik byl *pactum legis commisoriae*, který byl postaven na tom, že v případě dlužníkovy nesplacení úvěru v daný čas, celá částka propadla věřiteli. Pokud zástavu věřitel prodal za vyšší cenu, než byl dluh, směl si ponechat lichevní přebytek.¹⁸⁰ Tyto praktiky byly odsouzeny papežem Inocencem XI. dne 2. března 1679.¹⁸¹

4.4. Encyklika *Vix pervenit*

Encyklika *Vix pervenit* o lichvě a dalších nepoctivých ziscích se stala posledním církevním dokumentem, který ve svém obsahu měl striktní zákaz přijímání úroku z finanční půjčky, tedy zákaz lichvy, a to jak u úvěru spotřebního, tak i u úvěru výrobního. Encykliku vydal papež Benedikt XIV. v roce 1745 a adresoval ji italským biskupům. Byl učiněn zákaz poskytnutí svátostí licvářům, včetně zádušní mše. Nutno zdůraznit, že církevní názory se rozcházely s ekonomickým pojetím té doby, směnným obchodem, který byl v tehdejší Evropě. Kupříkladu Napoleon Bonaparte vydal ve Francii roku 1804 občanský zákoník *Code civil des Français*, kde ve třetí části *Přírůstek vlastnictví* prohlásil přijímání úroků za peněžní půjčky za povolený legitimní akt.¹⁸²

V roce 1836 papež Řehoř XVI. rozšiřuje encykliku s platností na celý svět. Na peníze bylo nahlíženo optikou, že jsou neplodné. Inaksování úroku za zapůjčené

¹⁷⁸ URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti*, s. 71.

¹⁷⁹ KOLLER, Milan. *Morální aspekty smluv o úvěru a půjčce s ohledem na český kontext*. Olomouc, 2011. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta, s. 26–27.

¹⁸⁰ VŘEŠŤÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*, s. 26.

¹⁸¹ *Ibidem*, s. 30.

¹⁸² ŠMAJS, Josef, BINKA Bohuslav a ROLNÝ Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada, 2012, s. 143.

peníze bylo označeno jako hřích. V rámci směnné spravedlnosti byl požadavek rovnosti zápůjčky a splátky.¹⁸³ Nutno podotknout, že v Evropě v té době platilo několik právních dokumentů vydaných světskými autoritami, které neobsahovaly zákaz lichvy.

Na tomto příkladu lze konstatovat, že sekulární etika řešila výši legitimního úroku za půjčení peněz (úvěr) ve světských normách, nařízeních, dekretech a zákonech pod vlivem hospodářského liberalismu a utilitarismu. Naproti tomu stála křesťanská etika a především církev s principy, které lze spekulativně označit jako nedostatečně reflektující dramatické změny v hospodářském a ekonomickém rozmachu obchodu, průmyslu, bankovníctví, industrializace venkova 18. a 19. století, tedy potřeby finančních prostředků, které byly důležité v rámci investic a rozvoje firem a potažmo států.

Kanonický zákaz lichvy trval až do roku 1917.¹⁸⁴

4.5. Lichva ve světském zákonodárství

V této kapitole budeme charakterizovat vybrané historické úseky a reflexi lichevních praktik v zákonných nařízeních a výši úroků v proměnách času.

V českých zemích roku 1627 a v markrabství Moravském roku 1628 byly zakázány všechny lichvářské obchody a zapovězené smlouvy prostřednictvím Obnovení zřízení zemského, které vydal král Ferdinand II. Pro všechny bez rozdílu (křesťané, židé) byla stanovena maximální 6% úroková výše konkrétně v článku M. XV. V případě porušení nařízení došlo k propadnutí a ztrátě, kdy dvě třetiny připadly do královské pokladny.¹⁸⁵

¹⁸³ VŘEŠŤÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*, s. 32, s. 37–38.

¹⁸⁴ Pozn.: Codex iuris canonici.

Kán. 1543 Dá-li se zastupitelná věc někomu tak, že se stane jeho a že se později vrátí stejné množství téhož druhu, nelze se zřetelem k samotné smlouvě brát žádný zisk; ale při poskytnutí zastupitelné věci není osobě nedovoleno ujednat, zákonný zisk, leč by bylo jisto, že, je-li příliš vysoký, anebo dokonce ujednat vyšší zisk, je-li pro to pádný a přiměřený titul.

Kán. 2354.

§ 1. Laik, který byl pravoplatně odsouzen pro trestný čin vraždy, únosu nedospělců některého z obou pohlaví, prodeje člověka do otroctví nebo k jinému špatnému účelu, lichvy, loupeže, kvalifikované krádeže nebo nekvalifikované ve velmi význačné věci, zhárství nebo zlomyslného a velmi značného poškození věci, vážného zmrzačení nebo poranění nebo násilnosti, je již mocí práva vyloučen z legitimních církevních úkonů a z jakékoli služby, má-li v církvi jakou, bez újmy břemene nahradit škody.

§ 2. Duchovního pak, který se dopustí některého trestného činu, o němž se zmiňuje § 1, potrestá církevní soud podle různé vážnosti provinění pokániami, censurami, odnětím úřadu, obročí a hodnosti a případně také sesazením; obžalovaný pak, vinný vraždou, budíž degradován. (In: KOP, František. Překlad Kodexu kanonického práva, I–III., text komise pro překlad Kodexu při CM bohoslovecké fakultě v Praze, pobožce v Olomouci, 1968/69, s. 337–338, s. 502.

¹⁸⁵ Pozn: „Pokudžby pod, jakéhoby koliv stavu neb povolání byl, z summy půjčené vseji úrokův, mimo šest kop ze sta kop, buďto pod spůsobem jakého domnělého daru anebo podle smlauvy tajně učiněné bral, anebo zlato a jiné mince veyšejí, nežli toho času platily neb šly, nadsazující, půjčoval, a to nanň uznáno

V článku M. IX byla stanovena výše trestu v podobě ztráty movitého a nemovitého majetku ve výši jedné třetiny. Jedna devítina majetku připadla udavači a dvě devítiny královské pokladně, čili státu. Dlužník tak byl ochráněn jen v případě trestního řízení.¹⁸⁶

Úvěrové vztahy v Rakousku a v českých zemích kodifikuje patent císařovny Marie Terezie ze dne 26. dubna 1751, kde je stanovena zákonná 6% výše úrokové míry¹⁸⁷ postavená na přirozenoprávním základě určujícím hospodářský vývoj v monarchii. Postavila tak základy hospodářského liberalismu, kde stát se má zdržet zásahů do ekonomiky a má ponechat vývoj ekonomiky působení neosobních tržních sil prosazujících se prostřednictvím hospodářských aktivit tržních subjektů. Jedná se tak o reflexi přístupu neviditelné ruky trhu Adama Smithe v jeho díle z roku 1776 s názvem *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Tržní ekonomika je schopna řešit sama otázky výroby, tedy co, pro koho a jak vyrábět.¹⁸⁸ Nad stanovenou mez měli být potrestáni jak lichvář, tak ten, kdo si půjčil.

Josef II. přichází s novým patentem ze dne 29. dubna 1787, kterým ruší předchozí lichevní předpisy, dovolenou zákonnou úrokovou výši včetně trestnosti lichvy.¹⁸⁹ Výše úroků u hypoték byla stanovena ve výši 4 %, u kupeckých úvěrů ve výši 6 % a u ostatních úvěrů ve výši 5 %.¹⁹⁰

Tento předpis byl však postupem času podroben reflexi a konečnou úpravu přináší lichevní patent ze dne 2. prosince 1803 vydaný císařem Františkem II. (1768–1835) Nejvyšší možná roční úroková sazba byla stanovena ve výši 5 % nebo 6 %. Překročení této výše ve smlouvě znamenalo lichevní jednání, trest v podobě peněžité pokuty a ztráty svobody.¹⁹¹

bylo: ten tůž summu propadne a ztratí, a dva díly do Naší královské komory, třetí pak tomu, kdož o takové půjčce oznámil, dán a obrácen bude.“

(IN: JIREČEK, Hermenegild. *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého. Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-königreichs Böhmen: 1627. O lichevních a jiných zapovědných smlouvách. L. XXXV. M. XV.* V Praze: Nákladem F. Tempského, 1888. vi., s. 378.).

¹⁸⁶ Ibidem, s. 374. Pozn.: „A byť se pak i takoví zapovědění zápisové a neřádní lichevní půjčky staly: však žádné platnosti mítí nemají, a k vykonání a dostičinění jich žádné domožení činiti se nemá. K tomu, buď on z mužského nebo ženského pohlaví, kdožby se takové nepořádné půčky a zapověděného zápisu dopustil, netoliko tu celau summu, oč předně činiti bylo, propadne, ale také třetí díl svého statku má, ztratí, a dva díly z toho třetího dílu do Naší královské komory připadnau, třetí pak díl tomu, kdožby paritu pronesl, dán bude. A toho, kdož nepořádnau půjčku a handl činil, netoliko Náš královský prokurator, ale i jeden každý, byť se pak i osoby jeho netýkalo, před Nás nebo před saud zemský obsýlati může.“

¹⁸⁷ URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti*, s. 115.

¹⁸⁸ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*, s. 35.

¹⁸⁹ URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti*, s. 116.

¹⁹⁰ VŘEŠTÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*, s. 41.

¹⁹¹ Ibidem, s. 41.

Dne 1. června 1811 vstoupil v platnost Obecný zákoník občanský (ABGB), kde v ustanovení § 994 byl upraven úrok ze zápůjčky při zástavě do výše 5 % a bez zástavy do výše 6 %. Zákonem č. 160/1866 zák. č. 62 ř. z. ze dne 14. června 1866 byla zrušena úroková sazba a veškerá omezení ohledně úroků a meze pro uzavírání smluv.

Až do roku 1830 trval zákaz půjček na úrok, nicméně již ve 14.–17. století vznikly mechanismy právních vztahů, které suplovaly půjčování peněz na úrok.¹⁹²

Až zákon proti lichvě ze dne 28. května 1881 čís. 47. Ř. Z. definoval znaky lichvy (tíseň, duševní slabost, majetkovou výhodu) a stanovil, že lichevní jednání bylo trestáno odnětím svobody, vyhoštěním, peněžitým trestem do výše 3000 zlatých. Trestání se netýkalo obchodníků, na které se zákon nevztahoval.¹⁹³ V novelizaci tohoto zákona z roku 1916 byly definovány dobré mravy a neplatnost uzavřené smlouvy, jak ji známe v současném občanském zákoníku.¹⁹⁴

Další právní normou bylo císařské nařízení o lichvě č. 275/1914 ř. z., ze dne 12. října 1914.

Po vzniku Československé republiky byl zřízen Úřad na potírání lichvy, který měl ve své gesci provádění šetření lichvářských praktik a mohl zabavovat zboží, které bylo získáno lichvou. V roce 1919 úřad např. zabavil 19 tisíců párů bot, 127 vagonů střížního zboží, zlata, zlatých peněz v ceně jednoho milionu korun.¹⁹⁵

Vzniklo tak několik zákonů, které se vztahovaly k lichevním praktikám, upravujícím poválečnou situaci ve společnosti, což byly vysoké ceny potravin, vysoká inflace, přidělový systém potravin, kdy potravinové lichva byla označena jako *keťasení*.¹⁹⁶ Jednalo se o nejhorší asociální a nemorální jednání ohrožující základní životní potřebu člověka. Regulaci lichvy stát řešil několika zákony, uvádíme jen některé, které týkaly stíhání lichvy, a to zákon č. 567/1919 Sb., o lidových soudech pro trestání válečné lichvy (soudech lichevních) a zákon č. 568/1919 Sb., o trestání válečné lichvy. Lichvu

¹⁹² KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 16.

¹⁹³ Ibidem, s. 42. Pozn.: „Kdo by, poskytuje úvěru nebo jej prodlužuje, lehkomyšlnosti toho, kdo úvěr přijímá, čili dlužníka, nebo jeho nouze, o kteréž má vědomost, jeho mdlého rozumu, nezkušenosti anebo rozčilenosti myslí tím způsobem zle užil, že by dal sobě nebo někomu jinému takovou výhodu ve jmění přislíbíti nebo ji poskytnouti, která by mohla svou bezměrností dlužníka, co se týče hospodářství, ve zkázu uvést nebo k ní přičiniti, dopustí se přečinu a potrestán bude tuhým vězením jednoho až i tří měsíců a na penězích 100 až i 500 zlatými. Téhož trestného činu dopustí se ten a bude ta též potrestán, kdo by nabyt nějakého pohledávání a dále je zcizil nebo ho vymáhal, věda o něm, že vzešlo způsobem výše uvedeným.“

¹⁹⁴ ZEMAN, Roman. *Lichva až na věky*. Praha: VIP Books, 2008, s. 110.

¹⁹⁵ Ibidem, s. 110.

¹⁹⁶ Ibidem, s. 108.

postihovaly zvláštní lichevní soudy.¹⁹⁷ V zákoně č. 568 byly kodifikovány jednotlivé konkrétní trestné činy, např. zatajování zásob (§ 2), porušení dodávkové povinnosti (§3), předražování (§ 7), ničení či znehodnocování potravin (§ 11) a další trestné činy. Tresty nebyly příliš vysoké. Pohybovaly se od peněžitých trestů až po odnětí svobody ve výši od 14 dnů po šest měsíců. Při opakovaném jednání činila maximální trestní sazba tři roky až pět let podle provinění (§ 8 odst. 3). Pro opětovné odsouzení za zvláště přitěžujících okolností byla trestní sazba stanovena v rozmezí deseti až dvaceti let (§ 8 odst. 4) a mohl být uložen peněžitý trest od deseti tisíc korun do dvou milionů korun (§ 8 odst. 5).¹⁹⁸

Dalšími zákony upravující lichvu byl zákon č. 300/1920 Sb., o mimořádných opatřeních, platný a účinný ode dne 6. 5. 1920, umožňující státním orgánům v trestním řízení postupovat bez obvykle platných ústavních zvyklostí o osobní svobodě.

Neúměrné ceny, jejich zvyšování a drahotu upravovalo např. nařízení vlády republiky Československé č. 432/1921 Sb., ze dne 1. prosince 1921, platné a účinné ode dne 6. 5. 1920, kterým byly zrušeny nejvyšší ceny piva.

Trestní postižitelnost lichvy kodifikoval zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, platný ode dne 18. 7. 1950, účinný ke dni 1. 8. 1950, konkrétně § 252.¹⁹⁹ A následně trestní zákoník č. 140/1961 Sb., konkrétně § 253.²⁰⁰ Trestní sazba umožňovala souběh peněžitého trestu a trestu odnětí svobody. Současný trestní zákoník č. 40/2009 Sb., je odlišný v tom, že neumožňuje souběh peněžitého trestu a odnětí svobody. Horní sazba trestu odnětí svobody se zvýšila z jednoho roku na dvě léta oproti předcházejícímu zákonu.²⁰¹ U výdělečné činnosti byla původní horní hranice odnětí svobody až do výše

¹⁹⁷ Pozn.: Zákon č. 567/1919 Sb., o lidových soudech pro trestání válečné lichvy (soudech lichevních), § 1 *Trestní řízení pro činy proti zákonům nebo nařízením, vydaným od počátku války k tomu konci, abys zásobování obyvatelstva bylo zabezpečeno a předražování zabráněno, přikazuje se zvláštním soudům lichevním.* (In: Zákon č. 567/1919 Sb., o lidových soudech pro trestání válečné lichvy (soudech lichevních) ze dne 31. 10. 1919, účinný ke dni 7. 11. 1919 a zákon č. 568/1919 Sb., o trestání válečné lichvy ze dne 31. 10. 1919, účinný ke dni 7. 11. 1919.)

¹⁹⁸ ZEMAN, Roman. *Lichva až na věky*, s. 109.

¹⁹⁹ Pozn.: § 252 *Lichva (1) Kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení dá sobě nebo někomu jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu ji uplatnit na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*

(2) *Odnětím svobody na jeden rok až deset let bude pachatel potrestán,*

a) *dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 výdělečně, nebo*

b) *je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*

(In: Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon ze dne 12. 7. 1950, platný ode dne 18. 7. 1950, účinný ke dni 1. 8. 1950.)

²⁰⁰ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ze dne 29. 11. 1961, platný ode dne 8. 12. 1961, účinný ke dni 1. 1. 1962.

²⁰¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ze dne 8. 1. 2009, účinný k 1. 1. 2010.

deseti let snížena u předcházejícího zákona, u stávajícího trestního zákoníku snížena na pět let.

V občanském zákoníku č. 141/1950 Sb.,²⁰² došlo k redukci ustanovení týkajících se lichvy podle přecházejících zákonů. Pouze zůstal odkaz na neplatnost právního úkonu příčího se zákonu nebo obecnému zájmu (§ 36 odst. 1) a neplatnost právního úkonu učiněného v tísní za nápadně nevýhodných podmínek (§ 37). Následně občanský zákoník č. 40/1964 Sb.,²⁰³ nahradil pojem *dobré mravy* pojmem *odpor vůči zájmům společnosti*. Až novela občanského zákoníku z roku 1991 definovala pojem *dobré mravy*. O současném zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ze dne 3. 2. 2012, týkajícím se problematiky lichvy jsme pojednali v kapitole č. 1.

²⁰² Zákon č. 141/1950, občanský zákoník ze dne 25. 10. 1950, platný ode dne 23. 11. 1950, účinný k 1. 1. 1951.

²⁰³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ze dne 5. 3. 1964, platný ode dne 5. 3. 1964, účinný k 1. 4. 1964.

5. Lichva v sociální nauce církve

S pojmem lichva se setkáváme v sociálních encyklikách a v křesťanské sociální nauce a v několika promluvách papežů v rámci generálních audiencí. Jedná se o důkaz, že jde o trvale palčivé téma, které se lidstvu nedaří uspokojivě řešit po celá tisíciletí. Níže budeme citovat z vybraných promluv některých papežů k problematice lichvy a z vybraných sociálních encyklik.

5.1. Papežské promluvy k lichvě

K lichvě se pravidelně ve svých promluvách v rámci generálních audiencí a encyklik vyjadřovali mnozí papeži, duchovní a teologové. Svatý stolec a církve vyvíjejí po celém světě mimořádné úsilí v řešení chudoby, lichvy a zadlužování. Níže ilustrativně představím vybrané promluvy.

Dne 3. února 2018 Svatý otec František u příležitosti přijetí delegace Národního sdružení asociací a nadací bojujících proti lichvě (Consulta Nazionale Antiusura Onlus), která v minulosti poskytla odbornou pomoc více než 25 tisícům rodin, a za plné součinnosti Italské biskupské konference, prohlásil následující: „(...) *Lichva pokořuje a zabíjí. Lichva je starodávné a bohužel stále skryté zlo, které škrtí své oběti jako had. Je zapotřebí mu předcházet a vyprošťovat lidi z patologického zadlužování kvůli přežití či udržení podniku. Lze jí předcházet výchovou ke střídmemu životu, který umí rozlišovat mezi tím, co je přepych, a co nezbytnost, a nezadlužuje se kvůli věcem, bez nichž se lze obejít. Je důležité obnovit ctnost chudoby a oběti: chudoby proto, abychom se nestali otroky věcí, a oběti proto, že v životě nelze mít všechno.*“ Dále vyzval k dialogu občanských iniciativ, zodpovědné představitele finančního a ekonomického sektoru, aby předcházeli lichvě. Člověk a rodina by měli být ve středu pozornosti prostřednictvím skutků, a nikoli jen slov.²⁰⁴ Nadace působí po celé Itálii ve stovkách informačních center, kde nabízí odbornou pomoc lidem a rodinám v tíživých životních, ekonomických, sociálních a existenčních potížích a dilematech prostřednictvím daňových poradců, sociálních asistentů a odborníků z bankovníctví. V roce 2014 bylo 21. září prohlášeno jako den Národního boje proti lichvě. Není náhodou, že se současně jedná o svátek apoštola sv. Matouše, který byl původně

204 GLASER, Milan. *Papež. Lichva je těžký hřích. 3 2. 2018* [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2018. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 3. 2. 2018. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27133>>.

výběrčím daní a poplatků. Svatý otec vyzval instituce, aby se zastaly obětí lichvy, která působí zhoubně v každé společnosti: „(...) *Když nemá rodina co jíst, protože musí platit dluhy lichvářům, není to křesťanské ani lidské! Toto bolestné společenské drama zraňuje nedotknutelnou důstojnost lidské bytosti.*“²⁰⁵

Na dvoudenním mezinárodním sympoziu s podtitulem *Vedoucí podniků jako hybná síla ekonomické a sociální inkluze* Papežské rady Iustitia et Pax ve spolupráci s Mezinárodní konferencí sdružení křesťanských podnikatelů (UNIAPAC) Svatý otec František dne 17. listopadu 2016 promluvil k problematice korupce, spravedlivých vztahů v ekonomice, problematice pohledu na peníze a dostupnosti půjček nejen pro bohaté, ale i pro chudé, aby se neocitali v rukou bezskrupulózních lichvářů. Ekonomové a podnikatelský sektor by měli vytvořit takové podmínky, aby bylo možné půjčky splácet za přijatelných a spravedlivých podmínek.²⁰⁶

Problematice nasčítaného úroku se Svatý otec věnoval dne 10. února 2016, kde odkazuje na lichevní praktiky a utrpení v rodinách. Lidé nejsou schopni řešit své dluhy, ztrácejí naději, a tak ze zoufalství končí život sebevraždou. Odkazuje na absenci pomoci. Lichvu, jako nasčítaný úrok definuje „(...) *těžkým hříchem do nebe volajícím.*“²⁰⁷

Jako příklad konkrétního případu zadlužení, které vyvolává v lidském životě pocity zoufalství a beznaděje, je odkaz ve zprávě Radio Vaticana ze dne 26. února 2008, týkající se indických rolníků půjčujících si od místních lichvářů s měsíčním úrokem ve výši deseti procent. V důsledku neúrody, poklesu cen a vysokého úroku nebyli dlužníci schopni splácet úvěry. Z celkového počtu 1,1 miliardy Indů, bylo v té době v zemědělství zaměstnáno okolo 600 milionů lidí. Během půl roku spáchalo sebevraždu více než 800 indických rolníků, především z řad pěstitelů bavlny ze státu Maharáštra.²⁰⁸

²⁰⁵ GRUBEROVÁ, Jana. *Papež František: Lichva je sociální drama.* 29. 1. 2014 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2014. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 29. 1. 2014. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19502>>.

²⁰⁶ BRONKOVÁ Johanna. *Petrův nástupce: předpoklad neutrality peněz působí, že lidem vládnou a nikoliv slouží.* 17. 11. 2016 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2016. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 17. 11. 2016. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=24745>>.

²⁰⁷ GRUBEROVÁ, Jana. *Papež: Nasčítaný úrok (lichva) je do nebe volající hřích.* 10. 2. 2016 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2016. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 10. 2. 2016. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/hledat.php?hledat=lichva&vyhledat=Hledej>>.

²⁰⁸ ŠINDELÁŘOVÁ, Markéta. *V Indii vzrůstá počet sebevražd rolníků.* 26. 2. 2018 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2008. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 26. 2. 2008 [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9140>>.

V tomto případě sledujeme narušení práva na uplatňování svobody a požadavku respektu lidské důstojnosti a existenční stability. Tlak věřitelů na dlužníky, výše dluhu, neschopnost posoudit závazky vyplývající ze smlouvy o půjčce, vliv reklamy bankovních a nebankovních společností, dlužníkovu neznalost právní obrany (např. insolvenční řízení, možná dohoda s věřitelem a s exekutorem), mají přímý dopad na jednání člověka, na jeho lidskou důstojnost a integritu.²⁰⁹ Dlužník je ohrožen v existenční stabilitě, v možnosti naplňování dobrého života a základních životních potřeb. Řešení dluhové pasti sebevraždou je proviněním proti daru života, tedy proti Bohu. Predátorský způsob poskytování peněžních půjček musí být redukován autoritou prostřednictvím zákonů a norem, aby se zamezilo nemravnému, neetickému jednání poskytovatelů peněžních půjček. Ochrana života musí být na prvním místě z hlediska morálního, etického, křesťanského, právního a ekonomického. „(...) Člověk sám o sobě je původcem, středem i cílem hospodářského života.“²¹⁰

V encyklice *Caritas in veritate* Benedikt XVI. v kapitole V., bod 65., odkazuje na možné řešení situace v Asii, ale i jinde ve světě formou poskytování mikroúvěrů rolníkům na bázi záložen, tedy Monti di Pietà, které jsme popsali v 5. kapitole této práce. Současně odkazuje na odpovědné jednání spořitelce, na ochranu před lichvářskými praktikami, výchovou chudých národů a zvládnutím finanční gramotnosti, čímž se předchází vykořisťování a chudnutí celé společnosti.²¹¹

Papež Jan Pavel II. ve svém poselství ke světovému dnu míru 1. ledna 1998 upozornil na zvláště různé formy nespravedlnosti ohrožující mír, jako byl nedostatek prostředků umožňující rovný spravedlivý přístup chudých k úvěrům, převysoké úroky poskytovatelů půjček, kteří zhoršují životní postavení a situaci dlužníků. Současně konstatoval, že je povinností učinit takové kroky, které umožní každému přístup k úvěru za stejných podmínek a příznivých úrokových sazeb. Vyzdvihl finanční instituce v různých částech světa, které umožňují lidem v obtížích a zmítaných chudobou čerpání tzv. mikroúvěrů za příznivých podmínek jako jeden z možných způsobů boje proti

²⁰⁹ APU.CZ, aktuální publicistika, články, reportáže, názory, finance. *Sebevražda kvůli dluhům? Největší nesmysl*. 29. 6. 2014 [online]. Redakce.org. Internetové vydavatelství. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.apu.cz/sebevrazda-kvuli-dluhum-nejvetsi-nesmysl>>.

²¹⁰ KOLÁČEK, Josef. *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995, čl. 2459, s. 596.

²¹¹ BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate = Lásky v pravdě: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, kap. V., bod 65, s. 84.

lichvě.²¹² Důsledky ekonomického pokroku pro lidský život jsou rozporné. Hrubý domácí produkt je jedním z měřítek úspěšnosti ekonomiky. Úspěšnost ekonomiky a lidského štěstí však nelze měřit jen ekonomickými ukazateli, ale ve všelidském smyslu v kontextu mnohostrannosti života jednotlivců a společnosti.²¹³

Svatořečený Jan Pavel II. při generální audienci dne 10. listopadu 2004 kritizoval poměry ve společnosti: „(...) *Druhým falešným bohem je loupež vyjádřená vydíráním, společenskou nespravedlností, lichvou, politickou a ekonomickou korupcí. Příliš mnoho lidí má iluzi, že mohou uspokojit svou chamtivost tímto způsobem.*“²¹⁴ Následně odkázal na fakt, že stát by se neměl vzdát úkolu hájit společné statky, jinak dochází ke zbožštění trhu.²¹⁵

5.2. Encykliky a úvěrové hospodářství

Demokratické společnosti by měly usilovat o to, aby mravnost byla závislá na mravnosti cílů a použitých prostředcích.

Jako zlo je lichva zmíněna v encyklice *Rerum novarum* papeže Lva XIII. v čl. 2 o dělnické otázce ze dne 15. května 1891.²¹⁶ I když byla církví v minulosti odsouzena, opakovaně se jí dopouštějí někteří ziskuchtiví a hrabiví lidé. Dále poukazyval na fakt, že kapitál a obchod je v držení jen několika bohatých jedinců. Ve společnosti rozdělené do dvou tříd: na bohaté a proletariát, vznikla veliká propast.

V Katechismu katolické církve v sedmém přikázání desatera je způsob lichvy popsán tak, že „(...) *mravní zákon zakazuje skutky, které z obchodních nebo totalitních důvodů vedou k zotročování lidí, k jejich kupování, prodávání a vyměňování, jako by to bylo zboží.*“²¹⁷ Na způsob lichevních praktik můžeme pohlížet tak, že se jedná „(...) *o krádež a uchvácení cizího majetku proti odůvodněné vůli vlastníka.*“²¹⁸ Měli bychom si uvědomit, že existující bohatství je sdíleným bohatstvím. Jakákoli forma nepatřičného

²¹² JAN PAVEL II. *Poselství papeže Jana Pavla II. k oslavě Světového dne míru 1. ledna 1998*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1997. Česká biskupská konference. Bod 6., s. 8–9.

²¹³ JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Expert (Grada), s. 39.

²¹⁴ JOHANNES PAUL II. *Generalaudienz. Mittwoch, 10. November 2004* [online]. Citta del Vaticano: 2004. © Copyright – Libreria Editrice Vaticana. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de/audiences/2004/documents/hf_jp-ii_aud_20041110.html>.

²¹⁵ JAN PAVEL II. *Centesimus annus*. Řím: 1991, čl. 40. (In: Katolická církev. *Sociální encykliky (1891–1991)*. 1. vyd. Autor úvodu Tomáš HALÍK. Praha: Zvon, 1996, s. 454.).

²¹⁶ LEV III., *Rerum novarum*. Řím: 1891, čl. 2. (In: Katolická církev. *Sociální encykliky (1891–1991)*, s. 26.)

²¹⁷ KKC 2455 (In: KOLÁČEK, Josef. *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995, s. 596.).

²¹⁸ *Ibidem*, KKC 2452.

hromadění statků je nemorální ve vztahu k univerzálnímu určení statků. Každý, kdo díky své ekonomické aktivitě vlastní majetek, by se měl považovat za správce toho, co mu bylo svěřeno Hospodinem. Majetek má plnit funkci služby člověku v jeho integrálním rozvoji, ve prospěch druhým lidem a společnosti.²¹⁹

V encyklice *Quadragesimo anno* papež Pius XI. v roce 1931 pojednává o zvyšování zisků jakýmkoli způsobem dovolenými i nedovolenými prostředky, k spekulativnímu jednání na trzích, bezuzdnému svévolnému podnikání, zvyšování cen a orientaci společností na pouhý zisk a nenasytné touze po bohatství, což vede k podvodům a nespravedlnosti. Národohospodářská věda se tak odtrhla od mravního zákona a zcela se tak uvolnila lidská chtivost. Samotná směnná spravedlnost bez lásky sice může vést k bohatství, ale k blahobytu je třeba zásad víry, rozumu a poslušnosti k Božím zákonům bez poškozování práv druhých lidí.²²⁰

Církev uznala, že kapitál plodí peníze. Že věřiteli náleží určitá částka za to, že poskytl úvěr. Dnešní úvěrování se složeným úrokem je však velice nebezpečné u lidí s nízkým příjmem. Často vzniká dluhová krize, roztáčí se dluhová spirála, jednotlivci i státy si půjčují na splátku dluhů, dluhy rostou (roste výše splácení za obsluhu dluhů při splácení úroků z dluhu). Státy prostřednictvím centrálních bank vydávají státní dluhopisy. Půjčuje se na složený úrok. V oběhu je stále více peněz, což roztáčí spirálu inflace, většina peněz se nekryje se statky (zboží, služby), ale jsou využívány ke splácení dluhů. Peníze nejsou pouhé oběživo (jen několik procent). I když je peněz v oběhu více, ve skutečnosti je jich nedostatek, velká část peněz se točí v tzv. dluhové pasti. Centrální banka může tisknout nové peníze, což doplňuje z komerčních bank, dochází tak k multiplikaci z depozitů a vše je zatíženo úrokem. Toto jednání může vést až k bankrotu jedinců i států.

Etické soudy ovlivňují ekonomii napříč historií. Ekonomická věda popisuje daný stav, tedy to, co je. Etika popisuje to, co by mělo být. Ekonomické závěry jsou ovlivňovány etickými hodnoceními. Proto záleží na správných ekonomických analýzách, čímž zvyšujeme pravděpodobnost, že budeme činit správné morální ekonomické soudy.²²¹

²¹⁹ Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Sedmá kapitola – Ekonomický život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, čl. 329, s. 214.

²²⁰ PIUS XI. *Quadragesimo anno*. Řím: 1931, čl. 132–136. (In: Katolická církev. *Sociální encykliky (1891–1991)*. I. vyd. Autor úvodu Tomáš HALÍK. Praha: Zvon, 1996, s. 104–106.).

²²¹ CHAFUEN, Alejandro A. *Víra a svoboda: ekonomické myšlení pozdních scholastiků*, s. 17.

5.3. Dokument *Oeconomicae et pecuniariae quaestiones*

Kongregace pro nauku víry vydala v Římě dne 6. ledna 2018 dokument *Oeconomicae et pecuniariae quaestiones*,²²² ve kterém vyjadřuje reflexi k současným hospodářským, finančním a ekonomickým otázkám. V dokumentu se vyjadřuje k současným etickým dilematům v ekonomice.

Při stanovení výše zisku by mělo být reflektováno dodržování dobrých životních podmínek nejen podle kritéria výše hrubého domácího produktu národa (HDP), ale měla by se reflektovat kvalita lidských vztahů a práce, růst lidského kapitálu a respektování lidské důstojnosti.²²³ Zisk a solidarita mají být v symbióze. Zcela nepřijatelný je zisk za každou cenu. Měla by být prosazována globální kvalita života. Pohled na lidskou osobu je často zredukován převážně jen jako na spotřebitele.

Dále se kriticky vyjadřuje k nadměrnému uplatňování vysokých úrokových sazeb, které jsou nemorální, eticky nepřijatelné, škodlivé pro zdravý vývoj hospodářského systému. Dlužníci nejsou schopni splácet pohledávky. Nabízí řešení, jak lze vytvářet hodnoty morálně legální formou prostřednictvím poskytování mikroúvěrů, družstevních úvěrů, které mají sloužit rodinám, podnikům, místním ekonomikám. Varuje před úvěry za účelem spekulace a před spekulativními transakcemi s virtuálním bohatstvím.²²⁴

Pokroku v ekonomických systémech lze dosáhnout, pokud nebude měřen pouze výší zisku. Důležitá je edukace v oblasti pochopení vztahů v ekonomice, financích (syntéza lidské moudrosti s technickými znalostmi) a ne redukcionistický pohled na postavení lidské osoby v síti vztahů v dané kultuře. Láska k integrálnímu dobru, neoddělitelná od lásky k pravdě, je klíčem a autentickému vývoji.²²⁵

²²² Kongregation für die Glaubenslehre. *Dikasterium für den Dienst zugunsten der ganzheitlichen Entwicklung des Menschen. Oeconomicae et pecuniariae quaestiones. Erwägungen zu einer ethischen Unterscheidung bezüglich einiger Aspekte des gegenwärtigen Finanzwirtschaftssystems.* [online]. Roma: 6. 1. 2018. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20180106_oeconomicae-et-pecuniariae_ge.html>.

²²³ Ibidem, čl. 7, čl. 11.

²²⁴ Ibidem, čl. 15, čl. 16.

²²⁵ Ibidem, č. 1, čl. 3, čl. 10.

6. Lichva v České republice

Lichva v České republice je v právním řádu řešena v oblasti trestněprávní v ustanovení § 218 odst. 1 trestního zákona. V příloze č. 1 a 2 předkládáme statistický vývoj trestného činu lichvy. A dále je řešena lichva v civilním právu kde jsou lichevní smlouvy předmětem judikatury civilních soudů podle zákona č. 89/2012 Sb., NOZ, který upravuje lichevní praktiky. Soudy zkoumají platnost či neplatnost smluv v podobě lichevní smlouvy, tedy zda jde o rozpor s dobrými mravy. Lichva je jednoznačně nemravná. O této problematice jsme pojednali v první kapitole.

Páchání lichvy mezi občany reflektují mnohé sociologické výzkumy. Jednotlivé státy se snaží právně regulovat lichevní praktiky. Nicméně lichvu se do dnešních dnů nepodařilo v žádné zemi zcela vymýtit.

V praxi se tak setkáváme s různými druhy lichvy, jako je např. bankovní a nebankovní, jiná peněžitá lichva bez smlouvy, nájemní, věcná, lichva formou nelegální práce, práce poskytované za jídlo, prostitucí a dalšími službami pro lichváře.

Mezi hlavní příčiny nových forem lichvy a zadlužení patří nízká úroveň finanční gramotnosti, nezaměstnanost, nedostatečná kvalifikace a nevzdělanost, uzavřené místní komunity, nestabilita s byty, nestabilní finanční rozpočet domácností.²²⁶

Mezi navrhovaná systémová řešení eliminace lichvy v sociálně vyloučených lokalitách patří regulování nabídky spotřebních úvěrů, nastavení podmínek oddlužení a regulace vymahatelnosti dluhů, posílení komunitní sociální práce, spolupráce s Policií ČR, nastavení systému dluhového vzdělávání a osvěty na školách, poradenství a sociální podpora v daných lokalitách, nastavení podmínek možnosti dotačního umožnění zřízení sociálního bydlení, výstavba sociálních bytů obcemi a kraji, včetně státu, podpora činnosti nestátních neziskových organizací a sociálních služeb působících v oblasti dluhové problematiky, lichvy, regulace reklamy nabízející rychlé půjčky, legislativní zákaz prodeje pohledávek u vybraných oblastí, zřízení centrálního registru všech dlužníků, umožnění alternativních způsobů oddlužení, úprava a zrušení principu volné volby exekutora a úprava procesu rozhodčího řízení ve spotřebitelských sporech.²²⁷ Česká obchodní inspekce ode dne 1. června 2018 nevykonává dozor nad

²²⁶ ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. Nové formy lichvy a zadlužení, [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné

z: <https://drive.google.com/drive/folders/0B9_PJxvG2A5aUjhrOUpkMGdnUVU>.

²²⁷ Ibidem.

dodržováním zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Výkon dozoru převzala Česká národní banka. Poskytovatelé a zprostředkovatelé spotřebních úvěrů mají povinnost prokázat se odbornou způsobilostí u akreditované osoby. Na základě prokázání odborné způsobilosti jsou zapsáni do registru České národní banky a mohou provozovat činnost. Podle zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, finanční arbitr (rozhodce) řeší spory *mezi spotřebitelem a věřitelem nebo zprostředkovatelem při nabízení, poskytování a zprostředkování spotřebitelského úvěru nebo jiného úvěru, zápůjčky či obdobné finanční služby*.²²⁸

Lichváři využívají různých praktik v rámci spotřební kultury a reklamy. I když ve společnosti existují hlasy volající po uzákonění zákazu reklamy na finanční půjčky, která vyvolává dojem snadného zisku finančních prostředků a malého rizika a s tím spojených dopadů, česká vláda v roce 2018 se staví k tomuto návrhu rezervovaně, i když je seznámena s faktem, že v České republice je vysoká zadluženost a vysoký počet exekucí. Konkrétně dluhy českých domácností vůči bankám stouply v dubnu roku 2018 o 9,4 miliardy korun oproti březnu téhož roku a částka dosáhla výše 1,565 bilionu korun. Meziročně domácnosti dluží o 111 miliard korun více než v loňském roce. Počet ukončených exekucí dlouhodobě roste, jen v roce 2017 jich bylo 540 tisíc. Počet nových exekucí meziročně klesl o jednu desetinu na 612 tisíc.²²⁹ Pro srovnání v příloze číslo čtyři předkládáme graficky znázorněnou zadluženost obyvatel v letech 2010–2015 z pohledu krátkodobých a dlouhodobých dluhů.

Naproti tomu společnost Google, největší internetový vyhledávač, oznámila, že od 13. července 2016 zakázala reklamu na rychlé půjčky, jakožto jeden z kroků, který má ochránit spotřebitele. Podle vlastního výzkumu dospěla k závěru, že tento typ půjček může vést k nesplacitelnosti dluhů a negativně působit na život lidí.²³⁰ Můžeme tedy konstatovat, že určujícím důvodem byl motiv povinnosti, tedy čistá rozumová forma

²²⁸ Česká obchodní inspekce. *Spotřebitelské úvěry* [online]. 2017 © Česká obchodní inspekce. Praha [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.coi.cz/pro-spotrebitele/spotrebiteleske-uvery/>>.

²²⁹ ČTK. *Novela zákona. Zákaz reklamy na půjčky vláda neodmítne, ale ani nepodpoří*. 15. 6. 2018 15:17 [online]. TÝDEN.CZ. 2006–2018 © Created by Sabre s.r.o. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zakaz-reklamy-na-pujcky-vlada-neodmitne-ale-ani-nepodpori_484698.html>.

²³⁰ Česká televize. Zpravodajství ČT 24. *Google zakáže reklamu na rychlé půjčky. Dluhy můžou být nesplacitelné*. 12. 5. 2016 [online]. © Česká televize 1996–2018. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1784179-google-zakaze-reklamu-na-rychle-pujcky-dluhy-muzou-byt-nesplacitelne>>.

mravního principu vykonat dobro, v tomto konkrétním případě formou zákazu reklamy.²³¹

Dlužníky, kteří využívají služeb lichvářů, jsou často lidé žijící v dlouhodobé a generační chudobě, kteří se ocitají na okraji společnosti. Jedná se především o lidi, kteří splácejí několik úvěrů, mající nízký příjem nebo jsou závislí na různých sociálních dávkách, lidé nezaměstnaní, samoživitelé rodin, senioři, dlouhodobě nemocní, lidé ohrožení chudobou, sociálním vyloučením, podnikatelé, studenti a lidé bez domova. Podle stupně dosaženého vzdělání jsou více ohroženi lidé bez vzdělání, se základním a středním vzděláním. Dále jsou lichvou ohroženi lidé s vysokým akademickým vzděláním, kteří mohou obtížně hledat zaměstnání a bydlení. V příloze 4 předkládáme modelový případ dluhové pasti, kdy z půjčené částky 31 225 korun je výsledná částka dluhu ve výši 126 808 korun.

V sociálně vyloučených lokalitách s vysokou mírou nezaměstnanosti lichváři využívají finanční a materiální tísně lidí. Sociální dávky, které jsou určeny na zabezpečení základních životních potřeb, na obživu, ošacení, léky, bydlení, příspěvky na péči o osoby zdravotně postižené, na obědy dětem do školy, na dojíždění do školních zařízení, atp., těmto příjemcům dávek lichváři odebírají z důvodu dluhu. Často jde o latentní formu lichvy. Nejedná se o masový jev, jde však o sociálně patologický jev současné doby.

Čistě hypoteticky, pokud by byl křesťan lichvářem, provinil by se proti sedmému a desátému Božímu přikázání, protože by se dopustil nespravedlivého jednání a křivdy tím, že nesmí být narušena práva bližního na hmotná dobra. Pokud by lichvář uplatnil žalobní petit u soudu vůči dlužníkovi, a očekával by úspěšnost ve sporu, jednal by v souladu se zákonem světským, ale dostal by se do nesouladu s osmým Božím přikázáním, protože by musel proti dlužníkovi uvést nepravdu.

Po stránce etické a morální je lichva pro člověka zlem s následky často tragickými. Lichváři v ČR nabízejí různé úvěry. Lidé jsou každým dnem oslovováni sofistikovanější reklamou v tisku, v médiích, v elektronických médiích na internetu o možnosti čerpání „výhodných“ půjček. Dokonce existuje několik internetových vyhledávačů a stránek, jako např. „Půjčky od lichváře ještě dnes“, kde může doslova každý čerpat různé typy půjček, které jsou „předpřipravené“ a cílí na konkrétního

²³¹ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, s. 76.

zákazníka podle jeho sociálního statutu a životní situace, v které se nachází. Jsou tak nabízeny např. půjčky bankovní, nebankovní, před výplatou, bez příjmu, půjčka pro nezaměstnané ihned, ihned na ruku, půjčka pro dlužníky, atp.²³² Budoucí dlužník je sice informován o tom, že výše úvěru bude vyšší, než u spotřebitelských úvěrů, ale zároveň je ujištěn, že nemusí „(...) dokládat svůj příjem, bezdlužnost ani se nenahlíží do registru dlužníků, ve kterém můžete mít starší záznam, komplikující půjčku v bance.“ Adresu provozovatele stránek se nám nepodařilo dohledat. Jedná se o jeden z mnoha inzerátů, u kterého lze vážně spekulovat, že je nemorálním svým podbízením.

Dalším nemorálním typem podbízení se zájemcům, je propojení obchodníků nabízejících spotřební zboží a poskytovatelů úvěrů na zboží v rámci jednoho prodejního prostoru. V zákazníkovi je tak uměle podvědomě vytvořena iluze, že si může koupit cokoli i bez peněz. Jedná se nejen o lákavou příležitost, ale prakticky o nepřímé vyvolání potřeby u kupujícího, aby si pořídil spotřební předměty, které neměl ani v úmyslu si zakoupit. Odkaz na pohodlí zákazníka si zboží zakoupit na jednom místě je pouhým lákadlem. Ve skutečnosti jde poskytovatelům úvěrů o dosažení maximálního zisku při minimálních rizicích. I když křesťanská sociální nauka kritizuje bezúčelné, nesmyslné hromadění majetku, a vznáší apel na spravedlivé přerozdělování společných statků bez poškozování práv druhých lidí, kde směnná spravedlnost by měla být postavena na blahobytu všech.

U poskytovatelů bankovních úvěrů se tak můžeme setkat s touhou po majetku, penězích, materiálních statcích. Banky v ČR nabízejí úvěry ve výši 10 % až 20 % podle typu úvěru. Český právní řád nezná institut, který by stanovil, jaká je povolená a nepovolená úroková sazba. V morální rovině se setkáváme s názory, že jiné smluvní vztahy mají lichvářský charakter. V praxi se tak setkáváme s názorem, že lichva je spojena s uplatňováním vysokých úroků poskytnutých půjček, mnohdy ve výši desítek a stovek procent. V rámci měnové krize v roce 1997 se v České republice pohybovaly krátkodobé bankovní úrokové sazby dne 22. května 1997 ve výši 197,5 %, důvodem byla devalvace koruny a lichvářské chování bank vůči sobě navzájem.²³³

Není pochyb o tom, že měnová politika státu je založena na úročení, jakožto nástroji hospodářské politiky státu. Můžeme konstatovat, že úrok v ekonomice je regulovanou cenou. Úrok je pro věřitele kompenzací za to, že se vzdal dnešní spotřeby ve prospěch

²³² PŮJČKOTÉKA.CZ. Inzerce půjček zdarma. *Půjčky od lichváře ještě dnes*. [online]. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.pujckoteka.cz/pujcky-od-lichvare/>>.

²³³ ZEMAN, Roman. *Lichva až na věky*, s. 113.

spotřeby budoucí. Dlužník získal prostředky k investici, čímž se příjem dlužníka v budoucnu se zvýší o výnos z investice. Za správné se v současné ekonomii považuje, aby úrokové sazby byly zvýšeny o případnou rizikovost v případě nesplacení půjčky v dané době, nebo nepředvídatelných budoucích událostí a o inflaci během trvání půjčky. Na jedné straně podle liberálních ekonomů je úrok součástí směny. Na straně druhé vyvstává otázka, zda má být úrok regulován v dobrovolných kontraktech. Můžeme tedy konstatovat, že úrok je cena, kterou musí dlužník uhradit věřiteli za nakládání s penězi. Cenou peněz je jejich kupní síla. Úroková sazba státu stanovená centrální bankou může být nízká, což může vést k tomu, že lidé méně ukládají peněz do bank, nulová, což by znamenalo, že lidé by do bank neměli důvod ukládat peníze, a dokonce záporná. Přesto banky mají nástroje tzv. rychle se kazících peněz, kdy i při záporné úrokové sazbě ztrácejí hodnotu peníze uschované doma více než v bankách, což v období ekonomické krize v roce 2013 aplikovala Centrální banka ve Švédsku.²³⁴

V příloze 9 uvádíme výši úroků slučitelných s morálkou na základě srovnání lombardní úrokové sazby České národní banky. Lombardní sazba je úroková sazba z lombardního úvěru, který je krytý zástavou cenných papírů, cenných kovů a některých druhů zboží. Obchodní banky lombardní úvěr poskytují klientům. Centrální banka ho poskytuje obchodním bankám ve výši jen části zástavy (např. 75 %), čímž se věřitel zajišťuje proti případnému poklesu hodnoty ceny zástavy.²³⁵

Podle údajů České národní banky byla výše lombardní úrokové sazby ke dni 30.11.2018 ve výši 2,75 %, přitom od prosince roku 2012 do července roku 2017 byla ve výši 0,25 % (viz příloha č. 10).²³⁶ Vládní dluh ke dni 31.12.2017 činil 1,749 bilionu korun.²³⁷

²³⁴ HAMPL, Mojmir. *Vývoj pohledu na úrok očima ekonoma*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/hampl_2011032_2_young_mbsa_forum.html>.

²³⁵ BENEŠ, Václav. *Bankovní a finanční slovník*, s. 79.

²³⁶ Česká národní banka. *Oficiální úrokové sazby ČNB (ke konci měsíce) (%)*. Číslo sestavy = 158/1061). *Výběr dat. Databáze časových řad ARAD*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=1&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=158&p_uka=3&p_strid=AEAA&p_od=199301&p_do=201805&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C>.

²³⁷ Česká národní banka. *Vládní dluh a jeho struktura (ESA) – konsolidovaná verze*. Databáze časových řad ARAD [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_sestuid=30756&p_uka=1&p_strid=ABE&p_sort=2&p_od=200712&p_do=201712&p_period=12&p_des=50&p_format=4&p_decsep=,&p_lang=CS>

6.1. Rozkvět lichvy v demokratických společnostech a paradox úroků

Od sedmdesátých let 20. století je známý sociologický pojem *konzumní společnost*, o které se vyjadřují významné osobnosti jako Gill Lipovetsky, Erich Fromm, sociolog Jan Keller či Milan Petrušek, který zachycuje specifika dnešní doby na popisech různých typů společností. Můžeme říci, že žijeme v době, kdy celé společnosti disponují velkým množstvím hmotných statků, tedy žijeme v materialistické spotřební společnosti. Po roce 1989 se v ČR úsilí o plnou zaměstnat nahradilo bojem s inflací, spoléháním se na samoregulaci trhu a snahou o deregulaci cen po vzoru neoklasické ekonomie v podobě konzervativní ekonomie. Postupně tak docházelo k demontáži sociálně právního státu postupným snižováním daňové zátěže ekonomických subjektů reformou daňových systémů, omezováním sociálních výdajů.²³⁸ Z marnotratné společnosti jedinců, sociálních skupin a společenství, která vydávala se svých zdrojů více, než bylo nezbytné, která nebyla schopná efektivně řídit ekonomiku, k přírodě se chovala neuctivě a devastovala ji a žila v iluzi, že lze neekonomickým marnotratnictvím vykoupit politickou loajalitu (tzv. gulášový socialismus), se začala rozvíjet společnost hrabivá. Marnotratnost je jedním ze socioekonomických faktorů, který vedl k rozpadu společností sovětského typu.²³⁹ Níže popíšeme některé typy společností podle sociologa Miloslava Petruska z publikace *Společnosti pozdní doby*, ve kterých se lichvě velice dobře daří. Česká republika prošla mixem některých níže uvedených charakteristik společností, kde se úspěšně daří lichevním praktikám.

6.2. Hrabivá společnost

Hrabivou společností označuje britský socialista, historik a ekonom Richard Henry Tawney (spolutvůrce politického a mravního programu Labour Party) kapitalistickou společnost, ve které došlo k oddělení práce a vlastnictví a dále k oddělení vlastnictví a sociální jistoty, což má za následek pád morálky. V hrabivé společnosti je vlastnictví samo sobě účelem. Společnost se mění ve společenství lidí podle iracionální nerovnosti. Neexistují žádné mravní hranice k dosažení hospodářských cílů. Vlastnictví je prvořadé, veřejný zájem je na druhém místě a je nahodilý. Jediný smysl ve společnosti hraje

²³⁸ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*, s. 364–366.

²³⁹ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. Knižnice Sociologické aktuality; sv. 12., s. 171–172.

nabývání vlastnictví, čemuž se podřizují všechny sociální hodnoty, sociální a mravní normy a vzorce chování.²⁴⁰ Tento typ společnosti může nahradit společnost funkcionální. V této společnosti nejsou lidé držiteli vlastnických práv, ale jsou nástroji dosahování sociálních cílů. Povinností všech je klást důraz „(...) *nikoli na možnosti, které průmyslová organizace skýtá jednotlivcům, ale na sociální funkce, které plní.*“²⁴¹

Jan Keller konstatuje, že na jedné straně dochází k obrovskému hromadění statků, vznikají finanční přebytky, které nejsou schopny banky dále reinvestovat, a na druhé straně stagnace příjmů z práce vede k dalšímu zadlužování obyvatelstva. Jedná se o určitý typ pyramidové hry, kde profitují ti, kdo půjčují, a ti, kdo se zadlužili. Vznikají tak peníze ve formě dluhu. Domácnosti se stále více zadlužují, což vede k větší expanzi peněžních zásob. Na jedné straně rostou příjmy majitelů a akcionářů velkých firem na úkor pracovníků a na druhé straně reálná kupní síla obyvatelstva stagnuje. Domácnosti s nízkými příjmy v omezené míře nakupují zboží a služby. Splátky úroků z dluhů přinášejí finančnímu sektoru nemalé finanční zisky. Tento způsob směny nebyl dříve možný. V historii převládala měna v podobě textilu, drahých kovů, mincí z nich ražených a později v podobě bankovek krytých zlatem.²⁴²

Současná měna bývá ekonomy označována jako *fiat money*. Význam slova fiat spočívá v latinském původu a v překladu znamenajícím *staniž se* či *budiž*. Znamená to, že peníze vznikají na základě úřední moci, tedy rozhodnutím státu. Dnešní peníze nemají hodnotu samy o sobě (nedochází k výměně peněz za zlato), ale hodnotu získávají výrokem státu, tedy zákonem v kombinaci s ochotou lidí se tomuto výroku podřídit. Za socialismu byla hodnota bankovek kryta prací lidu. Hodnota bankovek závisí na konkurenceschopnosti ekonomiky, tedy schopností lidí ji používat, vytvářet hodnoty, prodávat je na trhu. Hodnota měny závisí na očekávání vývoje budoucích politik, celého hospodářství a konkurenceschopnosti.²⁴³ Podstatou peněz je dluh. Adam Votruba je kritikem těch, kteří tvrdí a moralizují způsob života na dluh, poněvadž nechápu funkci dnešního systému, který je postaven na dluhu, který nelze splatit. Vzrůst virtuálních peněz snižuje nároky na krytí měn a na vytváření hotovostních finančních rezerv a dluhy rostou. Tyto dluhy jsou z podstaty způsobu tvorby peněz

²⁴⁰ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno*, 1931.

²⁴¹ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*, s. 105–107.

²⁴² KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 35–37.

²⁴³ TŮMA, Zdeněk. *Nad minulostí a budoucností české koruny*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2003/cl_03_030123b.html>.

nesplacitelné a dále se kumulují. Příčinou cyklických krizí tak může být nedostačený oběh zadržovaných peněz.²⁴⁴

6.3. Permisivní společnost

V permisivní společnosti si klademe etickou a morální otázku týkající se postmoderní doby a relativizace dřívějších hodnot a regulativů. Permisivita znamená všedovolenost. Liberální stát nemá dispozice ke korigování mravního chování, je opakem konzervativního státu. Můžeme konstatovat, že v minulosti až do 19. století existoval celospolečenský konsenzus. Lidé se shodli na tom, že stát má regulovat morálku a lpět na dodržování mravních zásad. Soukromá morálka má být podřízena veřejné morálce. Všeobecně nastavené standardy chování v sociálním prostředí byly obecně známé. Neznamená to, že by lidé byli dříve mravnější, ale jejich mravní chování bylo více pod kontrolou vnější a vnitřní. Lidé věděli, co je to svědomí a jak s ním pracovat díky křesťanství.

Současná permisivní společnost je postavena na tom, že se rozpadl všeobecný konsenzus v podřízenosti pravidlům veřejné morálky. Některé soukromé aktivity se dostaly do veřejné morálky, některé jsou přehlíženy. V rámci sekularizované společnosti se vytratila či velice oslabila funkce regulace nežádoucího chování. Oslabila se funkce náboženská, jakožto jednoho z mnoha regulativů. Liberální státy se vzdaly pravomoci usměrňovat a korigovat s odkazem na lidskou svobodu. Minimalizace zásahu státu do mravního chování jedinců vytvořila mnohá etická dilemata. Změnil se vztah člověka k životu a k životním aktivitám. Zkrácením pracovní doby vznikl větší prostor pro využití a trávení volného času, což vedlo k nárůstu sociálně nebezpečné nudy a vzrůstu násilí a agresivního chování. Rozvoj průmyslu, vědy, lékařství, ekonomie, atd., otevřel otázky týkající se eutanazie, potratů, zabití, vztahu k práci (vztah práce a spotřeby), komercializace sportu (hráči a kluby jsou zbožím a předmětem směny). Došlo ke změně v módě a odívání. Hlavní roli hrají média, která posouvají hranice mravního povědomí deformací klasického tradičního svědomí a určují, co je stále ještě přípustné, i když ještě před několika lety bylo takové chování zcela nepřipustné. Média začala banalizovat zlo. Rozvinuly se adrenalinové sporty a hry, upadl zájem o vážnou kulturu, kterou vystřídala kultura masmediálních vlivů,

²⁴⁴ VOTRUBA, Adam. *Paradox úroků: dějiny konceptu bezúročné měny*, s. 12.

pornografie. Co bylo dříve marginalizováno a tabuizováno, veřejně nepřijatelné, se v liberálních a libertiánských společnostech uznává za legitimní. V minulosti lidé nebyli lepší, ale znali pravidla etikety, práva, mravů, ty dodržovali a v případě porušení si byli většinou vědomi nemorálního jednání (hříchu), které ve svém svědomí zpracovávali v souladu s tehdy platným dogmatem, naukou (církvní, právní). V permissivní společnosti lidé hřeší, ale nevědí, že hřeší. Neznamena to, že by se rozpadly hodnoty v dané společnosti. Ale systém tradičních hodnot se více zrelativizoval v důsledku antropologického přístupu. Permissivní společnost je společností nevyzrálou a degenerovanou. Spotřební průmysl a masová média ovlivňují chování a jednání jedinců. V permissivní společnosti je vysoká míra rozvodovosti, lidé žijí v sériové monogamii (střídání partnerů), společnost se potýká se sociálně patologickými jevy, jako je gamblerství, drogová a alkoholová závislost části obyvatelstva, patologická lhavost atp.²⁴⁵

6.4. Komerční společnost

Komerční (tržní), či konzumní společnost je postavena na konzumerismu, kde je upřednostňováno nadměrné nakupování a nadměrná spotřeba s ideou hédonismu a individuálního požitku. Oprávněnost na kvalitativnější a bohatší uspokojování životních potřeb je legitimním očekáváním jedinců. Papež Jan Pavel II. v encyklice *Centesimus annus* poukázal na fakt, že je nutné se umět nechat vést potřebami, které respektují všechny dimenze lidského bytí, a staví vnitřní a duchovní stránky nad hmotné a pudové. Pokud člověk podlehne pouze svým pudům bez uznání hodnot svého svědomí a svobod, vytvoří si nepřijatelné návyky a způsoby chování, které jsou škodlivé psychickému a somatickému vývoje jedince.²⁴⁶

V postmoderní kapitalistické společnosti je vše na prodej a ke koupi. V této společnosti závisí stabilita na rovnováze mezi individuálním a kolektivním rozhodováním, mezi požitkem a mravním závazkem. Komerční společnost je též společností marnotratnou, kde se vydává více ze svých zdrojů, než je nezbytně nutné. V těchto společnostech snadno dochází k zadlužení domácností a států. Izraelsko-americký sociolog Amitai Etzioni (* 4. ledna 1929) konstatoval, že lidé volí prostředky,

²⁴⁵ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*, s. 234–237.

²⁴⁶ JAN PAVEL II. *Centesimus annus*. Řím: 1991, čl. 36. (In: Katolická církev. *Sociální encykliky (1891–1991)*. 1. vyd. Autor úvodu Tomáš HALÍK. Praha: Zvon, 1996, s. 450–451.).

nikoli cíle na bázi svých hodnot a emocí, rozhodovací jednotkou je sociální společenství (kolegiální, pracovní skupiny, etnické, rasové). Lidé se snaží sledovat a uspokojovat požitky a morálku. Ekonomika je součástí subsystému společnosti, kultury a politiky. Jako příklad uvádí úspěšné zavedení kreditních karet, které dovolily se lidem zadlužit, aniž si uvědomují, že dluh je špatnost. Lidé nevnímají povinnost „má dáti“ u půjčky a dluhů. Dochází tak k znečitlivění a ztrátě vnímání, tedy banalizaci zla, na kterou doplácí dlužník a sociální okolí.²⁴⁷ Člověk touží po jedinečnosti, odlišení se od konformity. Proto se snaží kupovat nejnovější modely různé spotřební elektroniky (mobilní telefony, tablety, motorová vozidla), volí exotické dovolené, drahé zboží, což má vyjadřovat jeho styl, sociální status a kohezi v rámci skupiny ve společnosti.

Hans Luhmann německý sociolog konstatoval, že současné občanské společnosti hodnotí všechny hospodářské činnosti a věci prostřednictvím peněz. Peníze se staly samoúčelem tedy bohem na zemi a komunikačním prostředkem mezi lidmi. Slovo kredit je odvozeno od latinského slova *credere*, které je složeno ze dvou slov *cor* a *dare*. V překladu je význam dát nebo svěřit někomu srdce.²⁴⁸

Evangelický teolog Falk Wagner popisuje současnou společnost tak, že penězi je oceněna vnitřní a vnější stránka člověka, práce, její produkty. Vztah Boha a peněz nelze zredukovat na pouhý negativní vztah jejich vzájemného vylučování. Lze tedy hovořit o určitém peněžním panteismu moderní doby. Bytí a svébytnost náleží na základě jejich samoúčelnosti penězům. Vše, co nejsou peníze, ale s penězi souvisí, je degradováno na nesamostatný prostředek. Úkolem křesťanské teologie není etické zhodnocení peněz, nýbrž teologické zhodnocení s ohledem na současnou perspektivu vztahu Boha, peněz a nových životních situací lidí v rámci konkurenčního pojetí Boha.

Kreditní kartou lze platit, je to projev sekularizované všudypřítomnosti. V rámci božské povahy potřebují peníze ke svému prosazení různé obsahy a zboží, které lze nahradit kdykoli jiným libovolným prostředkem.

Měli bychom si uvědomit, že soukromé starosti se zrcadlí ve společenských problémech. Například již u zmiňovaných kreditních karet sociolog Georg Ritzer konstatuje, že kreditní karta je jak soukromou starostí, tak je starostí velkých sociálních, finančních, ekonomických subjektů, které může vést do problémů veřejných. Užívání kreditních karet se dotýká, jednotlivců, rodin, velkých finančních institucí, což může

²⁴⁷ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*, s. 141–143.

²⁴⁸ KOCH, Kurt. *Konfrontace nebo dialog?: palčivé otázky dneška a křesťanská víra*. Praha: Vyšehrad, 2000. Orientace (Vyšehrad), s. 36–38.

mít přesah nadnárodní a globální. Svět kreditních karet je světem depersonalizovaným. Svět kreditních karet vede jedním směrem k lidským tragédiím a druhým směrem ke skutečnému obohacení lidského a k efektivnímu využívání moderních technologií. Nejlepší obranou proti tomuto typu kultury je učinit ji naším sluhou.

Německý filozof a sociolog Georg Simmel upozorňuje na pokušení neprozíravého jednání v souvislosti s dlužními úpisy a závazky placenými kartou, kdy pokušení lehkomyšlnosti nákupů narůstá, jak se vzdaluje vidina hotových peněz. V minulosti bylo v sociologických výzkumech prokázáno, že lidé více utrácejí za nákupy s platební kartou, než když platí hotově.²⁴⁹

Rizikovost karet spočívá v tom, že držitel karty může nakupovat více, než ve skutečnosti má. Může jít tzv. do záporného stavu, čímž si vytváří dluh, za což je sankcionován nemalými poplatky. Lze zde konstatovat, že jde o určitý typ lichevního jednání. Jde však o autonomní jednání držitele karty, za které nese plné důsledky.

Přítom je jednoduché řešení, jak se vyvarovat dluhů. Stačí používat chladný rozum, mít míru asketického chování a umět odkládat potřeby okamžitého uspokojení, čímž lze předcházet konzumnímu způsobu života. Důležité je mít přehled o financích, které máme k dispozici a umět dodržovat finanční plán v rámci jednotlivce, rodiny. Štěstí nespočívá v hromadění materiálních statků. Na druhé straně vyvstává dilema spotřeby chápané jako cíl a zároveň hodnota sama o sobě. Nutno podotknout, že kreditní karty mají výhodu v tom, že jejich prostřednictvím lze koupit jakékoli zboží, funguje bez teritoriálního omezení a snižuje náklady na směnný akt a na manipulaci s penězi.²⁵⁰

Pouze zodpovědný jedinec vůči sobě, je zodpovědným vůči druhým. A tehdy dává druhým svobodu. Nezodpovědným jednáním znesvobodňujeme nejen sebe, ale i druhé. Český ekonom a vysokoškolský pedagog Luboš Smrčka popisuje rodinný rozpočet v klasických rodinách, který byl ve 20. století hojně rozšířen. V současnosti se rodinný rozpočet z majoritní rodiny vytratil. Přítom jde o jakási pravidla v dané rodině v nabývání a utrácení peněz. Sice se setkáváme s komunální a státními rozpočty, ale opomíjíme důležitost rodinných rozpočtů. Rodinný rozpočet je ukazatelem chování jednotlivce či rodiny a ukazuje na finanční možnosti.²⁵¹

²⁴⁹ Ibidem, s. 383.

²⁵⁰ Ibidem, s. 382–383.

²⁵¹ SMRČKA, Luboš. *Rodinný rozpočet a společnost spotřeby: (staronový pohled na osobní finance a bohatství)*, s. 17.

V komerční tržní společnosti nacházíme významné morální a etické dilema. V mnohých státech proběhla změna ve způsobu chování, kdy je občanům podsouváno, že utratit více než vydělali, není ničím špatným, co by je mělo znepokojovat. Města a státy hospodaří se schodky a úvěry, jsou vydávány dluhopisy. Tento způsob jednání, tedy života na dluh je dáván za příklad občanům, což je etickým sporným dilematem. Dochází tak k morálnímu hazardu, který vznikl v bankovním sektoru v osmdesátých a devadesátých letech 20. století. Finanční domy operovaly s instrumenty, kde podkladová aktiva se dala těžko definovat a racionálně zhodnotit z hlediska rizika (viz hypotéční krize v USA, kuponová privatizace v ČR, poskytování úvěrů na pochybné projekty). Tyto bankovní domy se dostaly do obrovských potíží a především díky politickým a národohospodářským důvodům byly některé zachráněny domovskými státy formou masivních peněžních injekcí. Morální hazard tak vedl k pádu nejstarší britské investiční banky Barings Bank či české Investiční a poštovní banky.²⁵² Problém tkví v politické vulgarizaci, obhajování schodků rozpočtů rádoby srozumitelnými argumenty pro voliče. Občan je masírován médii, aby uvěřil, proč je schodek dovolen. Přitom původní schodkové hospodaření podle Keynesa bylo motivováno podporou stagnující ekonomiky a jejím uvedením zpět do prosperity. V České republice podle ekonomických ukazatelů dochází od roku 2016 k hospodářskému růstu, a přesto je státní rozpočet koncipován schodkově. Praxe politiků je obhajovat schodek proto, že nejsou schopni snížit výdaje a najít nové příjmy. K nerovnováze mezi příjmy a výdaji dochází často kvůli nezodpovědnému chování politických reprezentací, jsou zaviněny zbytečnými výdaji, nakupováním předražených služeb. Je tak vytvářena iluze dobrého bydla v prostoru nekonečné lehkovážnosti

²⁵² Pozn.: „(...) Předmětem sporu, který se táhne dodnes, je postup ČNB a vlády ČR během víkendu 16. – 19. června 2000, kdy byl dohodnut prodej podniku IPB, a to jediné bance, která jej byla ochotna ze dne na den převzít, ČSOB, a.s. Jak se dalo očekávat, uvedený prodej vyvolal řadu sporů, ve kterých hrála aktivní roli Nomura Int. London. Nešlo přitom ani tak o 46% akcií IPB, které vlastnila, ale o skupinu pivovarů České pivo (včetně plzeňského Prazdroje), kterou prodala Jihoafrické firmě SAB a zaplatila za ni bezcenný akciemi IPB. Uvedený obchod byl možný jen díky tajné dohodě s IPB, sepsané ještě předtím než Nomura podepsala smlouvu s úřednickou vládou Tošovského o koupi státního podílu v IPB. Tajná dohoda s vedením IPB, kterou se Nomura hned na začátku zbavila veškerého investorského rizika, Nomuře umožnila, aby mohla svými akciemi IPB ručit a případně zaplatit za akcie nejlepších českých pivovarů. Nebylo tam nic o tom, že tyto akcie nemůže k zaplacení Plzeňského Prazdroje použít, kdyby mezitím IPB i za účasti Nomury zkrachovala.(...) V neposlední řadě také řešila laxní přístup ČNB, která problémy IPB neřešila včas, a když celá věc proběhla, tvářila se, že jí to vlastně ani moc netýká. Vše potom dorazila první Topolánková vláda, nesmyslně odstoupila od pohledávky, ve výši 111 mld. Kč zaplatila Nomuře, která byla v letech 2004–2005 sama ochotna platit českému státu.“ (In: MLÁDEK, Jan. *Vzestup a pád Investiční a poštovní banky*. 31. 1. 2011. [online]. Mladek.EU. Copyright © 2015 Ing. Jan Mládek, Tábor. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.mladek.eu/media/detail/vzestup-a-pad-investicni-a-postovni-banky?year=2011>>.

v moderní společnosti. Je vytvářen pocit neohroženosti a životního optimismu z hospodářského růstu a důvěry v ekonomiku. Jako příklad uvádíme prohlášení z novoročního projevu tehdejšího prezidenta Václava Klause ze dne 1. ledna 2008: „(...) *Co jiného naznačuje obrovský nárůst hypoték, než víru v dnešek a hlavně v budoucnost?*“ Zadlužování rodin v té době rostlo geometrickou řadou jako víra v lepší budoucnost. Kde je střídmost a akumulace kapitálu? V této atmosféře se nebývale dařilo bankovním a nebankovním společnostem, které poskytovaly půjčky, nezřídka lichvářského typu. Život na dluh se tak stal vírou v lepší budoucnost.²⁵³ V příloze 7 a 8 předkládáme přehled poskytovatelů bankovních úvěrů a mikropůjček včetně úrokových sazeb a RPSN.

Položme si otázku z pohledu rodinných financí a osobního bohatství. Jak se má rodina chovat v době neustálého růstu? Máme přistupovat ke světu spotřebitelským konzumním způsobem života? Jaké budou morální důsledky našeho jednání pro budoucí pokolení? Nacházíme se v bludném kruhu. Politici měří úspěšnost na ukazatelích hrubého domácího produktu, který je makroekonomickým souhrnným ukazatelem vyjadřujícím hodnotu vytvořenou v národním hospodářství za sledované období, např. za rok. Odkazují voliče na fakt, že je důležitá podpora růstu spotřeby domácností bez ohledu na zdravotní a potřebnost takového růstu. Jaká je moralita jednání? Představa o tom, že pouze trhu přísluší poskytování všech druhů statků, je redukcionistickým pohledem na osoby a společnost. Dochází tak ke ztrátě svobody člověka, který je jen spotřebitelem zboží, výrobcem a konzumentem.²⁵⁴ Rozvoj nelze redukovat na pouhé hromadění statků a služeb.²⁵⁵ Fakticky sledujeme nejen hospodářský růst, ale pozorujeme rozpad morálních hodnot, rozpad rodin, vztahů mezi lidmi, rozpad tradičních ekonomických vztahů, pokles porodnosti a erozi morálky. Někteří ekonomové mylně očekávají od rodiny chování, jaké očekávají od ekonomických subjektů. Do rozhodování rodin vstupuje více sentimentu, psychologie, sociologických jevů, čímž její chování je nepředvídatelnější. Společnost je postavena na výkonnosti a nejistotě v podobě pracovních míst. Je vyžadována flexibilita

²⁵³ SMRČKA, Luboš. *Rodinný rozpočet a společnost spotřeby: (staronový pohled na osobní finance a bohatství)*, s. 22.

²⁵⁴ Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Sedmá kapitola – ekonomický život. IV. Ekonomické instituce ve službách člověku, čl. 349–350, s. 225–226.

²⁵⁵ *Ibidem*, Sedmá kapitola – Ekonomický život. II. Morálka a ekonomika, čl. 334, s. 217.

zaměstnanců v rámci měnících se způsobů výroby. Lidé žijí v nejistotě a v napětí. To se podepisuje na psychickém zdraví a chování jednotlivců, skupin a společností.²⁵⁶

6.5. Lichva v současné hospodářsko-etické praxi

V této podkapitole uvedeme na vybraných vzorových kazuistikách lichevní praktiky v českém prostředí a nabídneme možná řešení boje proti lichvě a neúměrnému zadlužování se.

6.5.1. Nájemní lichva

Nájemní lichva je taková, kdy lichvář zakoupí nemovitosti obývanou sociálně nepřizpůsobivým etnikem a s nájemníky uzavře nové nájemní smlouvy za ceny, které jsou více než nepřiměřené.²⁵⁷

Příkladem jsou ubytovny, v kterých je za jednu místnost účtována částka 15 000 korun, což stát umožňuje. V těchto bytech jsou většinou ubytováni lidé bez zaměstnání, pobírající sociální dávky (např. na bydlení), lidé se zdravotním postižením, ale i lidé zaměstnaní, dlužníci a lidé, kteří si řádně plní své povinnosti, jsou zaměstnaní, bez dluhů, s nízkým příjmem. Nárůst podnikatelů se sociálním bydlením byl v posledních letech značný. „(...) *Toto podnikání, které otevřeně a zcela bez zábran zneužívá solidární sociální systém, je v Moravskoslezském kraji jen špičkou ledovce tvořeného lidskou bídou, tvrdí lídr hnutí Změna pro Ostravu Peter Harvánek.*“²⁵⁸

V poslední době se stát snaží eliminovat doplatky na bydlení. Ovšem neetický a vysoce nemorální obchod s chudobou zatím nevyřešil.

6.5.2. Nájemní lichva z pohledu nájemce dlužníka

V této kazuistice popíšeme příběh rozvedené matky se synem, která krátkodobě ztratila zaměstnání a nebyla schopna uhradit nájemné v městském bytě ve výši 3919 korun. Město částku nevybíralo hned, kdy se dozvědělo o nezaplacení nájemného, ale

²⁵⁶ SMRČKA, Luboš. *Rodinný rozpočet a společnost spotřeby: (staronový pohled na osobní finance a bohatství)*, s. 23–31.

²⁵⁷ ZEMAN, Roman. *Lichva až na věky*, s. 136.

²⁵⁸ ČERNÁ, Daniela. *Nájemné v bytech pro sociálně slabé funguje jako lichva, stát vysoce ziskové „sociální podnikání“ podporuje. Svezl se i Bakala, říká ostravský politik. 12. 6. 2014* [online]. Krajskélisty.cz. Moravskoslezský kraj. © 2013 – 2018. Anna Vančová. Krajské listy, s.r.o. Praha: 2014. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.krajskelisty.cz/moravskoslezsky-kraj/okres-ostava-mesto/5533-najemne-v-bytech-pro-socialne-slabe-funguje-jako-lichva-stat-vysoce-ziskove-socialni-podnikani-podporuje-svezl-se-i-bakala-rika-ostavsky-politik.htm>>.

vyčkalo několik let, než vyzvalo dlužníci k zaplacení dlužného nájemného. V období od 1. srpna 2010 do 25. dubna 2014 činil poplatek z prodlení 13 363 korun, který byl stanoven ve smlouvě ve výši 2,5 promile denně, nejméně však 25 korun i za započatý měsíc ze shora citované prodlené částky. V únoru roku 2015 rozhodl soud platebním příkazem k uhrazení pohledávky žalobce (města) vůči žalované dlužnici ve výši 95 827 korun. Samoživitelka nebyla schopna částku uhradit, a tak město předalo případ exekutorovi. Exekutor v červenci roku 2015 požadoval uhradit celkovou částku ve výši 684 448,65 korun. Vyšel z údajů soudu, kde k jistině (95 827 korun) připočetl poplatky z prodlení ve výši 473 707,55 korun, náklady soudního řízení ve výši 4792 korun, náklady exekuce oprávněného ve výši 300 korun, odměnu soudního exekutora ve výši 86 160 korun, hotové výdaje ve výši 4550 korun a DPH z nákladů oprávněného a soudního exekutora ve výši 19 112,10 korun.

Na této kazuistice demonstrujeme nemravné a neetické jednání města. Město mohlo začít vymáhat pohledávku ihned, ne čekat několik let, kdy rostlo penále a úroky. Z původní dlužní částky ve výši 3919 korun vznikl celkový dluh ve výši 684 449 korun. Tento způsob lichvy není v České republice ojedinělý. Obdobně vyčkávají finanční úřady, zdravotní pojišťovny a jiné organizace. Věřitelé dlužníky vyzvou až těsně před koncem promlčecí doby, tedy nároku na uplatnění pohledávky. Uměle se tak zadlužuje obyvatelstvo. Pro samoživitelku je takovýto dluh těžko řešitelným. Stát se tímto způsobem lichvy nezabývá.

S ohledem na ochranu citlivých osobních údajů nelze blíže specifikovat daný případ., Tím neomlouváme jednání dlužnice, která si nezodpovědností přivodila sobě a synovi nemalé starosti do budoucna. Kazuistiku poskytla nejmenovaná nestátní organizace zabývající se pomocí lidem v nouzi a oddlužením.

6.5.3. Nájemní lichva z pohledu nájemce věřitele

Věřitel pronajal panelový byt po rodičích muži, který si našel zaměstnání ve městě, za částku patnáct tisíc korun včetně poplatků za energie. Nájemník během několika desítek dnů ztratil zaměstnání a nebyl schopen platit za nájemné a služby, ale pronajímatele neinformoval o nastalé sociální situaci. Nájemce obdržel od nájemníka peníze za nájemné dle smluvního ujednání. Vyzval tedy nájemníka, aby mu uhradil dlužné nájemné, což do určeného data neučinil, a aby se vystěhoval z pronajatého bytu. Případ předal právnímu zástupci, ten v souladu se zákonem podal předžalobní výzvu nájemníkovi a vyzval ho k úhradě dlužné částky, nájemník na výzvu nereagoval.

Nájemce (žalobce) tedy podal žalobu u soudu prostřednictvím právního zástupce. Nájemníkovi (žalovaný) byla soudem uložena povinnost do třech dnů od právní moci uhradit dluh žalobci (nájemci), což neučinil. Jelikož vznikl rozsudkem exekuční titul, nájemce jakožto věřitel podal návrh na exekuci vůči povinnému (nájemci), která se řídí zákonem č. 120/2001 Sb., o exekutorech a exekuční činnosti. Exekutor vyzval dlužníka, aby zaplatil dluh do 30 dnů ode dne výzvy. Na výzvu nájemník nereagoval. Podle statistiky má věřitel 20% šanci na vymožení dlužné částky. A co nájemce věřitel? Aby nepřišel o byt, platil pravidelně nájemné za nájemce. V celé kauze zatím nájemce vynaložil 60 000 korun za nájemné, za advokátní služby, tedy tři právní úkony podle vyhl. Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb. (3 × 3800 korun + DPH), ve výši 13 794 korun, za podání žaloby 3000 korun (soudní poplatek může být žalobci prominut soudem). Náklady exekuce, které hradí dlužník, sestávají z 15% odměny (v tomto případě 9000 korun) a náhrady za hotové výdaje (paušální cena 3500 korun + DPH). Někteří věřitelé nazývají tento způsob exekučního řízení, jako státem posvěcenou lichvu.²⁵⁹ Než se nájemce domůže svých práv, vyklizení bytů, musí vyčkat několik měsíců, někdy i let, než se případ vyřeší. V některých případech doplatí za nezodpovědné jednání dlužníka ze svého nejen po stránce finanční, ale i psychické a zdravotní, nehledě na časovou újmu. Je-li dlužníkem člověk, který je sériově zadlužen a není šance, že by za svého života své dluhy splatil, věřitel má prakticky nulovou šanci na úhradu alespoň části vynaložených nákladů.

Pokud by nájemník jednal úmyslně a chtěl poškodit nájemce, jednalo by se o trestný čin. Pokud by byl křesťanem, jeho jednání by bylo v konfliktu s Božími přikázáními. Dopustil by se tak těžkého hříchu proti majetku, tedy proti sedmému a desátému Božímu přikázání.²⁶⁰

6.5.4. Výzkum lichvy (úžera) v sociálně vyloučené lokalitě na Slovensku

V této podkapitole předkládáme velice podnětné výsledky výzkumu Tomáše Hrustiče z Ústavu etnológie Slovenskej akademie vied, který se zabývá romským etnikem a problematikou dlouhodobé generační chudoby, vztahy mezi lichváři a lidmi, kteří si půjčují peníze v sociálně vyloučených lokalitách. Výzkum probíhal přímo

²⁵⁹ VOKÁL, Ondřej. *Exekuce v kostce. Je exekuce státem posvěcená lichva?* 12. 8. 2018 [online]. Peníze.cz. © 2000–2015. Praha: 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.penize.cz/exekuce/302910-exekuce-v-kostce-je-exekuce-statem-posvecena-lichva>>.

²⁶⁰ KOLLER, Milan. *Morální aspekty smluv o úvěru a půjčce s ohledem na český kontext*, s. 60.

v dané komunitě, kde Tomáš Hruštič aktivně žil několik týdnů s lidmi postiženými chudobou a lichvou. Obdobný výzkum proběhl v České republice v roce 2016 týkající se výzkumu nových forem lichvy a zadlužení, který provedl vědecko-výzkumný ústav ACCENDO.²⁶¹ Výzkum v ČR proběhl na základě získaných údajů od sociálních pracovníků, kteří se v dané výzkumné lokalitě pohybují omezeně v rámci pracovních povinností. Tím je podle našeho subjektivního pohledu hodnota českého výzkumu snížena v komparaci s výzkumem Tomáše Hruštiče, který v dané vyloučené lokalitě žil několik týdnů s Romy. Obdobný výzkum v České republice jsme nedohledali. Proto jsme dali přednost vybraným výsledkům terénního výzkumu Tomáše Hruštiče, které ilustrativně předkládáme a níže popisujeme. V práci však prezentujeme některé podnětné výstupy vědecko-výzkumného ústavu ACCENDO týkající se statistických údajů v zadlužování se obyvatelstva v České republice, včetně některých doporučení řešení zadluženosti a lichvy (viz přílohy 2–4, 11).²⁶²

Dlouhodobá generační chudoba je charakteristická pro malé skupiny a komunity. Lichváři z řad místních komunit poskytují nemravné lichvářské půjčky bez právního statutu, bez smlouvy, lidem s nízkou gramotností, nezaměstnaným, seniorům, sociálně vyloučeným, lidem v tíživých životních situacích, kteří nejsou schopni uspokojovat své základní životní potřeby (např. ztráta partnera, manžela, zaměstnání, vážné onemocnění, dlouhodobá pracovní neschopnost, atp.) V tomto typu komunit se nemohou členové spolehnout na finanční pomoc příbuzných a rodiny. Výzkum prováděl na východním Slovensku v letech 2005 a 2006, v šestitisícovém městě, kde většina Romů (okolo 500 osob) žila ve vyloučené osadě na okraji města. Největším majetkem nejchudších Romů je jejich rodina.²⁶³

Ze sociologického pohledu se dlužníci dělí na konstantní dlužníky, kteří jsou bez finanční hotovosti nepřetržitě, lichváři jim ponechávají jen část peněžní hotovosti. Dlužník si opakovaně půjčuje od lichváře. Dluhy a úroky během měsíce narůstají, čímž vzniká patologická závislost dlužníka na lichváři. Druhým typem dlužníka je příležitostný dlužník, který většinou s měsíčním příjmem vychází, ale někdy využije

²⁶¹ ACCENDO – *Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. Nové formy lichvy a zadlužení*. [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://accendo.cz/vyzkum-novych-forem-lichvy-a-zadluzeni/>>.

²⁶² ACCENDO – *Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. Nové formy lichvy a zadlužení*. [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://accendo.cz/vyzkum-novych-forem-lichvy-a-zadluzeni/>>.

²⁶³ HRUSTIČ, Tomáš. Emické vnímanie úžery v segregovaných rómskych osadách na východnom Slovensku. In. PODOLINSKÁ, Tatiana. HRUSTIČ, Tomáš (eds.), *Čierno-biele svety. Rómovia v majoritnej spoločnosti na Slovensku*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, VEDA, 2015, s. 211–212.

peněžité půjčky od lichváře. Důvodem bývá větší finanční výdaj. Tito lidé nedosáhnou na bankovní úvěry, protože nemají čím ručit, a tak musejí díky svému statutu čerpat lichevní peněžní půjčky od lichvářů. Mnohé rodiny využívají služeb zastaváren, kde zastavují zlaté šperky, spotřební elektroniku (televize, DVD přehrávače) nábytek, které opětovně vykupují v době, kdy získají peníze např. ze sběru bylin, železného šrotu, díky různé manuální nelegální práci. Příležitostní dlužníci si drahou elektroniku zakoupili na zfalšovaná potvrzení od zaměstnavatele, nebo využili romských koordinátorů, kteří jim zboží koupili na splátky. Oba typy dlužníků ve většině případů si velmi cenili lichváře, že jim umožnil peněžní půjčku.²⁶⁴

Výše úroku na měsíc se ve sledované lokalitě v roce 2005 a 2006 pohybovala od 50 % do 100 % měsíčně u vzdálenějších lidí, u příbuzenstva byla ve výši 20 %. Měsíční příjem čtyřčlenné rodiny činil okolo pěti a šesti tisíc slovenských korun.²⁶⁵ Není bez zajímavosti, že v případě, kdyby banky nabízely speciální bankovní produkty pro insolventní lidi ze segregovaných oblastí, nebyl by o ně zájem. Pokud by Romové splnili podmínku pro získání jakéhokoli bankovního úvěru, využili by ji.

Dlužníci si uvědomovali, že úrok od lichváře je vysoký, nevýhodný, šlo však o peníze, které jim umožňovaly přežít a krátkodobě vyřešit životní situaci. Na lichvářský úrok dlužníci pohlíželi jako na nevyhnutelnou investici za ochotu lichváře jim půjčit peníze. Lichvářské půjčky využívali z důvodu krátkodobého hlediska jako nejvhodnější strategii řešení nesolventnosti, tedy chronického zadluženosti.²⁶⁶

Hranice mezi lichvářem a dlužníkem nebyla jasně stanovená a pevná, protože lichvář věřitel mohl být v situaci dlužníka a naopak. Život s lichvářským půjčováním peněz v dané lokalitě byl každodenní přirozenou součástí života.²⁶⁷

Dlužníci peněžní úvěr, tedy lichvu poskytovanou lichvářem chápou jako projev určité solidarity. Oceňují lichváře, že jsou jedinými, kdo jsou jim schopni půjčit a pomoci jim v situaci, ze které není východisko. Lichva je tak v sociálně vyloučených lokalitách základním ekonomickým prvkem, postaveným na akceptovatelných ekonomických pravidlech.²⁶⁸

²⁶⁴ Ibidem, s. 214–215.

²⁶⁵ Ibidem, s. 211.

²⁶⁶ Ibidem, s. 216–217.

²⁶⁷ Ibidem, s. 219.

²⁶⁸ Ibidem, s. 223.

6.5.4.1. Pohled lichváře poskytující lichvu (úžeru) v sociálně vyloučené lokalitě na Slovensku na dlužníka

Lichvář z pohledu majoritní společnosti je kriminální postavou. Z pohledu lichváře však jde z dlouhodobého hlediska o slušné zabezpečení vlastní existence. Vztah dlužníka a lichváře je jako vztah klienta a patrona, tedy asymetrický vztah, kde dlužník musí být ochotný přistoupit na podmínky lichváře. Tento vztah funguje do té míry, dokud má lichvář profit a klient ho potřebuje. Z pohledu morálky si jsou lichváři vědomi, že je jejich byznys z pohledu majority nemorální a podle zákona trestný. V daném výzkumu se většina lichvářů o svých klientech vyjadřovala dehonestujícím, pohrdavým a znechuceným způsobem („*debilové a zaostalí hlupáci, sprostý Cigáni*“), že nejsou schopni řádného hospodaření se svými příjmy, jsou závislí na gamblerství, atp. Je mravně nepřijatelné, aby lichvář snižoval lidskou důstojnost druhé osoby a vynášel o ní jednostranné soudy. Z křesťanského hlediska nám nepřísluší vynášet soudy nad druhými, to přísluší jen Bohu. Na druhé straně lichváři subjektivně vyzdvihli svoje schopnosti hospodaření a vymanění se z chudoby, skromnost, pracovitost, schopnost strategického plánování, investování, čímž se vymezovali vůči příslušníkům dané osady („*osadní spodina*“).²⁶⁹ Zajímavostí je, že lichváři, u kterých probíhal výzkum, se velice skromně stravovali (nesytá jídla). Hlavním chodem na jídelníčku lichvářů byly polévky (fazolová, bramborová) a omáčky. Další zajímavostí je, že lichváři mají ambice kandidovat do obecních zastupitelstev s cílem transformace ekonomického kapitálů do místního politického vlivu.²⁷⁰ Je to jeden z motivů a ambic, kdy chtějí být uznáváni v sociálním a politickém prostoru a chtějí být přijati do střední třídy.

Na Slovensku je opět od roku 2014 stanovena maximální výše úroků a poplatků ze spotřebitelských úvěrů, která zde byla již od roku 2008, ale byla zrušena. Má za cíl ochránit občany před lichvou. U komerčních bank nesmí půjčky překročit dvojnásobek průměrné RPSN, která zahrnuje úroky a poplatky spojené s úvěrem. V praxi se jedná o max. výši 30 %. Půjčky u některých bank jsou na Slovensku nižší.²⁷¹

²⁶⁹ Ibidem, s. 220.

²⁷⁰ Ibidem, s. 221.

²⁷¹ ČTK. *Výši úroků a poplatků u půjček na Slovensku omezí zákon. 28. 5. 2014* [online]. Zpravy.aktualne.cz Praha: 28. 5. 2014. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/finance/vysi-uroku-a-poplatku-u-pujcek-na-slovensku-omezi-zakon/r~c392ba3ae65f11e3a543002590604f2e/>>.

6.5.5. Jiné typy lichvy

Lichva je nevlastní sestrou chudoby. V sociálně vyloučených lokalitách se můžeme setkat s legálními obchody, kde se zboží dává na dluh, ale za několikanásobně vyšší cenu. Dlužníci tak splácejí dluhy formou nelegální práce, což je mravně nepřijatelné a zákonem trestně postižitelné. Z ekonomického hlediska nelegální práce má za následek, že stát je ochuzen o daň z příjmů. Občan neodvádí finanční prostředky do systému, tedy na zákonem povinné zdravotní pojištění a sociální pojištění. V případě nezaměstnanosti nemá nárok na pobírání dávek v nezaměstnanosti, protože do systému nepřispíval. V případě neodpracování zákonem stanovené minimální doby nutné pro vznik nároku na starobní důchod, nebude pobírat ani starobní důchod, v některých případech ani částečný či plný invalidní důchod kvůli nesplnění minimální doby pojištění za určité období. V sociálně vyloučených lokalitách tak lichváři využívají chudoby, kde chudí jsou trestáni za svou chudobu.²⁷²

Jinými způsoby lichvy jsou práce dlužníka pro lichváře formou služeb lichváři (prostitucí, různými pracemi v jeho domácnosti), krádežemi a možným organizovaným zločinem. Lichvář v sociálně vyloučené lokalitě má své jisté, protože zná výplatní termíny sociálních dávek příjemců.

6.5.5. Jiné typy lichvy – spotřebitelská lichva

Dalším typem lichvy je spotřebitelská lichva (nekalé praktiky), kterou se daří jen částečně eliminovat, je činnost různých obchodníků (tzv. šmejdů), kteří nabízejí předražené zboží na předváděcích akcích v restauracích a v kulturních domech. Předražené zboží prodávají za hotovost nebo nabízejí možnost peněžní úhrady prostřednictvím spotřebitelských úvěrů. Jejich činnost byla postavena na modelu předváděcích akcí spojených s pohoštěním zadarmo, kdy občané obdrželi leták do schránky, že vyhráli nějaké zboží, i když se žádné soutěže předtím neúčastnili. Až na předváděcí akci prodejci sdělili lidem, že pohoštění zdarma či domnělá výhra je podmíněna koupí spotřební elektroniky, spotřebního zboží (např. hrnců, příkrývek, matrací, doplňků stravy, atp.) a jiných produktů, nutno podotknout, že za předražené ceny. Např. značkové podlahové vysavače bylo možné v klasických obchodech zakoupit v řádu několika tisíc korun se stejnou účinností jako předváděné předražené modely. Na předváděcích akcích bylo obdobné zboží prodáváno za nemravné ceny

²⁷² ZEMAN, Roman. *Lichva až na věky*, s. 137.

v hodnotě desítek tisíc korun. Když chtěl zákazník od smlouvy odstoupit, bylo to prakticky nemožné. Na uvedeném sídle firmy podle kupní smlouvy, sídlily další firmy (někdy desítky), ale fyzicky tam nikdo nebyl. V některých případech se obchodník zcela odmlčel a se zákazníkem nekomunikoval.

Česká republika posílila v posledních letech práva spotřebitele, a tak se činnost těchto podnikatelů přesunula na internet, kde je obrana práv spotřebitele omezená. I když je hospodářská soutěž a podnikání regulováno zákony, nekalé obchodní praktiky, podvodné jednání a lichvení praktiky ze společnosti a z obchodních vztahů nevymizely. V Česku není účinná ochrana spotřebitelů, u řady internetových stránek a domén chybí možnost získat a vyžádat si informace o majiteli domény. Jedinou obranou spotřebitelů prostřednictvím ČOI je pouhé informování a varování spotřebitele o podvodných stránkách, což bývá pro zákazníka často pozdě.

Některé e-shopy a domény nabízející zboží, mají sídlo v zahraničí, těžko se zjišťuje právní identita prodejce, která je zamlžována záměrně. Spotřebitel tak má ztížené možnosti reklamace zboží, popř. možnosti odstoupení od smlouvy. Zatím jedinou možností je upozorňovat spotřebitele na nebezpečnost těchto podvodných e-shopů, což v ČR činí Česká obchodní inspekce (dále jen ČOI). V roce 2017 ČOI udělila těmto společnostem (tzv. šmejďům) pokuty ve výši 22 milionů korun, konkrétně za porušení zákona, tedy neohlášení akce (25 případů), nedostatečné informování o pořádané akci (12 případů), za finanční plnění na místě (7 případů), za nevpuštění spotřebitele na akci organizátorem (1 případ) a šest za jiná pochybení. Vymahatelnost pokut je však sporná, protože společnosti končí u tzv. bílých koní: společnost vede bezdomovec, nezaměstnaný, člověk nemající žádný majetek, atp. Poškození spotřebitelé a stát se tudíž často nedomohou vymožení pokut a vrácení peněz za zboží.

Evropský parlament přijal v listopadu roku 2017 legislativu, která posiluje možnost spolupráce institucí, které chrání spotřebitele v celé EU, zatím však není ošetřeno postavení spotřebitelů vůči nekalým obchodním praktikám na e-shopech. Do českého práva bude legislativa EU přijata do dvou let.²⁷³

Svou činností šmejdi cílí na seniory, lidi s nižším vzděláním a různými psychologickými a obchodními praktikami způsobují zadluženost seniorů, která činila

²⁷³ HORÁČEK, Filip. *Ekonomika. Šmejdi vyklidili kulturáky. Útočí na internetu, úřady jsou na ně krátké. 16. února 2018. 14:31 [online]. iDNES.CZ. © 1999–2018 MAFRA a. s. Praha: 16. 2. 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://ekonomika.idnes.cz/smejdi-predvadeci-akce-2017-internet-bnm-medical-fom-/ekonomika.aspx?c=A180216_124833_ekonomika_fih>.*

v červnu roku 2017 1,1 miliardy korun. Průměrný věk důchodce s exekucí byl 61 roků a průměrná výše srážky činila dva tisíce korun (viz příloha 12).²⁷⁴ Je nutné poukázat na fakt, že kupující mnohdy nakupují věci, které vůbec nepotřebují, za peníze, které nemají. Při sjednávání spotřebitelských úvěrů se zákazníci chovají nezodpovědně, způsobem, který není v souladu s křesťanskou morálkou a etikou. Následkem jejich jednání je morální a hmotná újma. Zákazníci si nejsou schopni v daný okamžik vůbec uvědomit rizika sjednání spotřebitelského úvěru. Úvěr budou splácet několik měsíců či let. Nepředvídají další možné životní události, například ztrátu dosavadních příjmů (nemoc, ztrátu zaměstnání, rozvod manželství, nepředvídatelné výdaje v domácnosti, atp.). Takovéto jednání je tedy vysoce nezodpovědné, může ovlivnit ekonomický statut nejen jednotlivce, ale celé rodiny a uvrhnout ji do hmotné bídy a zoufalství. Lze tedy konstatovat, že člověk hřeší proti teologickým ctnostem jako je naděje, proti ctnosti lásky k sobě a k bližnímu z důvodu, že si není schopen sobě a blízkým obstarat hmotná dobra, která potřebuje k životu.²⁷⁵ V rámci kardinálních ctností se lidé provinují proti moudrosti, když jednají nedbale a nerozvážně. Zákazník se stává otrokem dluhu a zbavuje se lidské důstojnosti žití naplněného života. Věřitel jedná bezskrupulózně a kvůli zatvrzelosti a kalkulu jedná vůči zákazníkovi v rozporu s příkazem lásky k bližnímu.

Tím, že zákonodárci řeší danou problematiku jen zčásti a nedostatečně, vystavují vědomě obyvatele, své voliče, hmotné bídě, ponižení a tedy i duchovní bídě.

Jiným způsobem nekalých praktik, je nabízení služeb levných energií a různých typů pojištění podomním způsobem nebo prostřednictvím telefonních hovorů, kde vypracovanou komunikační technikou stačí docílit souhlasného stanoviska klienta v rámci probíhajícího hovoru a smlouva po telefonu je uzavřena, což je nemravný způsob jednání. Často jsou tak senioři donuceni k uzavření nevýhodné smlouvy na odběr energií. V současnosti ministr průmyslu ČR Tomáš Hüner se snaží o legislativní změnu, která by měla sjednávání nového dodavatele energií zakázat. Smlouva by byla platná až fyzickým podpisem dokumentu a firma, která činí nabídku,

²⁷⁴ Česká správa sociálního zabezpečení. *Vzrůstající trend. Týká se počtu případů exekucí z důchodů a nemocenských dávek.* 10. 8. 2017 [online]. Praha: 10. 8. 2017. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/557EE558-6DB5-4362-A462-0CF26D00F51C/0/TZ_exekuce2q_tabulka.pdf>.

²⁷⁵ KOLLER, Milan. *Morální aspekty smluv o úvěru a půjčce s ohledem na český kontext*, s. 58–59.

by měla jasně definovanou odpovědnost a nesla by právní následky za poškození práv klienta, což v současnosti není. Tedy další typ nemravného a podvodného jednání. V současnosti podomního způsobu nabízení energií zprostředkovatelem nevyužívá ČEZ, a.s. (České energetické závody). Prodejci některých obchodníků si často vymýšlejí, a tlačí zákazníky k podpisu smluv, kde jsou obsaženy sankční opatření a pokuty, které budoucí klienti těžko odhalí. Do domu vstupují pod záminkou kontroly faktury, což je trik, jak získat údaje o smlouvě. Někteří podomní prodejci se vydávají za dodavatele energií, i když jsou jen zprostředkovateli. Aby si získali zákazníka, nabízejí bezcenné dárky. Dále zákazníkům, tedy klientům, nabízejí generální plné moci, kterými zákazník zmocňuje obchodníka na dobu neurčitou ke konkrétním úkonům. Podpisem generální plné moci je klient rukojmím obchodníků. Často se stává, že za několik roků ztratí zákazník přehled, koho zmocnil a ani neví, že nějaký dodavatel začal jeho jménem z ničeho nic jednat. Přitom stačí nikoho nepouštět do bytu a kvůli ušetření za energie vyhledat dodavatele v kamenné kanceláři a oslovit ho.

Energetický regulační úřad (dále je n ERU) řešil v roce 2017 dvanáct tisíc podání od spotřebitelů (stížnosti a různé žádosti související s dodávkou plynu, elektřiny a tepla). Dále obdržel 146 návrhů na zahájení správního řízení, kdy v 76 mimosoudních řízeních sporů pravomocně rozhodl. V případě nekalých obchodních praktik uložil ERU pět pravomocně uložených pokut ve výši půl milionu korun. V roce 2018 za první čtvrtletí uložil dvě pokuty ve výši více než dva miliony korun. Za nekalé obchodní praktiky byla uložena rekordní pokuta společnosti Stabil Energy ve výši dva miliony korun.

Za nekalou obchodní praktikou můžeme označit nabídku LED žárovek jako dárek zdarma nebo za jednu korunu při uzavření smlouvy od odběru elektrické energie, což je jedna z důmyslných pastí na zákazníka. V případě odstoupení od smlouvy na dodávku energií je ve smlouvě uvedena klauzule, že žárovky jsou zpoplatněny částkou v řádu tisíců korun. Tyto prohřešky řeší Česká obchodní inspekce, která odkazuje na možnost odstoupení od smlouvy do čtrnácti dnů od uzavření smlouvy mimo obchodní prostory, ovšem šmejdi se snaží toto ustanovení obcházet. Opět jde o nemravné a neetické jednání ze strany obchodníků nabízejících prodej energií. Naproti tomu stojí stanovisko dodavatele alternativních energií Bohemia Energy, který tvrdí, že podle jejich názoru

u zvažovaného podomního zákazu služeb či telefonického nabízení prodeje ze strany státu, jde o pokus omezení hospodářské soutěže.²⁷⁶

6.6. Insolvenční řízení – možné řešení zadluženosti pro dlužníky

Částečnou úpravu v insolvenčním řízení dlužníků by mohla přinést změna zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, kterou navrhoval ministr spravedlnosti ČR Robert Pelikán, a letos byla projednána v pozměněné verzi v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Nové pojetí oddlužení by mělo vyřešit dlouhodobě neudržitelný stav dlužníků, kteří se nacházejí v dluhové pasti, což je nejen neetické a nemorální, ale i právně nepřijatelné. Dluhy dlužníkům narůstají o úroky, takže v průběhu času dosáhly výše, kterou nejsou schopni uhradit v plné výši ze svých příjmů ani z výtěžku z prodeje.²⁷⁷ Veřejným zájmem je, aby se do aktivního ekonomického života navrátily ekonomicky vyloučené osoby, což přinese mimo jiné úspory ve veřejných rozpočtech. Navrhovaná právní úprava, která si je vědoma často neřešitelné situace dlužníků, sociálních i hospodářských dopadů na jednotlivce a společnost. Institut oddlužení by se mohl zpřístupnit širšímu okruhu osob. Insolvenční řízení je typem procesu, který poskytuje ochranu věřitelům prostřednictvím procesních prostředků zajišťujících ochranu oprávněných zájmů věřitelů. Dlužník bude muset plnit povinnosti dané zákonem a hradit své závazky v maximálním možném rozsahu, aby byl oddlužen. V tomto případě schválení oddlužení během pěti let splatit 30 % pohledávek nebo během tří let

²⁷⁶ PETŘÍČEK, Martin. *Ekonomika. Ministerstvo chce zakázat podomní prodej energií, brání se šmejďům. 22. května 2018. 12:25 [online]. iDNES.CZ. © 1999–2018 MAFRA a. s. Praha: 22. 5. 2018. [cit. 23. 6. 2018]. Dostupné z: <https://ekonomika.idnes.cz/smejdi-v-energetice-0ox-/ekonomika.aspx?c=A180522_120756_ekonomika_map1>.*

²⁷⁷Pozn.: Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) ze dne 30. 3. 2006, platný ode dne 9. 5. 2006, účinný ke dni 1. 1. 2006

„§ 412a

Splnění oddlužení

(1) Oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty je splněno, jestliže

- a) dlužník splatil nezajištěným věřitelům jejich pohledávky v plné výši,*
- b) dlužník v době 3 let od schválení oddlužení splatil nezajištěným věřitelům alespoň 50 % jejich pohledávek,*
- c) dlužník v době 5 let od schválení oddlužení splatil nezajištěným věřitelům alespoň 30 % jejich pohledávek, nebo*
- d) po dobu 7 let od schválení oddlužení nebylo dlužníku oddlužení zrušeno.*

(2) Oddlužení zpeněžením majetkové podstaty je splněno, jestliže dlužník řádně splnil všechny povinnosti stanovené v rozhodnutí o schválení oddlužení.

(IN: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 71/0, část č. 1/8 Novela z. – insolvenční zákon – EU. 29. ledna 2018 v 14:35 [online]. PSP.CZ. Praha: 29. 1. 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.*)

splatit 50 % pohledávek. Návrh zákona počítá se zavedením účinných pojistek proti zneužití oddlužení, proti nelegitimnímu přiznání osvobození od placení zbývajících dluhů osobám, „(...) které s vidinou oddlužení bez minimální stanovené míry uspokojení věřitelů zatají svůj majetek nebo příjmy v úmyslu zkrátit věřitele.“ Tato novela reflektuje stav předlužení, které má negativní vliv na základní práva, např. v oblasti bydlení a na právo na přiměřenou životní úroveň.²⁷⁸ Dlužník bude mít právo čerpat zdarma sto hodin odborného sociálního poradenství poskytovaného registrovaným poskytovatelem sociálních služeb (§ 398 odst. 7 navrhovaného zákona).

Česká asociace věřitelů navrhla v rámci projednávané změny insolvenčního zákona, aby dlužníci, kteří jsou v osobním bankrotu, byli osvobozeni od úroků a pokut. Současně však nesouhlasila se sedmiletou variantou oddlužení, která ani minimálně negarantuje uspokojení práv věřitelů. Tato námitka uspěla a z navrhované novely insolvenčního zákona byla vypuštěna. Spor byl veden ve splácení pohledávky po dobu sedmi let, kde by postačovalo pouhé úsilí dlužníka o splacení dluhu. Věřitel by nemusel být uspokojen ani z 30% v požadované pohledávce. Dlužník by měl povinnost pravidelné měsíční platby insolvenčnímu správci. V novele bylo navrženo omezení pro povolení oddlužení. Pokud by dlužník nebyl schopen splácet v plné výši pohledávky věřitelům na výživné, insolvenční soud by povolení na oddlužení mohl zamítnout.²⁷⁹

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky schválila na podzim r. 2018 pozměňovací návrh oproti původnímu návrhu z června tohoto roku, že v případě pětiletého období splacení dluhů dlužník nebude muset dokazovat soudu na začátku procesu oddlužení, že umoří alespoň třicet procent dluhu. Soud může rozhodnout po uplynutí pěti let, že pohledávka je uspokojena, i když dlužník nesplatil třicet procent dluhu. Obdobně bude postupováno u osob se zdravotním postižením vyloučeným z trhu práce pobírající sociální dávky, jen s tím rozdílem, že povinnost splatit dluh je navržena v období tří let. Dohlížející insolvenční správce má v návrhu insolvenčního zákona stanovenou výši měsíční odměny 1100 korun. Zákon bude projednán v Senátu

²⁷⁸ Pozn.: čl. 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech). Umožnění oddlužení soukromé osoby může být také v konkrétním případě považováno za realizaci povinnosti státu pomáhat osobám v hmotné nouzi (čl. 31 odst. 2 Listiny).“ Obdobně též v usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 21. října 2015, sp. zn. 1 VSOL 178/2015-B-40.

(IN: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Sněmovní tisk 71/0, část č. 1/8 Novela z. – insolvenční zákon – EU. 29. ledna 2018 v 14:35 [online]. PSP.CZ. Praha: 29. 1. 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.).

²⁷⁹ ŠRÁMEK, Dušan. Česká asociace věřitelů: Osvobodte dlužníky od úroků. 22. 3. 2018. 6:30 [online]. Česká justice. Media network, s.r.o., Praha: 22. 3. 2018 [cit. 23. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.ceska-justice.cz/2018/03/ceska-asociace-veritelu-osvobodte-dluzniky-od-uroku/>>.

Parlamentu České republiky v prosinci r. 2018.²⁸⁰ Ani tato novela insolvenčního zákona neumožní všem dlužníkům oddlužení. Mnozí dlužníci tak zůstanou až do konce života v dluhové neřešitelné pasti, jako osoby nesvobodné, nemotivované k účasti na pracovním trhu, sociálně vyloučené na okraji společnosti. Institut lichvy zůstane nadále celospolečenským nemravným a nezákonným jevem.

Dovolujeme si odkázat na velice úspěšný a šetrný model řešení insolvence vůči dlužníkovi, potažmo státu, který je praktikován ve Francii či ve Švédsku. Sporný případ nejprve řeší smířčí komise a hledá řešení vypořádání pohledávky věřitele a dlužníka. Pokud nedojde ke shodě, spor řeší soudy formou konkursu, ale bez ohledu na výši uspokojení věřitelů. Na konci řízení je osvobození dlužníka od dluhů, kde není stanoveno, do jaké míry byly uspokojeny pohledávky. V konečném důsledku se oddlužená osoba může vrátit do pracovního, společenského procesu a může žít plnohodnotný důstojný život bez stigmatu dluhové pasti a nemožnosti splacení dluhu.²⁸¹

V příloze č. 10 předkládáme statistický vývoj v letech 2008–2017, týkající se podaných návrhů na oddlužení, povolení a schválení oddlužení. Nejvíce návrhů bylo podáno mezi lety 2012–2016, tedy více než 30 000 návrhů. V roce 2017 došlo k poklesu na zhruba 21 000 návrhů.

V současnosti sociální služby poskytují poradenství při řešení sociálních událostí dlužníků, řeší oddlužení, připravují návrhy do insolvenčního řízení s nutnými přílohami na podání žádosti k soudu o osobní bankrot, poskytují sociální pomoc a poradenství v řešení krizových a obtížných situací, které klienti sami nedokážou vyřešit, a to zcela zdarma. V praxi se jedná o nestátní neziskové a církevní organizace. Církevní organizace poskytují pomoc na křesťanských principech, jako např. Charita Česká republika, kde zřizovatelem je Česká biskupská konference nebo Diakonie Českobratrské církve evangelické. Z nestátních organizací vybíráme obecně prospěšné společnosti (o. p. s), jako je Poradna při finanční tísní, Eurotopia Opava, Theia – krizové centrum, Člověk v tísní, Občanská poradna při Jihočeské rozvojové, o. p. s., České Budějovice. Oddlužení nabízejí i právnické osoby, zpravidla za úplatou.

²⁸⁰ Senát PČR. *Průběh schůze Senátu. Pořad 4. schůze Senátu v 12. funkčním období. Bod 14* [online]. Copyright (c) 2018 Senát PČR. Praha: 2018. [cit. 30. 11. 2018]. Dostupné z: <<https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/prubeh?schuze=6142>>.

²⁸¹ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 71/0, část č. 1/8 Novela z. – insolvenční zákon – EU. 29. ledna 2018 v 14:35. Závěrečná zpráva z hodnocení dopadu regulace. Možnost a podmínky řešení úpadku oddlužením.* [online]. PSP.CZ. Praha: 29. 1. 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.

V případě oddlužení je v řadě případů právní úprava relativně dobře nastavena a poskytuje spotřebiteli (dlužníkovi) účinnou ochranu, kterou však dlužník neumí využít a stává se tak obětí nekalých praktik věřitele. Proto je důležité věnovat pozornost řádné finanční edukaci na školách a u ekonomicky aktivního obyvatelstva, včetně osob a společností nabízejících poradenskou činnost v oblasti zadluženosti (např. občanské poradny). Bez řádných znalostí je jakákoliv právní úprava diskutabilní, když ji jednotlivec neumí využít ke své obraně. Stát by měl vytvořit prostředí, aby došlo k účinné eliminaci lichvy, což se v praxi daří jen částečně.

6.6.1. Etické banky, způsob předcházení lichvářským úrokům

Posun v řešení lichvy může uskutečnit využívání služeb etického (sociálního) bankovníctví, které je postaveno na tom, že peníze nejsou cílem, ale prostředkem etického jednání bank. Příkladem je Aliance etických bank (*Global Alliance for Banking on Values*), která svou činností – lobbingem – usiluje o legislativní změny. Kritizuje způsob vzniku peněz formou dluhů, které vytvářejí komerční banky. Vyprodukovaný zisk z vytvořených peněz formou úroku z půjček končí v soukromé sféře. *Global Alliance for Banking on Values (GABV)* je zastřešující organizací významných bank, družstevních záložen, mikrofinančních institucí pracujících na principu udržitelného bankovníctví. Členy aliance jsou banky z Evropy, Afriky, Asie, Severní a Jižní Ameriky a Austrálie.²⁸²

Proč by nemohl stát vydávat peníze za přijatelný úrok a financovat tak veřejné služby? Zisk je podmíněn krátkým časovým úsekem s velkou mírou rizika, krátkodobou vysokou návratností často podporou eticky sporných odvětví. Etickým problémem je fakt, kde se tedy peníze berou, z jaké činnosti? Dalším etickým dilematem je výše úroku a vysoká míra zadluženosti s negativními sociálními a environmentálními dopady. Etické banky poskytují bezúročné služby nebo s nízkým úrokem. V současném globalizovaném světě jsou banky vzájemně propojené. Je velice těžké zjistit, kam uložené peníze střadatele banka investovala. Výhodou etických bank je, že nabízejí transparentnost vložených peněz. Například podporují místní či regionální podniky, které jsou environmentálně a sociálně zaměřené. Dále existují družstevní banky fungující pro své členy, kde členové jsou zároveň klienty bank. Takže lidé spoří

²⁸² Trast pro ekonomiku a společnost, o. p. s. *Abby peníze dávaly smysl. Etické banky v Evropě a ve světě.* [online]. ETICKÉFINANCE.CZ. © 2018 ABY PENÍZE DÁVALY SMYSL, o. p. s. Brno: 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.etickefinance.cz/eticke-banky-v-evrope-a-ve-svete/>>.

a zároveň si půjčují. Funkce etických bank je postavena na demokratických základech zohledňujících sociální a environmentální rozměry při zacházení s penězi. V České republice podle vyjádření Evy Fraňkové z Masarykovy univerzity Brně²⁸³ zatím žádné etické banky neexistují. Nicméně v ČR mohou fungovat finanční etické instituce na bázi kempeliček či záložen.²⁸⁴

Hlavním aktérem etického bankovníctví je Institut for Social Banking pro sociální (etické) bankovníctví, který zastřešuje organizací etických bank v Evropské unii. Z patnácti členů je jedenáct z evropských zemí. Hlavním cílem institutu je vnímání odpovědnosti za rozvoj lidí a celé planety, podpora a propagace konceptu etického bankovníctví a finančnictví.

Pro ilustraci uvádíme příklady etických bank, konkrétně švédskou etickou banku JAK Bank (Jord Arbete Kapital, v překladu půda, práce kapitál), založenou v roce 1965, bankovní licenci získala v roce 1997. Banka poskytuje finanční služby na principech islámského ekonomického bankovníctví.²⁸⁵ Italskou Banca Etica, která bankovní licenci získala v roce 1998. Německou etickou a sociální banku GLS Bank, která jako první v Německu získala bankovní licenci v roce 1975. Tato banka působí v oblasti ekologického zemědělství, podnikatelských záměrů z oblasti nezávislého vzdělávání a podporuje okolo 20 000 projektů.

Britská banka Charity Bank má statut neziskové organizace. Banka poskytuje úvěry neziskovým a komunitním organizacím, sociálním podnikům. Lidé mohou investovat své peníze v souladu se svými hodnotami. Banka konkrétně poskytuje různé překlenovací úvěry, půjčky na pořízení vlastních kanceláří, atp.²⁸⁶

Všechny shora jmenované banky zastřešuje Institut for Social Banking pro sociální (etické) bankovníctví, který je organizací etických bank v Evropské unii. Z patnácti členů je jedenáct z evropských zemí. Hlavním cílem institutu je vnímání odpovědnosti za rozvoj lidí a celé planety, podpora a propagace konceptu etického bankovníctví a finančnictví.

²⁸³ BOSNIČOVÁ, Nina. *Aby peníze dávaly smysl: rozhovor s ekologickou ekonomkou Evou Fraňkovou*. 30. srpen 2013. [online]. FEMINISMUS.CZ. Gender Studies. © 2008 Gender Studies, o. p. s. Praha: 30. 8. 2013. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.feminismus.cz/cz/clanky/aby-penize-davaly-smysl-rozhovor-s-ekologickou-ekonomkou-evou-frankovou>>.

²⁸⁴ Bankovnípoplatky.com. *Vzniká první etická finanční instituce v ČR*. 19. 9. 2013 7:56 [online]. Copyright © 2005–2018 Patrik Nacher. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.bankovnipoplatky.com/vznika-prvni-eticka-financni-instituce-v-cr-20715>>.

²⁸⁵ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*, s. 153.

²⁸⁶ Trast pro ekonomiku a společnost, o. p. s. *Aby peníze dávaly smysl. Etické banky v Evropě a ve světě*. [online]. ETICKÉFINANCE.CZ. © 2018 ABY PENÍZE DÁVALY SMYSL, o. p. s. Brno: 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.etickefinance.cz/eticke-banky-v-evrope-a-ve-svete/>>.

Dále odkazujeme na banku Grameen Bank Muhammada Yunuse, bangladéského bankéře a sociálního podnikatele, nositele Nobelovy ceny za mír, který je jedním z průkopníků poskytování mikroúvěrů. V bankách Grameen Bank začal poskytovat chudým podnikatelům a zemědělcům mikroúvěry, které umožnily snadnější ekonomický a sociální rozvoj podnikání především v oblastech zasažených chudobou.²⁸⁷ Jde o určitou obdobu Monte de pietatis.

²⁸⁷ HAJZLER, Tomáš. *Etické banky*. 29. 11. 2013 [online]. TomasHajzler.com. Praha. 29. 11. 2013. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://blog.tomashajzler.com/clanek/eticke-banky>>.

Závěr

Cíl práce se podařilo naplnit jen z části. Současné chápání pojmu *lichva* je na jině odlišné sofistikovanější bázi, než bylo středověkého chápání zakázaného peněžního úvěru. Problematice půjček, úvěrů, dluhů a lichvy, se věnovala a věnuje sociologická, ekonomická, teologická, filozofická, právní věda a pomocné vědy historické, politologie, atp. Dualistický vztah člověka k Bohu a k penězům, majetku, je odvěkým vděčným tématem spisovatelů, filozofů, teologů, historiků, ekonomů a sociologů.

Lichva v multikulturním globalizovaném světě má rozličné podoby a je jedním ze zásadních projevů chudoby. Lichva způsobuje, že z jedince se stává nesvobodný, nespokojený člověk, kterému je odepřena participace na univerzálním určení statků v důsledku zadluženosti, ochromení ve vytváření hodnot a hodnotových statků prospěšných nejen pro něj samého, ale pro společenství a kulturní společnost, ve které žije. Lichva může být příčinou chudoby národů a celých společností.

Po stránce regulace a eliminace lichvy v právní praxi, jakožto neúměrného obohacení se věřitele na úkor dlužníka, jsme jejím sledováním v proměnách času dospěli k závěru, že se společnosti snažily a snaží vždy až do dnešních dnů řešit tuto problematiku s větším či menším úspěchem.

Z etického hlediska se nám nepodařilo dopátrat ideální výši úroku za půjčení peněz, nad kterou by panovala kongruence poskytovatele úvěru a klienta, tedy dlužníka. V praxi se akceptovatelné výše úroku pohybuje od jednotek procent do desítek procent. Vždy lze dohledat argumenty pro a proti u konkrétní výše úroku. Justice může vymezit mantinely v rámci precedentních kauz, kdy jde o přijatelný úrok a kdy už jde o protiprávní jednání, tedy lichvu. Nemůže však vyřešit problematiku lichvy.

V první části jsme definovali pojem lichva a úrok, popsali jsme právní zásady a definovali úrok, RPSN, dluh, jednoduchá a složený úrok.

V druhé části jsme na příkladech popsali lichvu, jak je chápána v křesťanství a v islámu.

Ve třetí části jsme učinili historický exkurz na pojetí lichvy napříč vybranými historickými úseky. Předložili jsme cenný historický dokument – kopie dlužních úpisů znojemských židů.

Problematiku lichvy jako morální a etický problém dané doby reflektovali spisovatelé a malíři, což jsme doložili v příloze č. 14 na obraze Lichvář s manželkou od vlámského malíře Quentina Metsyse.

Ve čtvrté části jsme učinili exkurz do způsobů řešení lichvy ve středověku a novověku. Zmínili jsme sporné právní praktiky při uzavírání smluv a zakázané praktiky dle tehdy platných zákonů a nařízení.

V páté části jsme popsali, jak pohlíží sociální nauka církve k lichvě, včetně vybraných papežských promluv.

V poslední šesté části jsme popsali na kazuistikách, jaké jsou konkrétní možné lichevní praktiky v České republice, se kterými se občané setkávají v praxi.

Věnovali jsme se vybraným typologiím společností ze sociologického pohledu, ve kterých se daří lichvě. Hledali jsme odpovědi, jak eliminovat a zmírnit lichevní praktiky. Uvedli jsme vybrané nestátní organizace, které nabízejí pomoc v dluhovém poradenství.

Dospěli jsme k závěru, že lichva je celospolečenským jevem mnoha podob. V České republice je nedostatečně postihována. Někteří dlužníci nemají možnost splatit své dluhy a závazky vůči věřitelům v důsledku nemravných vysokých úroků, kdy výše dluhu je několikanásobně vyšší, než byla výše původní půjčené částky. Někteří dlužníci ztrácí motivaci splácet dluhy a ocitají se na okraji společnosti. Novela insolvenčního zákona neumožní všem dlužníkům dosáhnout na oddlužení.

V rámci etikety, tedy forem společenského chování a mravního zákona, jsme nenašli shodu v České republice na regulaci nemravné reklamy, která nabízí různé typy rizikových a nemorálních půjček, které mají lichvářský charakter. Velká část občanů, nestátní neziskové organizace, jsou pro regulaci reklamy, různých bankovních a nebankovních poskytovatelů úvěrů, které mají charakter lichvy. Naproti tomu stojí několik málo politiků, ekonomů, právníků, kteří vidí v regulaci reklamy, nebankovních společností zásah do svobody tržní ekonomiky podnikání a smluvních vztahů, nebo se k dané problematice vyjadřují rezervovaně. Stojíme tak před jedním z mnoha etických dilemat. V rámci principu dvojího účinku hledáme argumenty pro a proti z oblasti ekonomie, antropologie, sociologie, filosofie, teologie, práva atd. Může se nám tak jevit, že vítězí značně redukováné politické hledisko, populismus a měření úspěchu ve společnosti pouze podle ekonomických výsledků a růstu či poklesu HDP.

České republice ve společnosti někdy dochází k opominutí toho, že podnikání by mělo být transparentní založené na důvěře, poctivosti, uměřenosti a umění znát hranice při vydělávání peněz. Z toho plyne odpovědnost ekonomická, právní, etická a sociální (filantropická). Objektivně musíme konstatovat, že v České republice podniká mnoho

firem na zcela morální rovině, kde je definováno etické chování pomocí etických kodexů firem nad rámec zákonné povinnosti.

V historické části jsme učinili komparativní vhléd do dějin lichvy, což byl úhelný kámen v pochopení vývoje lichvy, dluhu, peněžního úvěru v rámci deskriptivní metodologické syntézy historicko-právního a ekonomicko-morálního pohledu na danou problematiku. V rámci historického exkurzu jsme představili pohled na peníze, úrok a lichvu. Církevní autority a filosofové osvětlili v rámci učení význam peněz, jakožto prostředku k dosažení cíle. V současnosti se někdy v praxi setkáváme s pohledem, že peníze jsou cílem našeho jednání a smyslu života. Došlo tak k záměně prostředku a cíle. Význam peněz je někdy chápán jako dobro samo o sobě a nikoliv jako prostředek pro dosažení štěstí ve smyslu blaženosti. Někteří lidé vidí tento svět a dosažení štěstí v hojnosti financí, bohatství, v moci nad druhými, v uspokojování svých individuálních potřeb, v některých případech i k vyslovení vzájemné náklonnosti k druhé sobě. Dochází tak k relativizaci hodnot.

Nepochopení významu peněz vede k sociálně patologickým jevům ve společnosti (gamblerství, užívání drog, prostituci, atp.), ke konzumnímu způsobu života, k nedůvěře vůči firmám a poskytovatelům půjček, tedy k morální nouzi. Stát prostřednictvím zákonů umožňujících podnikání a justice nedostatečně reguluje některé formy podnikání. Máme tím na mysli regulaci predátorské reklamy na poskytování půjček s přemrštěným úrokem ve výši stovek či tisíců procent a podnikání společností, které nabízejí nemravné úroky ze zapůjčené částky.

V našem rozhodování a usilování o štěstí se tak někdy ztrácí pohled na osobu, která je jedinečná, neopakovatelná, bio-, psycho-, sociospirituální. Instituty oddlužení mohou pomoci jen některým dlužníkům. Nesmíme opomenout poctivé a slušné poskytovatele úvěrů a právo na uspokojení pohledávky.

Etika zkoumá mravní zákonitosti a chování jedinců a společnosti. Etika respektuje dilematické situace. Právní etika označuje etické problémy v právu, právní zákon dbá o jednoznačné postuláty.²⁸⁸ Princip legality – tedy shody mravní normy a legislativní zákonné úpravy – se promítá v jednotlivých načrtnutých možných řešení, jak řešit lichvu, což jsme se snažili v této předkládané práci popsat, např. v 6. kapitole.

²⁸⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Lékařská etika*. Čtvrté, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Galén, [2015], s. 14.

V rámci celospolečenského konsenzu došlo ke kongruentnímu stanovisku, že půjčování peněz na přiměřený úrok je zcela legitimní a pro ekonomiku má zásadní význam. Co je přiměřený úrok, je věcí diskuse. Pokud budeme na peníze pohlížet jako na prostředek k dosahování cílů, pak je mravní rovina naplněna. Shoda ve společnosti však nepanuje nad formou zadlužování, které je v prostoru České republiky velice vysoké, a nejen v ní, a je tedy velice diskutabilní, do jaké míry je přípustné zadlužování se. Na příkladech konkrétních typologických společností jsme prezentovali, v jakém sociálním a hodnotovém prostoru se lichvě daří, když jsou morální pravidla elementární slušnosti a férovosti poněkud posunuta do vynucené morálky slušnosti postavené na kritériích konzumního způsobu života s některými charakteristickými rysy permisivity, hrabivosti a popření nooetické přesaznosti.

V práci jsme představili některé příklady neetického chování firem, kdy byly uplatněny nemorální přístupy (nerovné postavení, kde zákazník je prostředkem pro dosažení zisku firmy), a amorální přístupy vůči zákazníkům (firma či stát dodržuje zákony, zákazník nebo občan je jen součástí ekonomického procesu).

Osoba uvězněná ve spirále lichvářských půjček a dluhů se snaží zprvu uhradit své závazky, ale při složeném úročení či přemrštěném úroku dospěje k poznání, že dluh nelze splatit z příjmů, které má. Postupně rezignuje na splacení dluhu, stává se marginalizovaným jedincem lapeným v chudobě a v beznaději a snaží se přežít a naplnit alespoň nejzákladnější životní potřeby. Není výjimkou, že takoví lidé často ztrácejí v důsledku dluhů střechu nad hlavou a jsou odkázáni na pomoc druhých. Někteří řeší dluhovou past sebevraždou.

Setkáváme se s kazuistikami lidí, kteří se snaží řešit dluh, nebo jsou zcela nemotivovaní a rezignovaní. Důležitá je osvěta, finanční gramotnost, výchova v rodině, příklady zodpovědného, svobodného, čestného, rozumného jednání při sjednávání půjček. Rovněž záleží na výběru banky či nebankovního institutu, který poskytuje peněžní úvěr. V práci jsme se snažili poukázat na fakt, že je možné čerpat peněžní půjčky z etických bank, o kterých nemá veřejnost příliš velkou povědomost.

Lidé touží po trvalém uspokojení potřeb, kde touha patří k lidské přirozenosti, touze po věčném štěstí, tedy naplnění něčeho, o čem se domníváme, že nám přinese radost a uspokojení. Tak, jako pečujeme o své zdraví, měli bychom pečovat o hodnoty a využívat hodnotových statků k naplnění spravedlnosti, vzájemné úcty a respektu, schopnosti pomoci druhému a umění se vymezit vůči nezákonnému a nemorálnímu jednání.

V dnešní globalizované postmoderní době tržní ekonomiky postavené na výkonu a rychlém materiálním zisku někdy opomíjíme způsob našeho jednání, kterým dosahujeme zisku. Klademe si vždy otázku, zda je naše jednání dobré nebo špatné při vytváření zisku? Osobně se domnívám, že tomu tak není. Ve společnosti se vytrácí smysl peněz, k čemu je člověk vlastně potřebuje a k čemu jsou mu dobré.

Podrobnějším studiem jsme došli k poznání, že se morálka vyvíjí v čase a prostoru podle kulturních vzorců daného regionu. Způsob života jedinců je často – a zejména dnes – redukován na konzumní spotřebu a hédonistické pojetí života.

Měli bychom si uvědomit, že při utváření vlastního žebříčku mravních hodnot nemůžeme opomenout převzetí odpovědnosti. Čím univerzálnější hodnotu zvolíme jako svůj morální imperativ, tím se stáváme svobodnějšími. Hodnoty ve společnosti jsou podmíněné. Člověk může ztratit lidskou důstojnost, když se vzdálí své podstatě.

Spravedlivý stát v polycentrickém pojetí je takový, který se utváří v souladu s konceptem důstojnosti a ctnosti a je vnímán v přirozené důstojnosti. Naším morálním imperativem by mělo být úsilí o důstojnost mravní síly, důstojnost osobní identity a důstojnost zásluh. Člověk je tvůrcem smyslu. Pokud se lidské bytosti odchýlí od racionálního smýšlení, mohou ztratit svou hodnotu.

Lidé dávají smysl svému životu, věcem, hodnotí svůj život a druhých na dobré a špatné jednání na škále mravnosti. Hodnotí na základě zkušenosti svobody volby cíle a smyslu.

Lichva je celospolečenským problémem přesahující teritoriální hranice. Až do dnešních dnů se jí nepodařilo zcela odstranit.

Co dodat na závěr? Dodržováním zlatého pravidla by byl život ve společnosti mnohem příjemnější a jednodušší. Proto si dovoluji odkázat na Lukášovo evangelium, kde je psáno: „*Co chcete, aby lidé dělali vám, to dělejte stejně jim.*“ (Lk 6,31). Současně necht' každý z nás jedná v dikci zdravého rozumu a spravedlnosti dle staré římské formule: „*Vigilantibus iura scripta sunt.*“, čili zákony jsou psané pro bdělé.

Seznam použitých zkratek

ABGB – Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

apod. – a podobně.

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník) z 18. 8. 1896.

ČR – Česká republika.

ČSR – Česká socialistická republika (viz Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR).

HDP – hrubý domácí produkt

GmbH – Gesellschaft mit beschränkter Haftung (společnost s ručením omezeným)

KKC – Katechismus katolické církve

např. – například.

n. l. – našeho letopočtu.

NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

NS ČR – Nejvyšší soud České republiky.

odst. – odstavec.

ObchZ – zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

o. p. s. – obecně prospěšná společnost.

OZ – občanský zákoník.

p. l. c. – Public limited company (britská obchodní společnost obdoba české akciové společnosti).

př. Kr. – před Kristem.

př. n. l. – před naším letopočtem.

resp. – respektive

Sb. – sbírky.

sp. zn. – spisová značka.

tj. – to jest.

TrZ – trestní zákoník.

tr. – trestní.

TZ – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ÚS – Ústavní soud.

yyhl. – vyhláška.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

A. Archivní zdroje

Státní okresní archiv Znojmo (dále jen SOkA), fond Archiv města Znojma, oddíl Nejstarší knihy a vzácné rukopisy, inv.č. 173 a 178, sign. AMZ-II 328, kniha z let 1417–1419. *Knih znojemských židů (obligací)*.

SOkA Znojmo, fond Archiv města Znojma, oddíl Nejstarší knihy a vzácné rukopisy, inv.č. 173 a 178, sign. AMZ-II 331/1, kniha z let 1437–1438. I. kniha. *Knih znojemských židů (obligací)*.

B. Seznam literatury

Allgemeines Künstlerlexikon: die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker. Editor BEYER, Andreas. editor SAVOY, Bénédicte. editor TEGETHOFF, Wolf. Berlin: De Gruyter, [2015]. li, 539 stran. ISBN 978-3-11-023253-0.

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.

ARISTOTELES. *Etika Nikomachova [Jan Laichter, 1937]*. V Praze: Jan Laichter, 1937. Laichterova filosofická knihovna. XXI, 305 s.

BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate = Láska v pravdě: encyklika o integrálním lidském rozvoji v lásce a v pravdě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-414-9.

BENEŠ, Václav. *Bankovní a finanční slovník*. Praha: Svoboda, 1993. ISBN 80-205-0357-9.

BLAŽEK, Pavel. *Tři dopisy Tomáše Akvinského*. Praha: Krystal OP, 2010. Aquinata. ISBN 978-80-87183-32-8.

DEBERGÉ, Pierre. *Peníze v Bibli*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. Biblistika. ISBN 80-7192-554-3.

GRAEBER, David. *Dluh: prvních 5000 let*. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0044-5.

HALAMA, Jindřich. *Sociální učení Českých bratří 1464–1618*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. Moderní česká teologie. ISBN 80-7325-010-1.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Lékařská etika*. Čtvrté, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Galén, [2015]. 225 stran. ISBN 978-80-7492-204-6.

HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HILPERT, Konrad. *Základní otázky křesťanské etiky*. Přeložila Lucie KOLÁŘOVÁ. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017. ISBN 9788073254421.

HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-631-x.

HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Vyd. 1. Praha: A.M.S. trading, 2013. 174 s. ISBN 978-80-902419-5-4.

CHAFUEN, Alejandro A. *Víra a svoboda: ekonomické myšlení pozdních scholastiků*. Přeložil CHALUPNÍČEK, Pavel a kol. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 212 s. ISBN 978-80-7357-656-1.

JEDIN, Hubert. ALBERIGO, Giuseppe. *Conciliorum oecumenicorum decreta*. Ed.bilingue. Bologna: Istituto per le scienze religiose, 1991. ISBN 8810205502.

JAN PAVEL II. *Poselství papeže Jana Pavla II. k oslavě Světového dne míru 1. ledna 1998*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1997. Česká biskupská konference. ISBN 80-238-2091-5.

JUNGMANN, Josef. SLOWNJK ČESKO-NĚMECKÝ. Djl IV., S–U. W Praze: W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, u Josefy wdowy Fetterlowé, řjzenjm Wáclawa Špinky, 1838. 844 stran, 2 nečíslované strany.

JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990. 146 s. ISBN neuvedeno.

Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. Přeložil František X. HALAS, přeložila Dagmar HALASOVÁ. Praha: Krystal OP, 2010. ISBN 9-788071-954897.

JIREČEK, Hermenegild. *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého. Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-königreichs Böhmen: 1627*. V Praze: Nákladem F. Tempského, 1888. vi., 596 s.

JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Expert (Grada). ISBN 978-80-271-0251-8.

Katolická církev. *Sociální encykliky (1891-1991)*. 1. vyd. Autor úvodu Tomáš HALÍK. Praha: Zvon, 1996, 505 s. ISBN 80-7113-154-7.

KÁBRT, Jan et al. *Latinsko-český slovník*. 3., uprav. vyd. Praha: SPN, 1991. Střední slovníky jednostranné (Státní pedagogické nakladatelství). 483 s. ISBN 80-04-26000-4.

KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074190445

KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chamurapi a jeho předchůdci*. Vydání I. Praha: Academia, 1979. 384 s. ISBN neuvedeno.

KOCH, Kurt. *Konfrontace nebo dialog?: palčivé otázky dneška a křesťanská víra*. Praha: Vyšehrad, 2000. Orientace (Vyšehrad). ISBN 80-7021-263-2.

KOLÁČEK, Josef. *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

Korán. Přeložil Ivan HRBEK. Praha: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-080-1.

KOP, František. *Překlad Kodexu kanonického práva, I–III.*, s. 516, text komise pro překlad Kodexu při CM bohoslovecké fakultě v Praze, pobočce v Olomouci, 1968/69.

KOTT, František Štěpán. *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický*. Díl čtvrtý – T–Y. V Praze: František Šimáček, 1884. ISBN neuvedeno.

KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-435-4.

LE GOFF, Jacques. *Peníze a život: ekonomika a zbožnost ve středověku*. Přeložila BAVOROVÁ, Kateřina. Praha: Argo, 2005. Historické myšlení. ISBN 80-7203-657-2.

Lexikon für Theologie und Kirche. Begründet von Dr. Michael Buchberger. Zweite, völlig neu bearbeitete Auflage 1962. Bd. VII., Marcellinus-Pallotti, Freiburg: Verlag Herder, 1962. ISBN neuvedeno.

Lexikon für Theologie und Kirche. Begründet von Dr. Michael Buchberger. Zweite, völlig neu bearbeitete Auflage 1961. Bd. VI., Karthago-Marcellino, Freiburg: Verlag Herder, 1961. ISBN neuvedeno.

MACURA, Vladimír, et al. *Slovník světových literárních děl*. Díl 1. A–L. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988, 01-092-88. ISBN neuvedeno.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-048-7.

MALÝ, Stanislav. *Právo 10: úvod do práva*. Praha: ČVUT, Stavební fakulta, 2000. 97 s. ISBN 9788001021026.

MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1979. 261 s.

MAREČKOVÁ, Marie. *Východoslovenská města a měšťanstvo na prahu novověku*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1096-7.

MILLER, David. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Přeložila Jana KUCHTOVÁ. Brno: PROGLAS, 1995. ISBN 80-85617-47-1.

MÜLLER, Gerhard. BALZ, Horst. *Theologische Realenzyklopädie. Band 36, Wiedergeburt – Zypern*. Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2004. ISBN 3-11-017842-7.

MÜLLER, Helmut M., VOLLRATH, Hanna KRIEGER Karl-Friedrich. *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. Dějiny států. ISBN 80-7106-125-5.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Šestnáctý díl. Lih – Media. Praha: Paseka, 1999, ISBN 80-7185-237-6.

Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. 534 s. ISBN 978-80-7195-014-1.

PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. 459 s. Knižnice Sociologické aktuality; sv. 12. ISBN 80-86429-63-6.

PLATÓN. *Ústava*. Knihovna antické tradice sv. 18, Kniha osmá – Druhy ústav a povah – Oligarchie. 3. opr. vyd. Přeložil Novotný, František. Praha: Oikoymenh, 2001. Oikúmené. ISBN 80-7298-024-6.

PRIEN, Hans-Jürgen. *Luthers Wirtschaftsethik*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, c1992. ISBN 3-525-55338-2.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 8085927853.

SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-349-3.

SHELLE, Karel. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-043-7.

SEDLÁČEK, Miroslav. *Základy ekonomické teorie*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2000 ISBN 80-01-02098-3.

SMRČKA, Luboš. *Rodinný rozpočet a společnost spotřeby: (staronový pohled na osobní finance a bohatství)*. Praha: Professional Publishing, 2008. ISBN 9788086946788.

SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-21-2.

STUBHANN, Mathias, et al. *Encyklopedie Bible*. 2. díl. MŽ. Bratislava: Gemini, 1992. ISBN 808526532X.

ŠMAJS, Josef, BINKA Bohuslav a ROLNÝ Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4293-9.

ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona. *Globalizace a krize: souvislosti a scénáře*. Všeň: Grimmus, 2010. ISBN 978-80-87461-01-3.

TOPINKA, Daniel. *Muslimové v Česku: etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2016. 469 s. ISBN 978-80-7485-115-5.

URFUS, Valentin. *Právo, úvěr a lichva v minulosti: uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1975. Spisy právnické fakulty University J. E. Purkyně v Brně. 170 s. ISBN neuvedeno.

VOTRUBA, Adam. *Paradox úroků: dějiny konceptu bezúročné měny*. Brno: Doplněk, 2013. Společensko-ekologická edice; sv. 17. ISBN 978-80-7239-303-9.

VŘEŠŤÁL, Antonín. *Lichva a úrok ve světle mravouky katolické*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1899, 135 s. ISBN neuvedeno.

ZEMAN, Roman. *Lichva až na věky*. Praha: VIP Books, 2008. ISBN 978-80-87134-32-0.

C. Časopisy, sborníky

HRUSTIČ, Tomáš. Emické vnímanie úžery v segregovaných rómskych osadách na východnom Slovensku. In: PODOLINSKÁ, Tatiana. HRUSTIČ, Tomáš (eds.), *Čierno-biele svety. Rómovia v majoritnej spoločnosti na Slovensku*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, VEDA, 2015, s. 208-223.

HYÁNKOVÁ, Tereza. *Pierre Bourdieu a Kabylové: Idealizace, identifikace, instrumentalizace?*. In: *Sociologický časopis = Czech Sociological Review*. Praha: Sociologický ústav AV ČR Roč. 49, č. 1 (2013), s. 101–122. ISSN: 0038-0288.

PETER, Thomas. Die Znaimer Judenbücher In: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. [ED.: KLEINE, Ane. IRSFELD, Christian (Hg.)]. *Grenzgängereien: Beiträge der gemeinsamen germanistischen Vortragsreihen in Trier und Prešov 2006/2007*. Prešov: 2008. ISBN 978-80-8068-886-8.

ŠRÉDL, Karel. Pojem „spravedlivá cena“ ve středověké kanonické nauce. *Revue církevního práva*, 2009, roč. 42, č. 1, s. 31–41. ISSN: 1211–1635.

VERBÍK, Antonín. *Rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století*. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR. Roč. 31, č. 1 (1981), s. 53-74. ISSN:0036-5246.

D. Internetové zdroje

100Půjčky.cz *Půjčky od lichváře* [online]. Copyright © 2018. [cit. 25. 5. 2018]. Dostupné z: <<http://www.100pujcky.cz/pujcka-od-lichvare/>>.

ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. *Nové formy lichvy a zadlužení* [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/images/blog/lichva/Vyzkum_lichva_ASZ_2016.pdf>.

ACCENDO – *Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. Nové formy lichvy a zadlužení*. [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://accendo.cz/vyzkum-novych-forem-lichvy-a-zadluzeni/>>.

APU.CZ, aktuální publicistika, články, reportáže, názory, finance. *Sebevraždu kvůli dluhům? Největší nesmysl*. 29. 6. 2014 [online]. Redakce.org. Internetové vydavatelství. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.apu.cz/sebevrazda-kvuli-dluhum-nejvetsi-nesmysl>>.

Bankovnipoplatky.com. *Vzniká první etická finanční instituce v ČR*. 19. 9. 2013 7:56 [online]. Copyright © 2005–2018 Patrik Nacher. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.bankovnipoplatky.com/vznika-prvni-eticka-financni-instituce-v-cr-20715>>.

BLESK.CZ. *Síla na Vaší straně*. Pozor na lichváře, mohou vás připravit i o nemovitost [online]. Praha, 26. července 2017 [cit. 27. 12. 2017]. 2001–2017 Copyright Czech news center a.s. a dodavatelé obsahu. ISSN 1213–8991 Dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/radce-penize-financni-poradna/482310/pozor-na-lichvare-mohou-vas-pripravit-i-o-nemovitost.html>>.

BOSNIČOVÁ, Nina. *Aby peníze dávaly smysl: rozhovor s ekologickou ekonomkou Evou Fraňkovou*. 30. srpen 2013 [online]. FEMINISMUS.CZ. Gender Studies. © 2008 Gender Studies, o. p. s Praha: 30. 8. 2013. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.feminismus.cz/cz/clanky/aby-penize-davaly-smysl-rozhovor-s-ekologickou-ekonomkou-evou-frankovou>>.

BRONKOVÁ, Johanna. *Petrův nástupce: předpoklad neutrality peněz působí, že lidem vládnou a nikoliv slouží*. 17. 11. 2016 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2016. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 17. 11. 2016. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=24745>>.

BUŇATOVÁ, Marie. *Peněžní obchod pražských židů v době předbělohorské* [online]. Theatrum historiae. Ústav historických věd Fakulty filozofické, Univerzita Pardubice, 2010, č. 6, 5. ročník. [cit. 5. 6. 2017]. ISSN 1802–2502. Dostupné z: <http://uhv.upce.cz/upload/theatrum/TH6_2010.pdf>.

BURYÁNEK, Jan (ed.). *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy* [online]. Člověk v tísní – společnost při ČT, o. p. s, Praha 2002. s. 310. [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.varianty.cz/publikace/54-interkulturni-vzdelavani>>.

Centrum medievistických studií. Filosofický ústav AV [online]. Čl. R. 32. Zemské zřízení 1549. Codex iuris Bohemici IV/1. *Práva a zřízení zemská 1549. O Sedláni*. Edice Josef a Hermenegild Jireček, Praha 1882, [cit. 25. 12. 2017]. s. 345. Dostupné z: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=25&bookid=296&page=349>>.

ČERNÁ, Daniela. *Nájemné v bytech pro sociálně slabé funguje jako lichva, stát vysoce ziskové „sociální podnikání“ podporuje. Svezl se i Bakala, říká ostravský politik. 12.6.2014* [online]. *Krajskélisty.cz. Moravskoslezský kraj*. © 2013–2018. Anna Vančová. *Krajské listy*, s. r. o. Praha: 2014. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.krajskelisty.cz/moravskoslezsky-kraj/okres-ostrava-mesto/5533-najemne-v-bytech-pro-socialne-slabe-funguje-jako-lichva-stat-vysoce-ziskove-socialni-podnikani-podporuje-svezl-se-i-bakala-rika-ostravsky-politik.htm>>.

Česká národní banka. *Oficiální úrokové sazby ČNB (ke konci měsíce) (%)*. Číslo sestavy = 158/1061). *Výběr dat. Databáze časových řad ARAD*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=1&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=158&p_uka=3&p_strid=AEAA&p_od=199301&p_do=201805&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C>.

Česká obchodní inspekce. *Spotřebitelské úvěry* [online]. 2017 © Česká obchodní inspekce. Praha [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.coi.cz/pro-spotrebitele/spotrebiteleske-uvery/>>.

Česká správa sociálního zabezpečení. *Vzrůstající trend. Týká se počtu případů exekucí z důchodů a nemocenských dávek. 10. 8. 2017* [online]. Praha: 10. 8. 2017. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/557EE558-6DB5-4362-A462-0CF26D00F51C/0/TZ_exekuce2q_tabulka.pdf>.

Český statistický úřad. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011. Tab. 2 Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 2001 a 2011* [online]. 27. 2. 2014, poslední aktualizace 27. 2. 2014. [cit. 17. 5. 2018]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>>.

Česká televize. Zpravodajství ČT 24. *Google zakáže reklamu na rychlé půjčky. Dluhy můžou být nesplacitelné. 12. 5. 2016* [online]. © Česká televize 1996–2018. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1784179-google-zakaze-reklamu-na-rychle-pujcky-dluhy-muzou-byt-nesplacitelne>>.

ČTK. *Novela zákona. Zakaz reklamy na půjčky vláda neodmítne, ale ani nepodpoří. 15. 6. 2018 15:17* [online]. *TÝDEN.CZ*. 2006–2018 © Created by Sabre s.r.o. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zakaz-reklamy-na-pujcky-vlada-neodmitne-ale-ani-nepodpori_484698.html>.

ČTK. *Výši úroků a poplatků u půjček na Slovensku omezí zákon. 28. 5. 2014* [online]. *Zprávy.aktualne.cz* Praha: 28. 5. 2014 [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/finance/vysi-uroku-a-poplatku-u-pujcek-na-slovensku-omezi-zakon/r~e392ba3ae65f11e3a543002590604f2e/>>.

DEŠTENSKÝ Jiří. *Systematické otázky Téma: Luther - inspirace pro nacismus*. [online]. *Evangnet.cz*. *Evangnet*, nezávislý evangelický portál. 17. 5. 2008. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.evangelnet.cz/diskuze/vlakno/forum/teologie/system//2045>>.

E-ISLAM. *Peníze z úroku a náhrada nezaplaceného zakátu*. [online]. E-ISLAM.CZ [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.e-islam.cz/content/pen%C3%ADze-z-%C3%BAroku-n%C3%A1hrada-nezaplacen%C3%A9ho-zek%C3%A1tu>>.

EVAN, Tomáš. *Zápas o duši. Ekonomické myšlení Jana Kalvína*. Reformace.cz [online]. 1989–2018 © Reformace.cz. Praha, publikováno 11/2009 [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.reformace.cz/zod/ekonomicke-mysleni-jana-kalvina-cislo-106>.

Finparáda – finance na dlani. *Kalkulačka, spočítejte si, jaká mikropůjčka je pro Vás nejlepší*. In: *Finparada.cz* [online]. Scott & Rose, s.r.o., Praha. [cit. 15. 4. 2018]. Dostupné z: <<http://www.finparada.cz/Pujcky-Kalkulacka-Mikropujcek.aspx>>.

Finparáda – finance na dlani. *Kalkulačka, spočítejte si, jaká mikropůjčka je pro Vás nejlepší*. In: *Finparada.cz* [online]. Scott & Rose, s.r.o., Praha. [cit. 15. 4. 2018]. Dostupné z: <<http://www.finparada.cz/Chart.aspx>>.

GLASER, Milan. *Papež. Lichva je těžký hřích*. 3. 2. 2018 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2018. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 3. 2. 2018. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27133>>.

GRUBEROVÁ, Jana. *Papež František: Lichva je sociální drama*. 29. 1. 2014 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2014. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 29. 1. 2014. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19502>>.

GRUBEROVÁ, Jana. *Papež: Nasčítaný úrok (lichva) je do nebe volající hřích*. 10. 2. 2016 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2016. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 10. 2. 2016. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/hledat.php?hledat=lichva&vyhledat=Hledej>>.

HAJZLER, Tomáš. *Etické banky*. 29. 11. 2013 [online]. TomasHajzler.com. Praha. 29. 11. 2013. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://blog.tomashajzler.com/clanek/eticke-banky>>.

HAMPL, Mojmír. *Vývoj pohledu na úrok očima ekonoma*. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003–2018, Praha. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/hampl_20110322_young_mbsa_forum.html>.

HORÁČEK, Filip. *Ekonomika. Šmejdi vyklidili kulturáky. Útočí na internetu, úřady jsou na ně krátké*. 16. února 2018. 14:31 [online]. i.DNES.CZ. © 1999–2018 MAFRA a. s. Praha: 16. 2. 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://ekonomika.idnes.cz/smejdi-predvadeci-akce-2017-internet-bnm-medical-fom-/ekonomika.aspx?c=A180216_124833_ekonomika_fih>.

HOVORKA, Jiří. *Půjčka se sazbou milion procent. V pořádku, říká zákon*. 20. 8. 2015 [online]. Aktualne.cz. [cit. 25. 6. 2018]. 1999–2018 © Ecconomia, a. s. Praha: 2015.

Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/finance/pujcka-se-sazbou-milion-procent-v-poradku-rika-zakon/r~8e325e18468711e5b22d002590604f2e/>>.

Hypotekomat. *Právo šaría zakazuje úrok. Jak funguje hypotéka v islámských zemích?* [online]. 22. 8. 2014. NetFunds, s.r.o., Praha: 2014. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.hypotekomat.cz/clanky/pravo-saria-zakazuje-urok-jak-funguje-hypoteka-v-islamskych-zemich/#.WVpBN9TyiM8>>.

Institut for Advanced Technology in the Humanities. University of Virginia. *The World of Dante. Inferno.* [online]. Charlottesville [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.worldofdante.org> <http://www.worldofdante.org/inferno1.html>>.

Islamic Finance Lexikon. *Mudarba* [online]. INAIA GmbH, 2007–2017. Reutlingen. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.inaia.de/service/islamic-finance-lexikon/mudaraba/>>.

Islamic Finance Lexikon. *Musharaka* [online]. INAIA GmbH, 2007–2017. Reutlingen. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.inaia.de/service/islamic-finance-lexikon/musharaka/>>.

Islamic Finance Lexikon. *Pionier für Islamic Finance in Deutschland* [online]. INAIA GmbH, 2007–2017. Reutlingen. [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.inaia.de/unternehmen/>>.

Islámská výzva. Káhirska deklaráce lidských práv v islámu. Překlad dokumentu Organizace islámské spolupráce (Organisation of Islamic Cooperation; Organisation de la Coopération Islamique) [online]. 5. srpna 1990. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://islamskavyzva.com/kahirska-deklarace-lidskych-prav-v-islamu/>>.

JOHANNES PAUL II. *Generalaudienz. Mittwoch, 10. November 2004* [online]. Citta del Vaticano: 2004. © Copyright – Libreria Editrice Vaticana. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de/audiences/2004/documents/hf_jp-ii_aud_20041110.html>.

Kongregation für die Glaubenslehre. *Dikasterium für den Dienst zugunsten der ganzheitlichen Entwicklung des Menschen. Oeconomicae et pecuniariae quaestiones. Erwägungen zu einer ethischen Unterscheidung bezüglich einiger Aspekte des gegenwärtigen Finanzwirtschaftssystems.* [online]. Roma: 6. 1. 2018. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20180106_oeconomicae-et-pecuniariae_ge.html>.

LawTeacher. *Differences Between Common Law And Equitable* [online]. LawTeacher the law essay professionals. Nottingham, United Kingdom. November 2013 [cit. 27. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/equity-law/for-one-to-discuss-law-essays.php>>.

MÁTLOVÁ, Marta. *Židé ve Znojmě – II. část.* [online]. Město Znojmo. Vytvořeno 30. 5. 2001. [cit. 3. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.znojmocity.cz/zide-ve-znojme-ii-cast/d-1245>>.

MATEMATIKA.CZ. *Složený úrok* [online]. Vydavatelství Nová média, s.r.o., Brno [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://matematika.cz/slozeny-urok>>.

MATEMATIKA.CZ. *Úrok* [online]. Vydavatelství Nová média, s.r.o., Brno [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://matematika.cz/uroky>>.

METSYS (MASSYS), Quentin. *Le prêteur et sa femme*. [olej na desce]. 705 mm x 670 mm. 1514. In: *Musée du Louvre*, Paris, France. © 2005-2011. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.louvre.fr/en/mediaimages/le-preteur-et-sa-femme>>.

MLÁDEK, Jan. *Vzestup a pád Investiční a poštovní banky. 31. 1. 2011*. [online]. MLÁDEK.EU. Copyright © 2015 Ing. Jan Mládek, Tábor. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.mladek.eu/media/detail/vzestup-a-pad-investicni-a-postovni-banky?year=2011>>.

MOLNÁR, Ondřej. *Alighieri, Dante. Komédie (Peklo)* [online]. iLiteratura.cz. 26. 12. 2008. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/23569/alighieri-dante-komedie-peklo>>.

Obec Rymaně. *Historie obce. Staré jednotky a měna* [online]. Obec Rymaně: 7. 2. 2006. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.rymane.cz/starejednotky.htm>>.

Osobnosti.cz. *Jakub Fugger, obchodník, bankéř*. [online]. TISCALI MEDIA, a.s. © 1996–2017 [cit. 23. 12. 2017]. ISSN 1801–5131. Dostupné z: <<http://www.financnici.cz/jakub-fugger>>.

PETŘÍČEK, Martin. *Ekonomika. Ministerstvo chce zakázat podomní prodej energií, brání se šmejďům. 22. května 2018. 12:25* [online]. i.DNES.CZ. © 1999–2018 MAFRA a. s. Praha: 22. 5. 2018. [cit. 23. 6. 2018]. Dostupné z: <https://ekonomika.idnes.cz/smejdi-v-energetice-0ox-/ekonomika.aspx?c=A180522_120756_ekonomika_map1>.

PŮJČKOTÉKA.CZ. *Inzerce půjček zdarma. Půjčky od lichváře ještě dnes*. [online]. [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.pujckoteka.cz/pujcky-od-lichvare/>>.

Planetka – Quintenmatsijs [online]. Astronomia. Astronomický server Fakulty pedagogické ZČU v Plzni © 2017 Planety sluneční soustavy (Autorský tým). [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://planety.astro.cz/planetka-9569>>.

Policie České republiky. *Statistické údaje – trestný čin lichvy podle § 218 trestního zákoníku* [online]. Moravská Ostrava, 5. 4. 2016. [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-udaje-trestny-cin-lichvy-podle-218-trestniho-zakoniku.aspx>>.

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 71/0, část č. 1/8 Novela z. – insolvenční zákon – EU. 29. ledna 2018 v 14:35* [online]. PSP.CZ. Praha: 29. 1. 2018. [cit. 18. 06. 2018]. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.

REMEŠ, Jiří. *K metodologickému dopadu § 10 odst. 2 NOZ* [online]. OBCZAN.CZ Komunitní portál o rekonstrukci. Praha, 29. 8. 2013. [cit. 5. 6. 2017]. Dostupné z: <<https://www.obczan.cz/clanky/k-metodologickemu-dopadu-ss-10-odst-2-noz?do=detail-export>>.

Senát PČR. *Průběh schůze Senátu. Pořad 4. schůze Senátu v 12. funkčním období. Bod 14* [online]. Copyright (c) 2018. Senát PČR. Praha: 2018. [cit. 30. 11. 2018]. Dostupné z: <<https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/prubeh?schuze=6142>>.

SPRINZ, Petr. „*Umění být bankrotářem*“ – prezentace z vědecké konference. 22. 6. 2018. [online]. Výzkuminsolvence.cz © Výzkum insolvence, Mastodont PR. Praha: 22. 6. 2018 [cit. 23. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.vyzkuminsolvence.cz/vedecke-konference/umeni-byti-bankrotarem-prezentace-z-vedecke-konference.html>>.

STROUKAL, Dominik. *Dějiny 2.5. – Kanonistický zákaz lichvy* [online]. Mises.cz. 6. září 2012. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.mises.cz/clanky/dejiny-2-5-kanonisticky-zakaz-lichvy-777.aspx>>.

SUMMA TEOLOGIAE. Sancti Thomae Aquinatis [online]. 78. De usura. Secunda Secundae Partis. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://krystal.op.cz/sth/sth.php?&A=2>>.

ŠIMEK, Robert. *Lichva a lichváři* [online]. Euro.cz. 3. června 2011, 07:46. [cit. 5. 12. 2017]. Dostupné z: <<https://www.euro.cz/byznys/lichva-a-lichvari-863250>>.

ŠINDELÁŘOVÁ, Markéta. V Indii vzrůstá počet sebevražd rolníků. 26. 2. 2018 [online]. Radio Vaticana. Citta del Vaticano: 2008. Copyright © 2003–2018 Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Poslední změna 26. 2. 2008 [cit. 17. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9140>>.

ŠRÁMEK, Dušan. Česká asociace věřitelů: Osvobodte dlužníky od úroků. 22. 3. 2018. 6:30 [online]. Česká justice. Media network, s.r.o., Praha: 22. 3. 2018 [cit. 23. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.ceska-justice.cz/2018/03/ceska-asociace-veritelu-osvobodte-dluzniky-od-uroku/>>.

Trast pro ekonomiku a společnost, o. p. s. *Aby peníze dávaly smysl. Etické banky v Evropě a ve světě.* [online]. ETICKÉFINANCE.CZ. © 2018 ABY PENÍZE DÁVALY SMYSL, o. p. s. Brno: 2018. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <<https://www.etickefinance.cz/eticke-banky-v-evrope-a-ve-svete/>>.

TŮMA, Zdeněk. *Nad minulostí a budoucností české koruny.* [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003-2018, Praha. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2003/cl_03_030123b.html>.

VOKÁL, Ondřej. *Exekuce v kostce. Je exekuce státem posvěcená lichva?* 12. 8. 2018 [online]. Peníze.cz. © 2000 – 2015. Praha: 2018. [cit. 18. 6. 2018]. ISSN 1213–2217. Dostupné z: <<https://www.penize.cz/exekuce/302910-exekuce-v-kostce-je-exekuce-statem-posvecena-lichva>>.

E. Písemná korespondence

ELŠÍK, Viktor. *Písemná elektronická komunikace (E-MAIL)*. Praha, 11. 12. 2017, dokumentace v majetku autora.

F. Kvalifikační práce

KOLLER, Milan. *Morální aspekty smluv o úvěru a půjčce s ohledem na český kontext*. Olomouc, 2011. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.

KOUDELKA, Ladislav. *Lichva – trestný čin a společenský jev*. Praha, 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

G. Právní zdroje a předpisy

Císařské nařízení č. 275/1914 ř. z., dané dne 12. října 1914, o lichvě.

Nářízení vlády republiky Československé č. 432/1921 Sb., ze dne 1. prosince 1921, platné a účinné ode dne 6. 5. 1920. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR

Zákon č. 47/1881 ř. z., ze dne 28. května 1881, z. ř., o pomoci proti nepoctivým jednáním při úvěrních obchodech.

Zákon č. 567/1919 Sb., o lidových soudech pro trestání válečné lichvy (soudech lichevních) ze dne 31. 10. 1919, účinný od 7. 11. 1919.

Zákon č. 568/1919 Sb., o trestání válečné lichvy ze dne 31. 10. 1919, účinný od 7. 11. 1919.

Zákon č. 300/1920 Sb., o mimořádných opatření, platný a účinný ode dne 6. 5. 1920.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon ze dne 12. 7. 1950, platný ode dne 18. 7. 1950, účinný ke dni 1. 8. 1950.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ze dne 25. 10. 1950, platný ode dne 23. 11. 1950, účinný k 1. 1. 1951

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ze dne 29. 11. 1961, platný ode dne 8. 12. 1961, účinný ke dni 1. 1. 1962.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ze dne 5. 3. 1964, platný ode dne 5. 3. 1964, účinný k 1. 4. 1964.

Zákon č. 1/1992 Sb., Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, účinnost k 1. 1. 1993.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) ze dne 30. 03. 2006, platný ode dne 9. 5. 2006, účinný ke dni 1. 1. 2006.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ze dne 8. 1. 2009, účinný k 1. 1. 2010.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ze dne 3. 2. 2012, účinný k 1. 1. 2014.

H. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. I. ÚS 546/03 (N 12/32 SbNU 107). *Ústavní soud* [online]. Ústavní soud, Brno © 2006 [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-190-15_1>.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 3308/16. *Ústavní soud* [online]. Ústavní soud, Brno © 2006 [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=96039&pos=2&cnt=52&typ=result>>.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. 4 Tdo 416/2013. Nejvyšší soud [online]. Nejvyšší soud, Brno © 2010 [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E6FBF09CB88FE001C1257C1600484070?openDocument&Highlight=0,null>.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 3 Tdo 537/2016. *Nejvyšší soud* [online]. Nejvyšší soud, Brno © 2010 [cit. 23. 12. 2017]. Dostupné z: <http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5DCC26339BF5C332C1257FFB004102AC?openDocument&Highlight=0,null>.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 21. října 2015, sp. zn. 1 VSOL 178/2015-B-40.

Přílohy

- Příloha č. 1** – Statistické údaje – trestný čin lichvy podle § 218 trestního zákoníku v letech 2010-2015, Česká republika.
- Příloha č. 2** – Trestný čin lichvy v České republice v letech 2010–2015.
- Příloha č. 3** – Osobní bankroty v krajích ČR mezi lety 2008–2014.
- Příloha č. 4** – Modelová situace dluhové pasti.
- Příloha č. 5** – Kniha znojemských židů (obligací) z let 1417–1419.
- Příloha č. 6** – Kniha znojemských židů (obligací) z let 1437–1438.
- Příloha č. 7** – Kalkulačka mikropůjček.
- Příloha č. 8** – Graf - Kalkulačka mikropůjček při půjčce ve výši 4 000 Kč.
- Příloha č. 9** – Graf – Návrh na povolení oddlužení, povolení a schválení oddlužení.
- Příloha č. 10** – Graf – Vývoj lombardní sazby v České republice v letech 1993–2018 – Česká národní banka.
- Příloha č. 11** – Tabulka – přehled o počtu důchodců s exekuční srážkou v členění podle územní části, podle pohlaví, průměrné výše důchodu a srážky, průměrného věku a podle druhu důchodu za 6/2017.
- Příloha č. 11** – Systémová doporučení na boj s lichvou v sociálně vyloučených lokalitách.
- Příloha č. 13** – Le prêteur et sa femme – Lichvář s manželkou, Quentin METSYS (MASSYS), 1514, olej na desce, rozměr obrazu: 705 mm × 670 mm.

Příloha č. 1

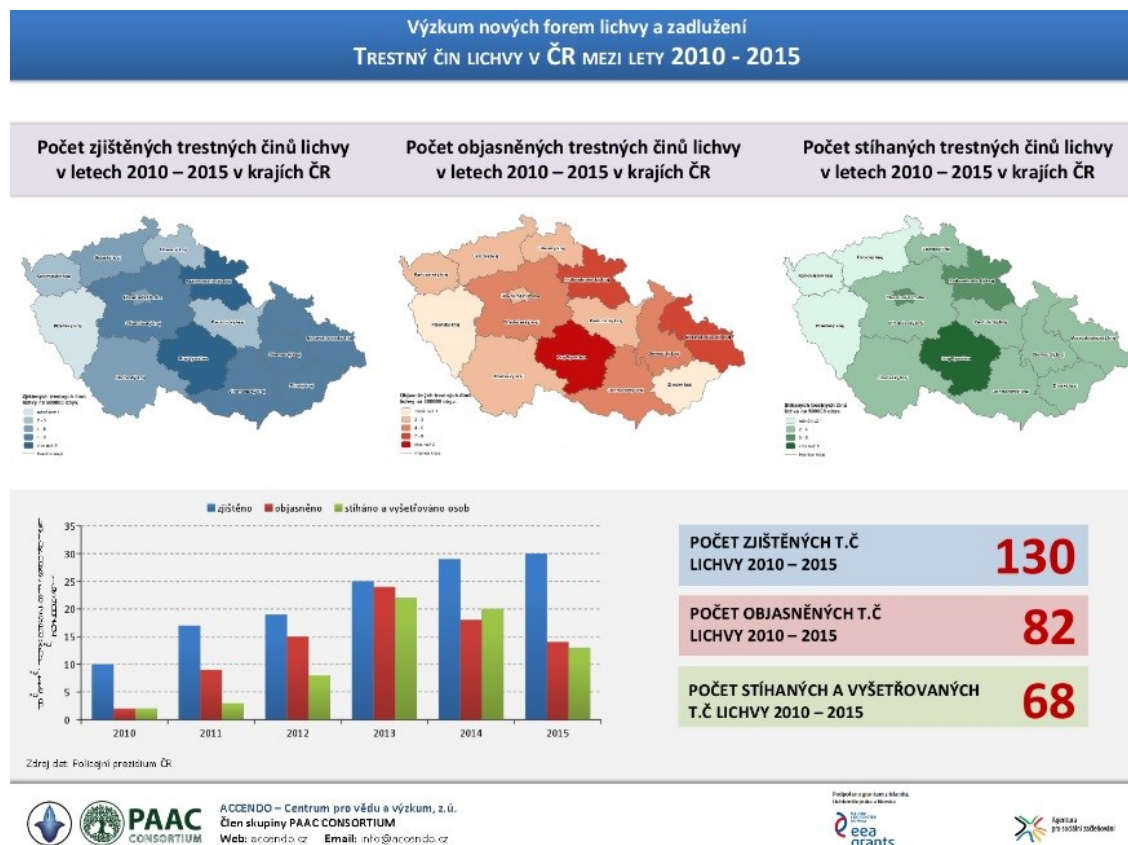
Statistické údaje – trestný čin lichvy podle § 218 trestního zákoníku v letech 2010–2015, Česká republika.

Trestné činy lichvy dle § 218 tr. zákoníku															
rok	specifikace	Jednotlivé kraje ČR													celkem
		hl. m. Praha	Středočeský	Jihočeský	Plzeňský	Ústecký	Královéhradecký	Jihomoravský	Moravoslezský	Olomoucký	Zlínský	Vysočina	Pardubický	Liberecký	
2010	zjištěno	2	3	0	0	0	0	2	1	1	0	1	0	0	10
	objasněno	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	2
	stíháno a vyšetřováno osob	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	2
2011	zjištěno	3	4	0	0	1	1	2	4	0	0	1	1	0	17
	objasněno	0	1	0	0	1	0	4	2	0	0	0	1	0	9
	stíháno a vyšetřováno osob	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	3
2012	zjištěno	1	4	2	0	0	1	2	3	5	1	0	0	0	19
	objasněno	1	3	1	0	0	1	2	2	5	0	0	0	0	15
	stíháno a vyšetřováno osob	2	2	1	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	8
2013	zjištěno	1	2	1	0	0	7	2	2	0	1	9	0	0	25
	objasněno	2	3	1	0	0	4	1	3	0	0	10	0	0	24
	stíháno a vyšetřováno osob	5	4	1	0	0	3	2	2	0	0	5	0	0	22
2014	zjištěno	3	2	1	0	1	3	3	8	3	4	0	1	0	29
	objasněno	2	1	0	0	0	2	3	6	2	1	0	1	0	18
	stíháno a vyšetřováno osob	3	2	0	0	0	1	3	4	3	2	0	2	0	20
2015	zjištěno	4	1	0	0	4	2	9	2	0	3	2	0	2	30
	objasněno	2	0	0	0	3	1	2	2	0	0	1	0	2	14
	stíháno a vyšetřováno osob	2	0	0	0	1	1	2	1	0	0	4	0	2	13

Zdroj: Policie České republiky. *Statistické údaje – trestný čin lichvy podle § 218 trestního zákoníku*. [online]. Praha. 5. 4. 2016 [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-udaje-trestny-cin-lichvy-podle-218-trestniho-zakoniku.aspx>>.

Příloha č. 2

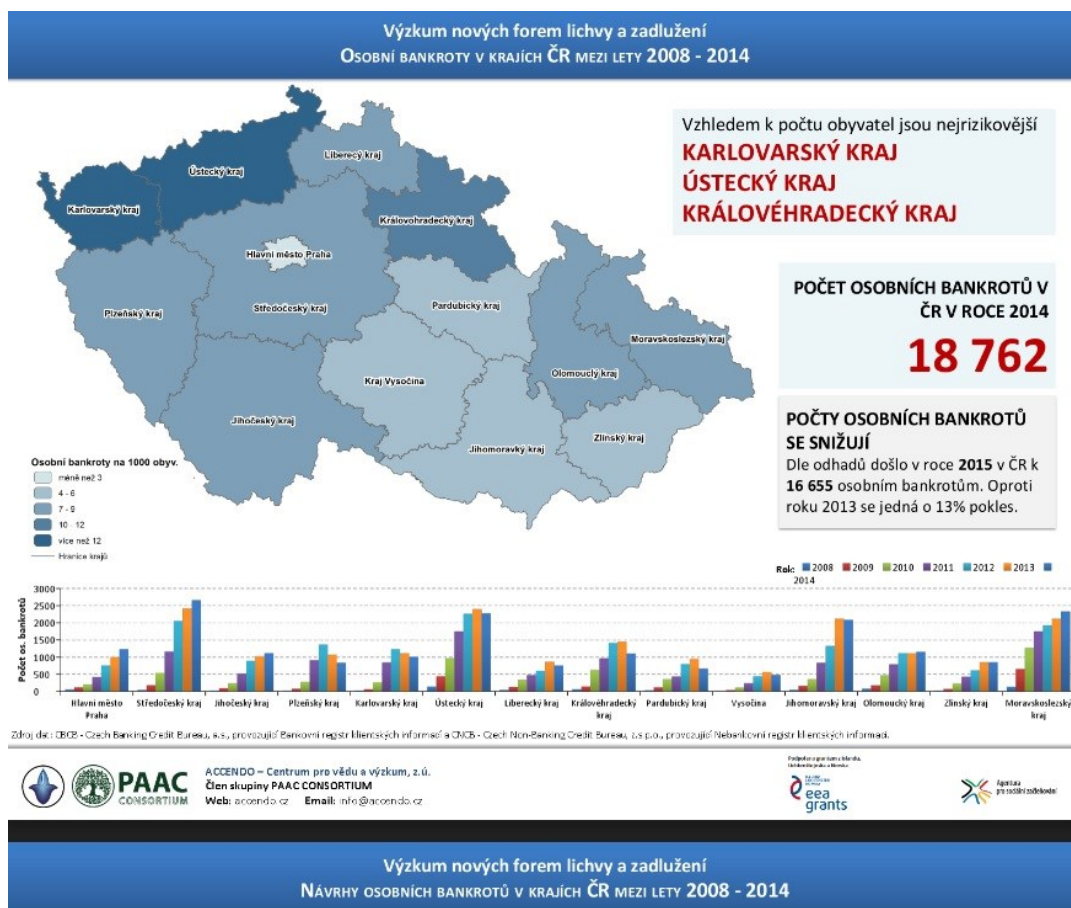
Trestný čin lichvy v České republice mezi lety 2010 – 2015.

Zdroj: ACCENDO – *Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. Nové formy lichvy a zadlužení.* [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://drive.google.com/drive/folders/0B9_PJxvG2A5aUjhrOUpkMGdnUVU>.

Příloha č. 3

Osobní bankroty v krajích ČR mezi lety 2008 – 2014.

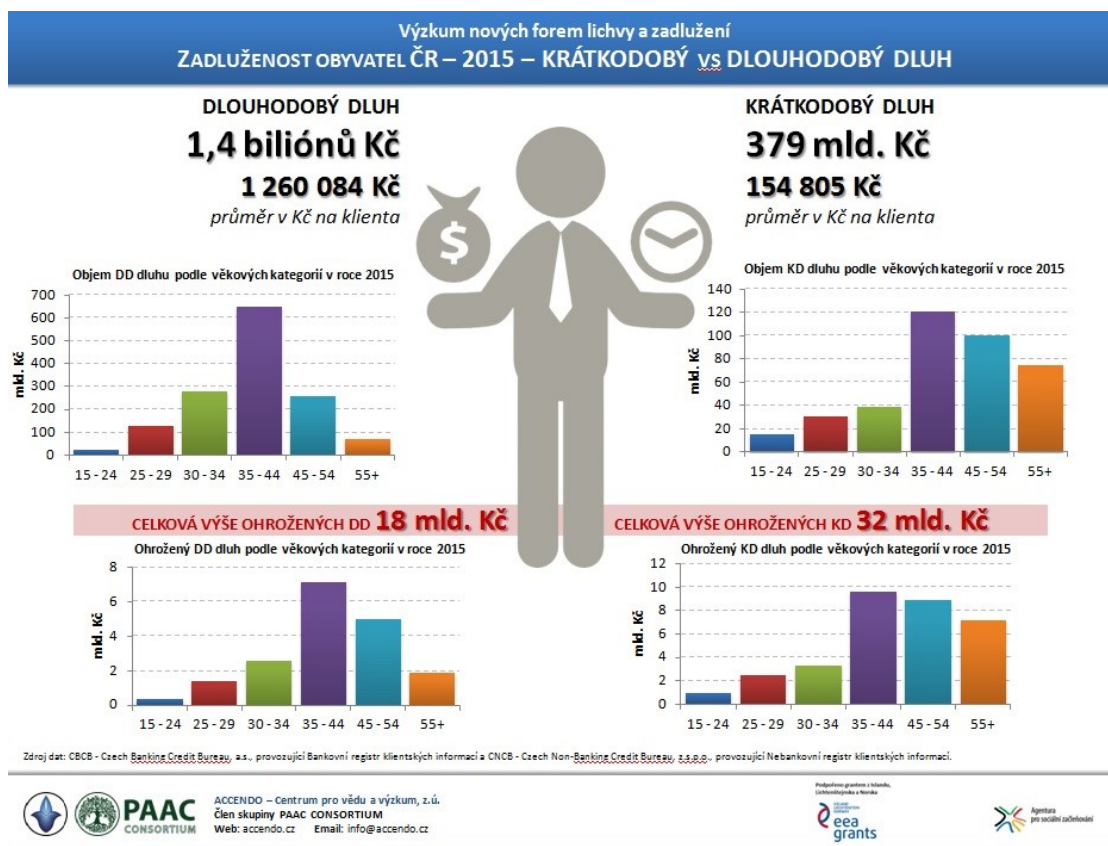

Zdroj: ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. *Nové formy lichvy a zadlužení*. [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://drive.google.com/drive/folders/0B9_PJxvG2A5aUjhrOUpkMGdnUVU>.

Příloha č. 4 - Modelová situace dluhové pasti a zadluženosti.

ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z.ú.
Člen skupiny PAAC CONSORTIUM
Web: accendo.cz Email: info@accendo.cz

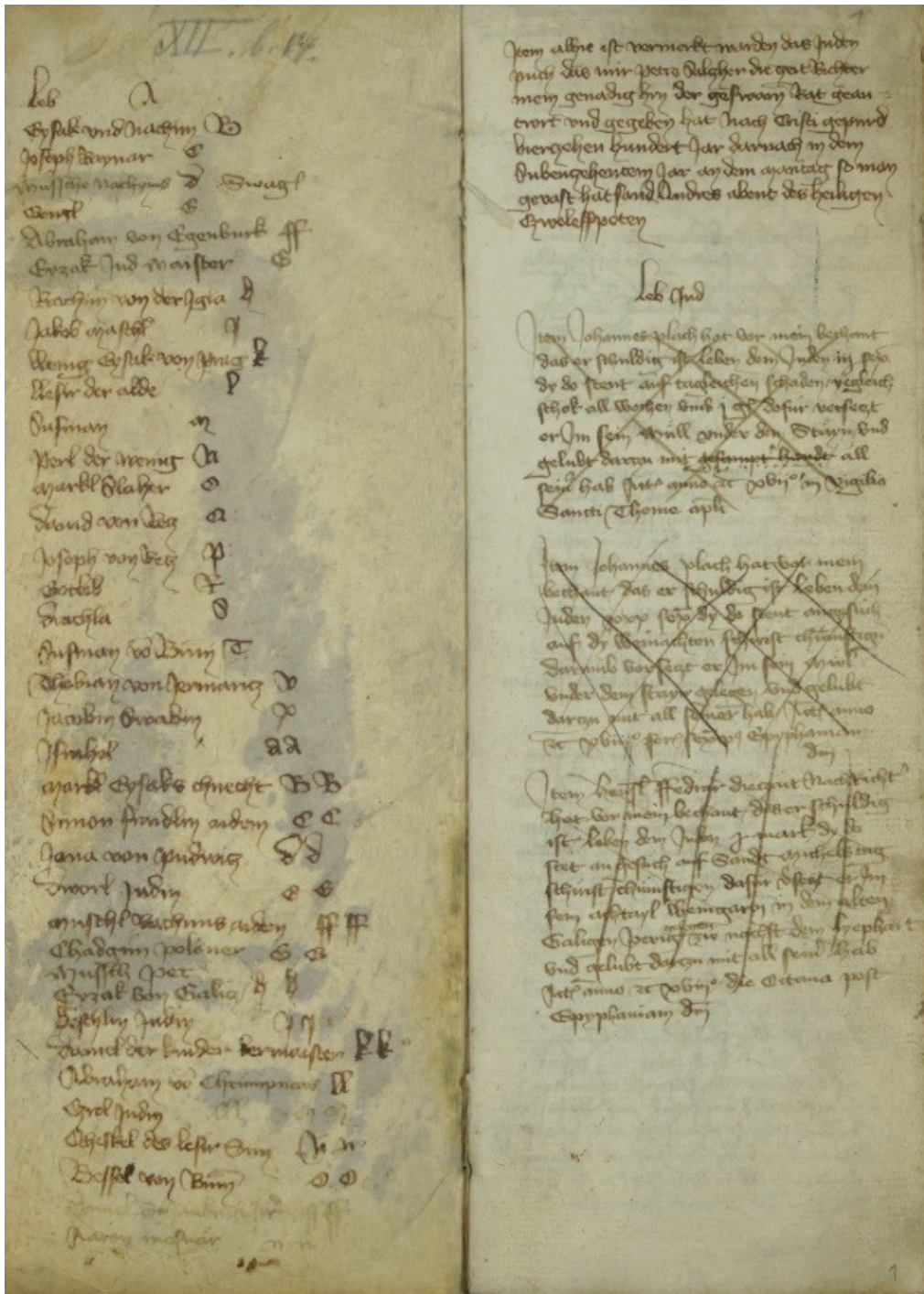
ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z.ú.
Člen skupiny PAAC CONSORTIUM
Web: accendo.cz Email: info@accendo.cz

Zdroj: ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. *Nové formy lichvy a zadlužení* [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://drive.google.com/drive/folders/0B9_PJxvG2A5aUjhrOUpkMGdnUVU>.

Příloha č. 5

Kopie rukopisu – Kniha znojemských židů (obligací).

Zdroj: SOkA Znojmo vzácné rukopisy, inv. č. 173 a 178, sign. AMZ-II 328, kniha z let 1417-1419. *Kniha znojemských židů (obligací)*., fond Archiv města Znojma, oddíl Nejstarší knihy a vzácné rukopisy.

Abecední jmenný seznam Židů půjčujících peníze, doslovně přepsáno, viz zleva:

Leb A

Eysak vnd Nachim B

Joseph Raynar C

Mussche Nachyms Swager D

Genzl E

Abraham von Egenburk F

Eyzak Juden Maister G

Rachim von der Igla H

Jakob Maschl I

Wenig Eysak von Prag K

Lesir der alde L

Susman M

Perl der Wenig N

Markl Slaher O

Dauid von Recz Q

Joseph von Recz P

Gotleb R; Dachla S

Susman von Brunn T

Thobian von Jermaricz V

Jacobin Swabin X

Israhel AA

Markl Eysaks chnecht BB

Simon Fraidlin aidem CC

Jona von Pudwicz DD

Dworl Judin EE

Muschl Rachims aidem FF

Chadgim Polaner GG

Mussch Per

Eyzak von Galicz HH

Heschlin Judin II

Daiel der Kinder lermaister KK

Abraham von Chrümpnaw LL

Czro Judin III MM

Ccheskel des Lesir Sun NN

Bessel von Brunn OO

Daniel Schankmeister FF

Aaron mesnär NN

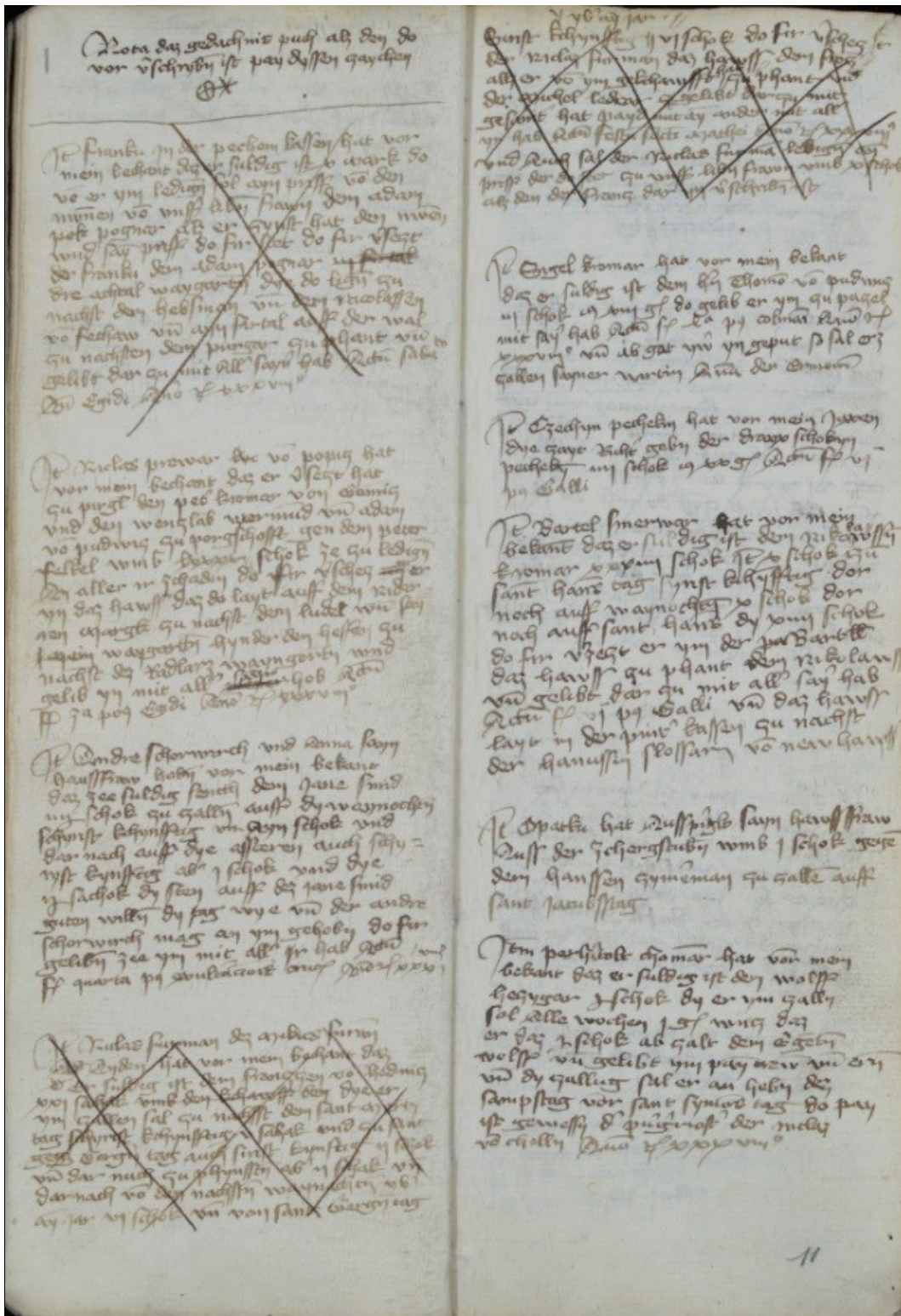
Doslovně přepsána úvodní část, viz vpravo nahoře (1417, November 29., Montag):

Item alhie ist vormerkt warden das Juden/ puch das mir Petro Salczher die czeit Richter/mein genadig herrn der geswaren Rat gean-/twrt vnd gegeben hat Nach Cristi gepurd/Vierczehen hunder Jar darnach in dem/ Subenczehentem Jar an dem Mantag so man/gevast hat sand Andres abent des heiligen Czweleffpoten.

Zde bylo poznamenáno (zde se poznamenává) že tuto židovskou knihu, mně, Petrovi Salczherovi, toho času rychtáři, předali a dali (moji) pánové, rada přísěžných, roku po Kristově narození čtrnáctistého a poté sedmnáctého, v pondělí, kdy se slavil předvečer svatého Ondřeje, svatého apoštola.

Příloha č. 6

Kopie rukopisu – Kniha znojemských židů (obligací).

Zdroj: SOKA Znojmo, fond Archiv města Znojma, oddíl Nejstarší knihy a vzácné rukopisy, inv. č. 173 a 178, sign. AMZ-II 331/1, kniha z let 1437-1438, I. kniha. *Kniha znojemských židů (obligací)*.

Příloha č. 7

Kalkulačka mikropůjček.

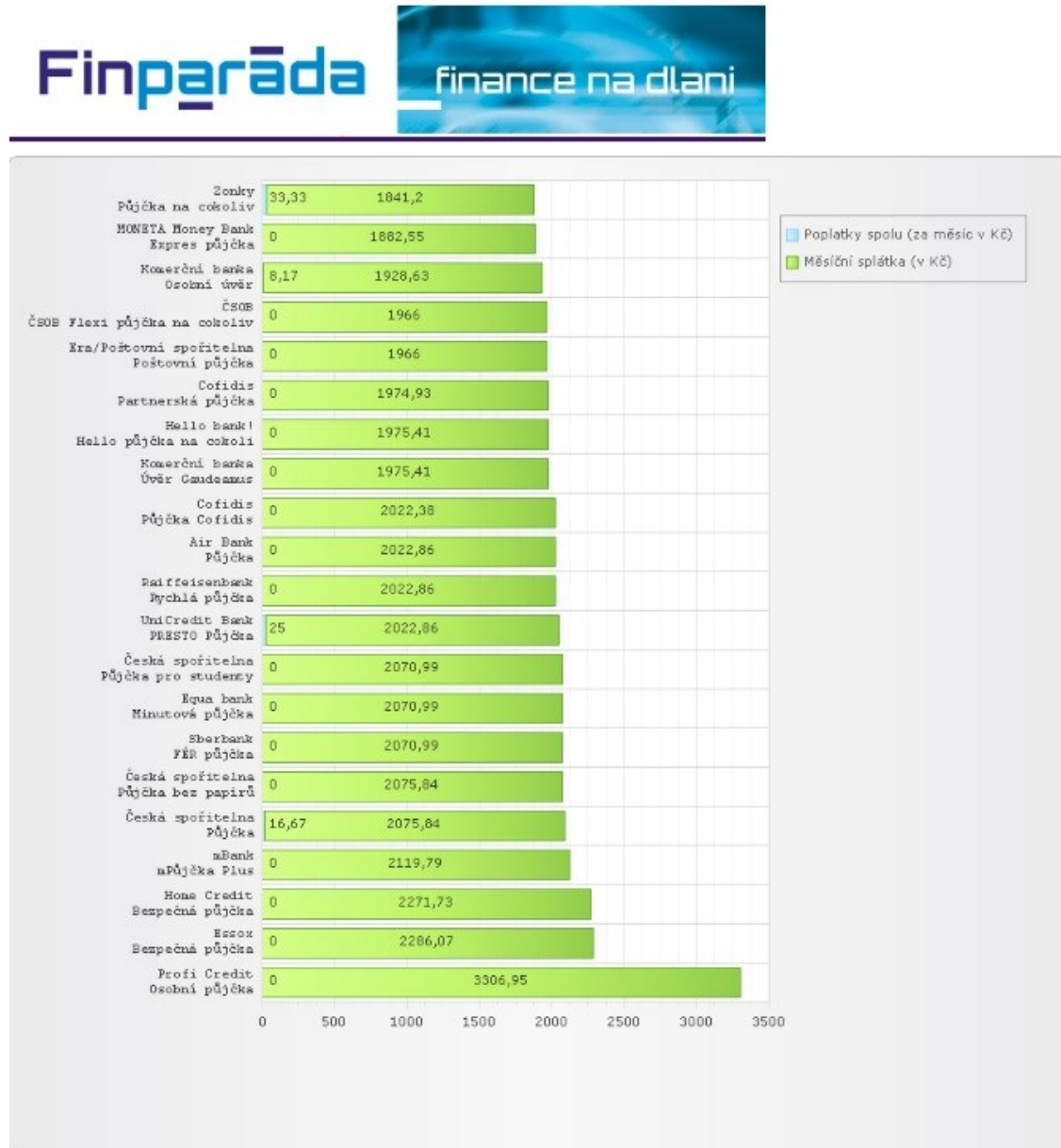
Detail produktu	Zaplo První půjčka	Zaplo Zaplo První půjčka	CreditOn První půjčka	CreditOn Rychlá půjčka	CreditPortal Bezhotovostní půjčka Credit 30	Ferratum Bank Ferratum Micro	Ferratum Bank První půjčka
Výše úvěru (v Kč)	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
Doba splatnosti (ve dnech)	30	30	30	30	30	30	30
Poplatek + úroky (v Kč)	0,00	920,00	0,00	1 020,00	1 799,91	1 320,00	0,00
Úroková sazba (v % p.a.)					40,00		
RPSN – roční procentní sazba nákladů	0,00	1 141,2	0,00	1 485,50	9 088,16	3 112,64	0,00

Detail produktu	Kamali Půjčka Kamali	MoneyNow Půjčka MoneyNow	Půjčkomat Online půjčka	Půjčkomat První půjčka	VATAonline Rychlá půjčka	Via SMS 1. půjčka na účet 0%	Via SMS Rychlá SMS půjčka
Výše úvěru (v Kč)	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
Doba splatnosti (ve dnech)	30	30	30	30	30	30	30
Poplatek + úroky (v Kč)	132,00	1 200,00	1 060,00	0,00	1 200,00	0,00	960,00
Úroková sazba (v % p.a.)							
RPSN – roční procentní sazba nákladů	48,44	2 333,94	1 646,23	0,00	2 333,94	0,00	1 269,7

Zdroj: Finparáda – finance na dlani. *Kalkulačka, spočítejte si, jaká mikropůjčka je pro Vás nejlepší.* In: *Finparada.cz* [online]. Scott & Rose, s.r.o., Praha. [cit. 15. 4. 2018]. Dostupné z: <<http://www.finparada.cz/Pujcky-Kalkulacka-Mikropujcek.aspx>>.

Příloha č. 8

Graf - Kalkulačka mikropůjček při půjčce ve výši 4 000 Kč.

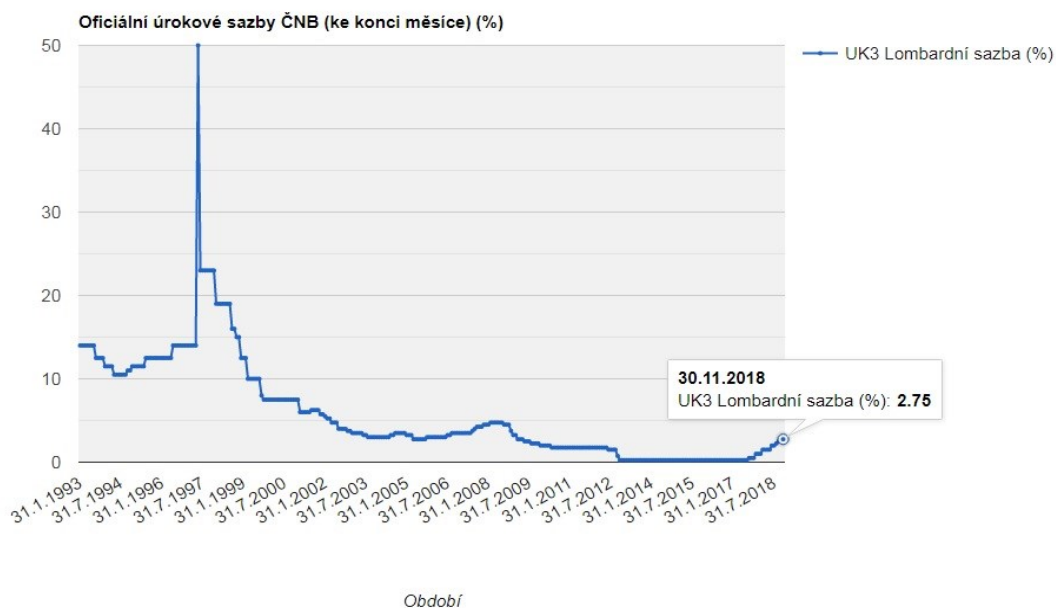

Finparada - finance na dlani Všechna práva vyhrazena
 Scott & Rose, s.r.o., U Chaloupek 410/5, 182 00 Praha 8, IČ: 26148374, DIČ: CZ26148374
 Email: redakce@finparada.cz

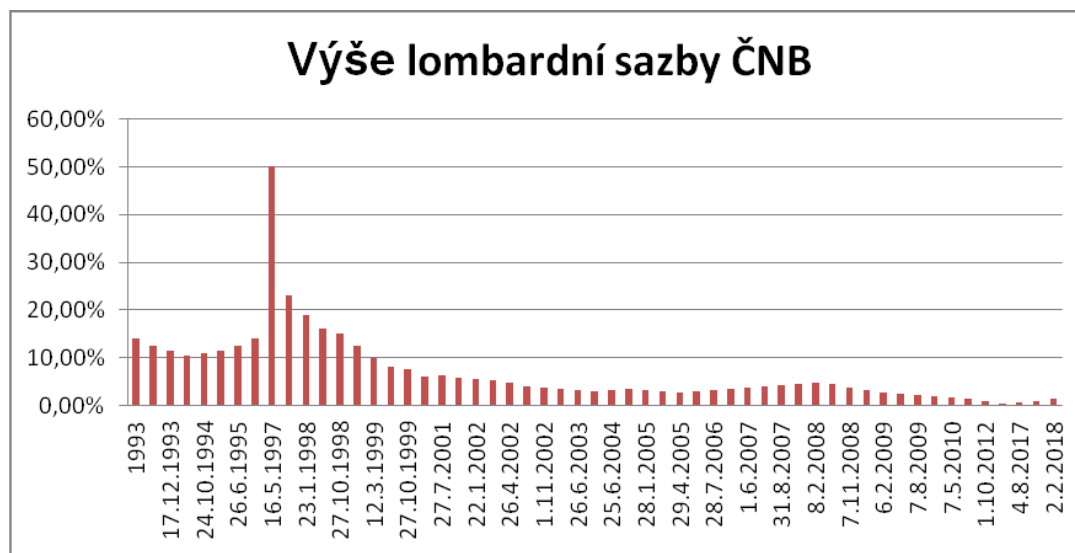
Zdroj: Finparada – finance na dlani. *Kalkulačka, spočítejte si, jaká mikropůjčka je pro Vás nejlepší.* In: *Finparada.cz* [online]. Scott & Rose, s.r.o., Praha. [cit. 15. 4. 2018]. Dostupné z: < <http://www.finparada.cz/Chart.aspx>>.

Příloha č. 9 – Graf

Vývoj lombardní sazby v České republice v letech 1993–2018 – ČNB.

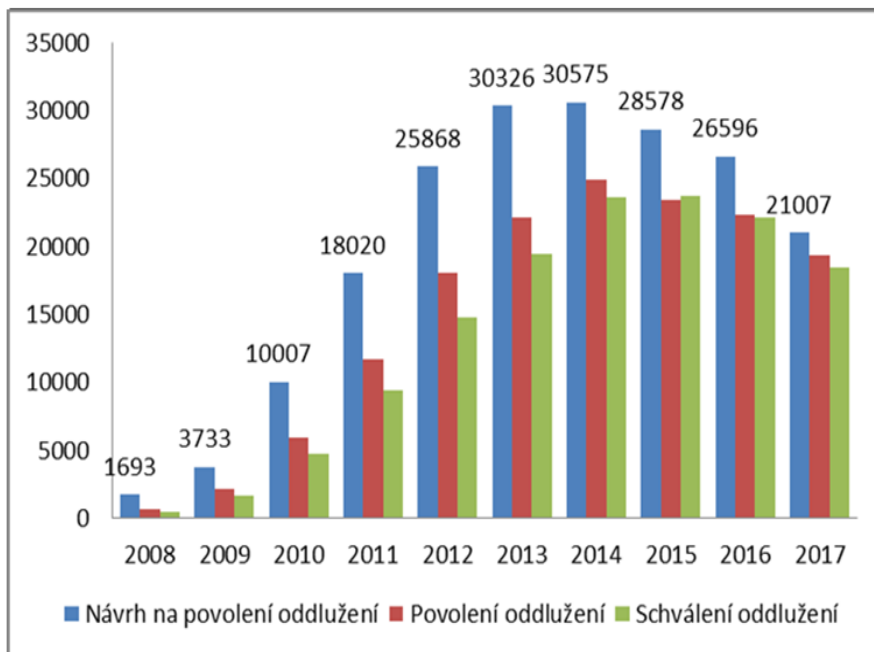
Zdroj: Česká národní banka. *Oficiální úrokové sazby ČNB (ke konci měsíce) (%)*. Číslo sestavy = 158/1061). Výběr dat. Databáze časových řad ARAD. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003-2018, Praha. [cit 30. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_sestuid=158&p_uka=3&p_strid=AEAA&p_sort=2&p_od=199301&p_do=201811&p_period=1&p_des=50&p_format=4&p_decsep=,&p_lang=CS>.

Zdroj: Česká národní banka. *Oficiální úrokové sazby ČNB (ke konci měsíce) (%)*. Číslo sestavy = 158/1061). Výběr dat. Databáze časových řad ARAD. [online]. CNB.CZ. Copyright © Česká národní banka, 2003-2018, Praha. [cit 18. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=1&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=158&p_uka=3&p_strid=AEAA&p_od=199301&p_do=201805&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C>.

Příloha č. 10 – Graf

Návrh na povolení oddlužení, povolení a schválení oddlužení

Zdroj: MČP

7

Zdroj: SPRINZ, Petr. „Umění být bankrotářem“ – prezentace z vědecké konference. 22. 6. 2018. [online]. Výzkuminsolvence.cz © Výzkum insolvence, Mastodont PR. Praha: 22. 6. 2018 [cit. 23. 6. 2018].
Dostupné z: <<http://www.vyzkuminsolvence.cz/vedecke-konference/umeni-byti-bankrotarem-prezentace-z-vedecke-konference.html>>.

Příloha č. 11

Systémová doporučení na boj s lichvou v sociálně vyloučených lokalitách.

Zdroj: ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú. *Nové formy lichvy a zadlužení* [online]. Moravská Ostrava, 26. 4. 2016. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://drive.google.com/drive/folders/0B9_PJxvG2A5aUjhrOUpkMGdnUVU>.

Příloha č. 12

Tabulka – přehled o počtu důchodců s exekuční srážkou v členění podle územní části, podle pohlaví, průměrné výše důchodu a srážky, průměrného věku a podle druhu důchodu za 6/2017.

ÚZEMÍ	DŮCHODCE	POČET			PRŮM. VÝŠE DŮCHODU			PRŮM. VÝŠE SRÁŽKY			PRŮM. VĚK		
		MUŽI	ŽENY	CELKEM	MUŽI	ŽENY	CELKEM	MUŽI	ŽENY	CELKEM	MUŽI	ŽENY	CELKEM
Hlavní město Praha	Starobní	2 543	2 289	4 832	10 868	10 302	10 600	2 164	1 887	2 033	68	68	68
	Invalidi	1 485	1 043	2 528	9 186	9 047	9 128	1 704	1 780	1 736	51	52	51
	Pozůstalostní	23	76	99	7 296	7 524	7 471	1 172	1 203	1 196	57	57	57
	Celkem	4 051	3 408	7 459	10 231	9 856	10 060	1 990	1 839	1 921	62	62	62
Středočeský kraj	Starobní	2 844	3 158	6 002	11 190	10 292	10 717	2 286	2 011	2 141	68	67	67
	Invalidi	2 034	1 376	3 410	9 295	8 853	9 116	1 906	1 890	1 900	51	50	51
	Pozůstalostní	22	144	166	6 499	7 528	7 392	1 746	1 400	1 446	55	57	57
	Celkem	4 900	4 678	9 578	10 984	9 783	10 090	2 126	1 956	2 043	61	62	61
Jihočeský kraj	Starobní	1 427	1 600	3 027	10 958	10 248	10 583	2 203	1 885	2 035	67	67	67
	Invalidi	1 146	842	1 988	8 762	8 272	8 555	1 960	2 111	2 024	51	50	50
	Pozůstalostní	12	58	70	6 934	7 188	7 144	2 394	1 747	1 858	57	54	54
	Celkem	2 585	2 500	5 085	9 966	9 512	9 742	2 097	1 958	2 029	60	61	60
Plzeňský kraj	Starobní	1 311	1 416	2 727	11 098	10 229	10 647	2 149	1 785	1 960	68	67	67
	Invalidi	1 145	735	1 880	9 349	9 202	9 291	1 697	1 653	1 680	51	50	50
	Pozůstalostní	6	49	55	6 627	6 677	7 562	245	1 122	1 026	51	58	57
	Celkem	2 462	2 200	4 662	10 273	9 829	10 064	1 934	1 726	1 836	60	61	60
Karlovarský kraj	Starobní	1 140	1 270	2 410	10 826	9 909	10 343	2 125	1 684	1 892	67	67	67
	Invalidi	721	479	1 200	9 280	8 988	9 164	1 689	1 634	1 667	50	51	50
	Pozůstalostní	9	48	57	6 651	7 442	7 317	511	1 378	1 241	49	55	54
	Celkem	1 870	1 797	3 667	10 210	9 597	9 910	1 949	1 662	1 808	61	62	61
Ústecký kraj	Starobní	3 408	3 974	7 382	11 079	10 014	10 506	2 120	1 709	1 899	68	67	67
	Invalidi	2 647	1 757	4 404	9 126	8 802	8 997	1 672	1 703	1 684	50	50	50
	Pozůstalostní	20	197	217	6 214	7 590	7 463	1 322	1 047	1 072	49	55	55
	Celkem	6 075	5 928	12 003	10 212	9 575	9 897	1 922	1 685	1 805	60	61	61
Liberecký kraj	Starobní	1 370	1 563	2 933	11 068	10 112	10 558	2 127	1 696	1 897	68	67	67
	Invalidi	1 120	766	1 886	9 304	8 744	9 076	1 727	1 681	1 708	51	51	51
	Pozůstalostní	6	53	59	7 461	7 421	7 425	2 726	1 360	1 499	52	54	54
	Celkem	2 496	2 382	4 878	10 268	9 612	9 948	1 949	1 684	1 819	60	61	60
Královéhradecký kraj	Starobní	1 320	1 486	2 806	11 028	10 156	10 566	2 234	1 878	2 045	67	67	67
	Invalidi	1 099	717	1 816	9 243	8 735	9 042	1 887	1 760	1 837	51	50	51
	Pozůstalostní	9	56	65	6 862	7 582	7 482	1 462	1 994	1 920	46	53	52
	Celkem	2 428	2 259	4 687	10 205	9 641	9 933	2 074	1 843	1 962	60	61	61
Pardubický kraj	Starobní	1 064	1 181	2 245	11 056	10 174	10 592	2 288	1 894	2 081	67	67	67
	Invalidi	944	645	1 589	8 973	8 714	8 868	2 060	2 323	2 167	50	50	50
	Pozůstalostní	9	55	64	6 863	7 280	7 222	2 265	2 029	2 062	49	54	54
	Celkem	2 017	1 881	3 898	10 063	9 589	9 834	2 181	2 045	2 115	59	61	60
Kraj Vysočina	Starobní	876	987	1 863	11 221	10 255	10 709	2 260	1 766	1 999	68	67	68
	Invalidi	704	405	1 109	9 224	8 879	9 098	1 788	1 894	1 827	50	51	50
	Pozůstalostní	4	30	34	5 946	7 415	7 230	885	1 995	1 864	44	57	56
	Celkem	1 584	1 422	3 006	10 320	9 803	10 076	2 047	1 808	1 934	60	62	61
Jihomoravský kraj	Starobní	2 346	2 713	5 059	10 989	10 155	10 541	2 127	1 789	1 946	68	68	67
	Invalidi	1 993	1 244	3 237	8 936	8 689	8 841	1 682	1 748	1 707	51	50	51
	Pozůstalostní	24	98	122	6 381	7 489	7 271	953	1 320	1 248	50	58	56
	Celkem	4 363	4 055	8 418	10 026	9 641	9 840	1 937	1 755	1 844	60	62	61
Olomoucký kraj	Starobní	1 470	1 659	3 129	10 699	9 974	10 315	2 120	2 175	2 149	67	67	67
	Invalidi	1 030	571	1 601	8 915	8 649	8 820	2 084	2 304	2 163	51	50	51
	Pozůstalostní	16	74	90	7 182	7 319	7 295	2 152	1 857	1 918	45	57	55
	Celkem	2 516	2 304	4 820	9 847	9 560	9 761	2 105	2 197	2 149	61	63	62
Zlínský kraj	Starobní	1 030	1 172	2 202	11 035	10 248	10 616	2 199	1 945	2 064	67	67	67
	Invalidi	836	530	1 366	9 494	9 106	9 215	1 758	2 126	1 901	51	51	51
	Pozůstalostní	9	47	56	6 259	7 316	7 178	1 408	1 433	1 429	56	55	55
	Celkem	1 875	1 749	3 624	10 233	9 823	10 035	1 998	1 987	1 993	60	62	61
Moravskoslezský kraj	Starobní	3 717	3 729	7 446	11 991	10 033	11 010	2 880	2 186	2 532	66	67	67
	Invalidi	2 902	1 513	4 415	9 400	8 672	9 150	2 212	2 427	2 286	51	51	51
	Pozůstalostní	30	295	325	6 934	7 932	7 840	2 807	2 029	2 101	47	57	56
	Celkem	6 649	5 537	12 186	10 837	9 549	10 252	2 589	2 243	2 431	60	62	61
Česká republika	Starobní	25 866	28 197	54 063	11 154	10 139	10 625	2 279	1 896	2 080	67	67	68
	Invalidi	19 806	12 623	32 429	9 175	8 793	9 026	1 860	1 927	1 887	51	51	51
	Pozůstalostní	199	1 280	1 479	6 753	7 579	7 468	1 679	1 571	1 585	51	56	56
	Celkem	45 871	42 100	87 971	10 280	9 658	9 982	2 096	1 895	2 000	60	62	61

Poznámky:
 Do starobních důchodců jsou zahrnuti důchodci jak se sólo starobním důchodem, tak se starobním důchodem vypláceným v souběhu s vdovským nebo vdoveckým důchodem.
 obdobně pro invalidní důchodce.
 Do pozůstalostních důchodců jsou zahrnuti důchodci se sólo vdovským, vdoveckým nebo sirotčím důchodem.
 Výše důchodu v případě souběhu je úhmem za oba důchody.
 Tabulka nezahrnuje cca 45 tis. případů exekuce, kdy pro nízkou výši důchodu nemohla být zavedena exekuční srážka.
 Uvedená čísla jsou včetně srážek insolventní dle insolvenčního zákona.

Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení. *Vzrůstající trend. Týká se počtu případů exekucí z důchodů a nemocenských dávek. 10. 8. 2017* [online]. Praha: 10. 8. 2017. [cit. 18. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/557EE558-6DB5-4362-A462-0CF26D00F51C/0/TZ_exekuce2q_tabulka.pdf>.

Příloha č. 13

Tabulka – hodnota RPSN a týdenní splátky u týdenní mikropůjčky v hodnotě 1000 korun.

Služba	Splátka po týdnu	RPSN
Zaplo	1139 Kč	88474 %
Viasms	1138 Kč	84 509 %
Půjčkomat	1120 Kč	36 744 %
Ferratum	1100 Kč	14 299 %
Kredito24	1100 Kč	14 299 %
Kouzelná půjčka	1069 Kč	3199 %
Japonská půjčka	1033 Kč	441 %

Zdroj: HOVORKA, Jiří. *Půjčka se sazbou milion procent. V pořádku, říká zákon. 20. 8. 2015* [online]. Aktualne.cz. [cit. 25. 6. 2018]. 1999–2018 © Economia, a. s. Praha: 2015. Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/finance/pujcka-se-sazbou-milion-procent-v-poradku-rika-zakon/r~8e325e18468711e5b22d002590604f2e/>>.

Příloha č. 14 – Obrazová příloha

Le prêteur et sa femme – Lichvář s manželkou, Quentin METSYS (MASSYS), 1514, olej na desce, rozměr obrazu: 705 mm × 670 mm.

Zdroj: METSYSE (MASSYS), Quentin. *Le prêteur et sa femme*. [olej na desce]. 705 mm x 670 mm. 1514. In: *Musée du Louvre*, Paris, France. © 2005–2011. [cit. 25. 12. 2017]. Dostupné z: <<http://www.louvre.fr/en/mediainages/le-preteur-et-sa-femme>>.